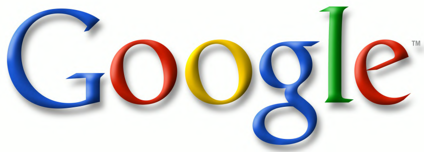

KUNSTFÆRDIGE GAMLE BOGBIND

Trykt i 500 Eksemplarer

KUNSTFÆRDIGE GAMLE BOGBIND INDTIL 1850

DET DANSKE KUNSTINDUSTRI-MUSEUMS UDSTILLING 1906

UDGIVET AF MUSEET MED EN INDLEDNING AF

EMIL HANNOVER

LEHMANN & STAGES FORLAG KØBENHAVN 1907

F. HENDRIKSENS REPRODUKTIONS-ATELIER
NIELSEN & LYDICHES (AXEL SIMMELKIÆR) BOGTRYKKERI

DET Ødelæggelsesværk lader sig ikke afvende, der bestaar i at rive en Udstilling ned, som kunde være til fortsat Nydelse og Belæring. Den Skæbne har alle Udstillinger fælles, at de samles for snart at splittes. Men der kan bødes mere eller mindre paa dette nødvendige Ødelæggelsesværk. En simpel, ikke-illustreret Katalog kan holde Erindringen om en Udstilling vedlige, foruden at den kan bringe Eftertiden paa Spor igen efter de Ting, som en Gang var samlede. Men endnu bedre sikres naturligvis en Udstilling mod Udslettelse af Erindring og Historie ved Hjælp af en Bog med mange og gode Billeder.

Det er en saadan Bog, man her har stræbt at tilvejebringe. Den søger sin Berettigelse deri, at i sin Art var Kunstindustrimuseets Udstilling af kunstfærdige gamle Bogbind ikke blot den betydeligste, der har været set i Skandinavien, men en af de betydeligste, der overhovedet noget Steds har været samlet. Som man vil erindre, havde den ogsaa mødt Tilslutning fra mange og mangeartede Hold. Hs. M. Kongen og D. D. K. K. H. H. Kronprinsen og Kronprinsessen havde stillet Bøger fra deres private Bogsamlinger til Disposition, og med det kgl. Bibliothek i Spidsen optraadte følgende indenlandske Institutioner som Udstillere: Nationalmuseet, Folkemuseet, Statens Museum for Kunst, Universitetsbibliotheket, Kunstakademiets Bibliothek, Rigsarkivet, Raadhusarkivet, Statsbibliotheket i Aarhus, Kathedralskole-Bibliothekerne i vore Provinser og enkelte af vore Haandværker-Laug. Men ogsaa fra Udlandet havde man søgt og modtaget Bidrag. I første Række fra det kgl. Bibliothek i Stockholm, der med den paaskønnelsesværdigste Imødekommenhed havde udlaant sine kostbareste Skatte. Dernæst fra Museerne i Christiania, Bergen, Trondhjem og Lund. Endelig fra flere kendte Antikvarer i Udlandet og ikke faa Private herhjemme. Takket være alle disse forenede Kræfter gav Udstillingen paa lidt nær en fyldestgørende Oversigt saavel over Bogbinderkunstens almindelige Historie som over de Højdepunkter, til hvilke denne Kunst har hævet sig i de sidste fire—fem Aarhundreder. Og i Tilgift gav den et Overblik over Bogbinderkunstens Tilstand til forskellig Tid i Danmark og delvis i Norge.

Endog af Bogen her, som kun bringer et Udvalg paa ca. 150 af Udstillingens ca. 470 Bind, vil man kunne sande denne Kendsgærning. Som man vil se af det følgende svigter Afbildningerne kun paa ganske enkelte Punkter og ikke paa noget af de afgørende.

Der manglede paa Udstillingen en af de antike eller oldkristelige Diptycha, som var Forbilledet for og ofte indgik som Led i de *klenodieagtige liturgiske Bind* fra Middelalderen. Men en god, om end ikke Førsterangs-Repræsentant for disse de tidligste egentlige Bogbind havde man i Nationalmuseets

Emalje-Tavle fra Limoges. (Fig. 1). Smukt repræsenterede var baade de *ældste Læderbind* med de blindtrykte Smaastempler indenfor rektangulære og diagonale Inddelinger (Fig. 2–5) og de lidt senere, som er tapetagtigt mønstrede med en Kogle, et Granatæble eller en gothisk Palmet (Fig. 6–8). Gik man videre frem efter den Tidsorden, som foreløbig følges her, fandt man en lille og udsøgt Samling af de skønne, ikke sjældent signerede *nederlandske Bind*, som blev blindtrykte med Smaaplader i Stedet for med smaa Stempler (Fig. 9–12), – en Simplificering, som fulgte af Bøgernes stigende Popularisering i Førstetiden efter Bogtrykkerkunstens Opfindelse. Ogsaa paa den næste Type, den yderligere simplificerede, i hvilken Dekorationen overvejende bestod i Tryk med *en enkelt Plade*, havde Udstillingen Exempler. Saaledes Agernbindet (Fig. 13), saaledes Bindet med Byen Gents Vaaben (Fig. 14), saaledes Bindet med Luthers og Melanchtons Billeder trykte i Guld paa Pergament (Fig. 15). Til denne Række maatte ogsaa regnes et andet Bind (Fig. 16) med de to Reformatorers Billeder, ligeledes trykte i Guld, men desuden malet med mange Farver, – en særlig sachsisk Type, som er sjælden. Og videre fik man saa at se (Fig. 17–19), hvorledes *Rullen* gradevis afløste Pladetrykket. Dette blev upraktisk, da Bøgerne begyndte at antage en Mængde forskellige Størrelser, og man gjorde nu en Brug af Rullen i en hidtil ukendt Udstrækning, idet man fyldte ikke blot hele Bindet med Rammer, den ene indenfor den anden, men ogsaa trykte Rullen i det derved fremkommende Midtfelt, uden Hensyn til, at det var Stykker af Rammer, man saaledes satte i Ramme. At Bøgerne dog endnu længe blev ved at være kostbare Sager, kan man skønne af, at det højt op i det 16de Aarhundred og endda ind i det 17de var Skik og Brug at lænke dem til Reolen eller Bogpulten alle Steder, hvor der var offentlig Adgang til dem. Udstillingen indeholdt flere af disse *Lænkebind*, af hvilke et enkelt er gengivet her (Fig. 20).

Det næste Bind, som er afbildet (Fig. 21), og som slutter Afsnittet »Den gamle Stil«, henhører kun halvvejs til dette. Teknisk set har det sin Plads her, eftersom det er af Pergament og trykt med én Plade. Men dekorativt set hører det hjemme under »Den nyere Stil«. Dets Arabesker er rent renaissanceagtige, og det skriver sig da ogsaa fra det 16de Aarhundreds Slutning, hvor Bogbinderkunsten under Indflydelse af *de orientalske Arbejder i Læder* (Fig. 22) havde befriet sig for Dækslerne af Træ, de besværlige Spænder af Metal, hele det tunge middelalderlige Præg, og med Pappet, Maroquinet, Haandforgyldningen havde tilegnet sig den lysere, lettere Renaissancekarakter, som man vil se tiltage hastigt i de følgende Billeder i Bogen.

Nogle beskedne og dog overordentlig skønne Bind (maaske

de fornemste, i hvert Fald de friskeste af alle) bebuder den kommende Fornyelse. (Fig. 23–24). Det er to »Handelsbind« udgaaede fra den berømte Bogtrykker *Aldus* i Venedig og dekorerede det ene i Guld og Blindtryk, det andet udelukkende i Blindtryk. Traadslyngningerne paa det sidste er af sarasensk Oprindelse og typiske for en Række tidlige venetianske Bind. De holdt sig, som det vil ses af de næste Billeder (Fig. 25–26) ud over Midten af det 16de Aarhundred, men var ved hin Tid dog omtrent ganske fortrængt af en anden Ornamentform af orientalsk Oprindelse: Arabesken. Man møder denne i endnu traadtynd Skikkelse i en lille venetiansk Duodez af Pergament, der fra Udstillingen gik over i Kunstindustrimuseets Eje (Fig. 27). Men i Venedig, som andet Steds i Italien, hvorhen Renaissançestilen trængte, bredte Arabesken sig ellers i de Baandslyngninger, som er saa velkendte fra *Groliers* og *Maiolis* Bind. Med disse (Fig. 28–32) befinder man sig midt i Bogbinderkunstens klassiske Tidsalder, hvor »Groliers Stil« var toneangivende. Den var, som det vil ses af de følgende Billeder (Fig. 33–37) bestemmende ikke blot for italienske og franske Bogsamlere, men ogsaa for den tyske Bogsamler *Nic. Ebeleben*, af hvis yderst sjældne Bøger Udstillingen kunde opvise én (Fig. 38), og under dens Indflydelse stod saavel engelske som nederlandske Bogsamlere, blandt hvilke en i øvrig ukendt, *L. Ploed,* har prentet sit Navn paa et brogetmalet (desværre en Del opmalet) Bind med et Baandværk af klassisk Klarhed og Skønhed (Fig. 39). *Grolierii et amicorum, Maioli et amicorum:* der findes ingen berømtere Deviser paa Bogbind. De regnes, disse Bind, endog for kongeligere af Byrd end Kongernes. Og dog er der mellem disses Bøger saa ædle og i Stilen saa selvstændige Bind som *Frants I's* med Salamanderen (Fig. 40). Eller som *Henrik II's* med hans Profilportræter »en camée« og i Medaljetryk (Fig. 41–42). Eller som *Diana af Poitiers'* med Halvmaanerne og hendes kongelige Elskers kronede Monogram (Fig. 43). Eller som *Henrik III's* med hans Vaaben og Oversaaningen med de franske Liljer (Fig. 44). Udstillingen bekræftede det, at overalt i de europæiske Lande i det 16de og 17de Aarhundred stod Hofferne højt i Henseende til Respekt for Bøger og Sans for Bøgers Udstyr. Der var det herlige italienske Mosaikbind fra det kgl. Bibliothek i Stockholm med *Kong Sigismund* af Sverrig og Polens Vaaben (Fig. 45). Der var det glimrende karakterfulde og kraftige Bind af brunt Maroquin med den engelske Tronfølger-Krone, udført for *Karl I* som Prins af Wales (Fig. 46). Der var Liljebindet med *Ludvig XIII's* Vaaben (Fig. 47) og Monogrambindet med *Maria Theresias* af Østrig (Fig. 48). Og der var endelig de ypperlige Bind (Fig. 49–51), der paa Udstillingen afslørede sig som Arbejder af den navnkundigste tyske Renaissancebogbinder, Kur-

fyrst August af Sachsens Hofbogbinder, *Jakob Krause*, og til hvilke sluttede sig det ringere, men for os interessante Bind i hans Stil med det Mecklenborgske og det Danske Vaaben og Hertug Ulrichs og Christian IV's Navnetræk (Fig. 52).

Endnu i et Bind som det sidstnævnte er *Orientens Stils Indflydelse* kendelig. Den røber sig baade i de forsænkede Flader i Hjørnerne og i disses ornamentale Udfyldning. Det samme kan siges om det følgende – ligeledes tyske – Bind (Fig. 53), og i det næstfølgende – et Stambogsbind (Fig. 54) – er der for saa vidt aldeles intet europæisk, som Bogen er bunden i et med Sølvtraad indvævet persisk Silkestof. Længst holdt sig den østerlandske Paavirkning i Italien. Et Bind som det venetianske (Fig. 55) med Markusløven paa Forsiden og Paolo Loredanos Vaaben paa Bagsiden er med sine forsænkede Felter og sine Forsiringer med Pen og Farve paa Guldgrund udpræget persisk i Stilen, og i et Bind som det syditalienske (Fig. 56) med de fine Arabesker, der hæver sig frem paa en punslet og forgyldt Bund, beror Virkningen paa en Teknik, hvis Forening af Simpelhed og Sindrighed er et ægte orientalsk Træk. Efter deres Bestræbelser for at befri sig fra de middelalderlige Dekorationsmaader lagde de italienske Bogbindere i det 16de Aarhundred overhovedet kun ringe Selvstændighed for Dagen. Deres ornamentale Opfindsomhed indskrænkede sig efterhaanden til et ret tomt Spil med tynde og tørre Linjer (Fig. 57), og da der saaledes ikke stilledes deres Haandværk nye og udviklende Opgaver, saa sløjede ogsaa dette, særlig Haandforgyldningen, meget hurtigt af. Endnu før det 16de Aarhundreds Slutning var den italienske Bogbinderkunst i det Forfald, som fuldbyrdedes i det følgende Aarhundred.

Lige modsat var Forholdet i Frankrig. Her gav i det 16de Aarhundreds Slutning og i det 17de Aarhundreds første Halvdel nye Dekorationsmaader Anledning til de største Fremskridt, som Haandforgyldningen havde gjort siden sin første Optræden i Europa.

Det er til Henrik III's Bogbinder, *Nic. Ève,* at dette Fremskridt knytter sig. Han opfandt maaske ikke egentlig den saakaldte *à la fanfare*-Dekoration (meningsløst opkaldt ca. 1830 efter Titlen paa en Bog, *Les fanfares et courvées abbadesques*, som Charles Nodier lod binde i et Bind i Nic. Ève's Stil); thi Elementerne i dette Mønster, de fine Spiraltraade endende i bægeragtige Blade og de mere naturalistiske Palme- og Laurbærgrene, kan man finde allerede i lidt tidligere franske Bind. Men han stillede for første Gang de smaa Stempler saa tæt sammen, at de paa orientalsk Vis dannede et gyldent Spind over det hele Bind, og han haandterede derhos Stemplerne med en Sikkerhed og Lethed paa Haanden, som næppe er overgaaet

senere. Udstillingen viste Førsterangs-Exempler paa denne Stil snart i ødsel Udfoldelse (Fig. 58–59), snart i maadeholden Anvendelse (Fig. 60) og havde desuden Repræsentanter saavel for dens Afarter i Italien (Fig. 61) som for dens Tilbøjelighed til Udartning i Spanien (Fig. 62).

Nic. Ève synes at være død omkring 1590. Men hans Stil levede videre, indtil den mod Slutningen af Ludvig XIII's Regeringstid fortrængtes af en ny Forsiringsmaade, den med de punkterede, filigran-agtige Stempler (*fers pointillés*) til hvilken Navnet *Le Gascon* knyttes afvexlende med Navnet Florimand Badier, uden at man iøvrig ved mere om Indehaverne af disse Navne end, at det første af nogle antages for blot et Tilnavn til det sidste. Ogsaa for Le Gascons Stil og dens Variationer i de forskellige Lande gjorde Udstillingen godt Rede. Den viste, hvor klogeligt det flyvende gyldne Spind i Frankrig blev fæstnet indenfor faste Omrids eller indenfor et geometrisk ordnet Fletværk (Fig. 63–65). Den viste ogsaa Følgerne af, at Elzevirernes dygtige Bogbinder, Magnus, forsømte saadanne Forholdsregler (Fig. 66), samt Englændernes Forstaaelse af deres Betydning. Der var paa Udstillingen et Par Bind i Le Gascons Stil, om hvilke det ikke var godt at vide, om de var af fransk eller engelsk Herkomst (Fig. 67–68).

De engelske Bind fra det 17de Aarhundred var iøvrig langt fra altid Efterligninger af de franske, selv om de punkterede franske Stempler næsten altid var anvendt i dem. De havde baade Inddelings-Skemaer, som ikke stammede fra Frankrig, og ornamentale Forsiringer, som var og blev engelsk Særeje. Ejendommelig engelsk (efter den almindelige Mening en Slags Signatur for den store engelske Bogbinder *Samuel Mearne*) er saaledes den punkterede Tulipan (Fig. 69–70). Ejendommelig engelsk er ogsaa de smaa Spiralstemplers Indespærring indenfor Halvbuer, der hænger paa en rektangulær Ramme (Fig. 71). Ejendommelig engelsk endelig »Vuggegængen« (som den døbtes paa Udstillingen), – en besynderlig Form, der her kan ses i tre forskellige Bind (Fig. 72–74).

Ved at blade noget længere frem i Bogen vil man kunne konstatere samme Selvstændighed i de engelske Bind langt op i det 18de Aarhundred. Men vi holder endnu ved det 17de. De nærmest følgende Afbildninger (Fig. 75–77) med *vifte- eller hjulformede Dekorationer* er Exempler dels fra Sverrig, dels fra Tyskland, dels fra Spanien paa de noget grove og billigt erhvervede Pragtvirkninger, der udenfor Frankrig og England paatryktes Bøgerne i Baroktiden, naar de da ikke blev klædte i et af de enkle og fornuftige blindtrykte Bind af Maroquin, som man ofte møder om de i Nederlandene trykte hebraiske Bøger (Fig. 78), eller i et af de lige saa enkle og fornuftige *Hornbind*

af glittet Pergament (Fig. 79), der i det 17de Aarhundred var i udstrakt Anvendelse i Holland. Typiske for Tiden var iøvrig ogsaa de Bind, hvis væsentlige Prydelse er et adeligt eller borgerligt Bomærke. Saaledes det bøhmiske Bind med *Peter Wok Rosenbergs* Rytterbilled (Fig. 80), de franske med *Denis de Sallos* og *Colberts* (Fig. 81–82), de svenske med Grev *Torstensons* og *de la Gardies* (Fig. 83–84). Og endelig var det 17de Aarhundred ret egentlig den Tid, hvor Bind i *Sølv* og Bind i *Stof* var i Brug. Der fandtes af den første Slags et Par særlig fortrinlige Stykker paa Udstillingen (Fig. 85–86), og ogsaa af Fløjels-Folianter med Sølvbeslag og silkebroderede Smaabind var der enkelte (Fig. 87–88), der var fuldgode Repræsentanter for deres Genrer.

Et af de tidligste Bind fra det 18de Aarhundred var det højst kuriøse italienske (Fig. 89), hvis Midtfelt med de naturalistiske Morbær kunde mistænkes for at være en Tilføjelse fra William Morris' Tid og Milieu, saafremt det ikke af det kgl. Biblioteks Bøger havde fremgaaet, at Bindet 1707–08 blev købt af Frederik IV i Florents. De italienske Bogbind fra det 18de Aarhundred var ellers gennemgaaende af den velkendte Type med en Ramme af stortskaarne Rococo-Ornamenter (Fig. 90). Dermed fik den italienske Bogbinderkunst omsider igen sin egen Stil. Thi at dømme baade efter Udstillingen og Erfaringer andet Steds fra gjorde Rococoen sig kun lidet gældende i de øvrige Landes Bogbind. I de franske blev *Kniplingsmønstret* det gængse og det rene Rococo-Ornament en Sjældenhed. Det forekom i beskeden Anvendelse paa tarveligere Bind fra Tiden, derfor hyppig paa de danske, sjældnere paa de svenske (Fig. 91–92), kun ganske undtagelsesvis paa de engelske (Fig. 93). Men i alle mere luxuriøse Bind var der tydelig tilstræbt den størst mulige Uafhængighed af Modesmagen. Saaledes i det for Sydtyskland typiske Bind med de halvt naturalistiske Solsikker (Fig. 94). Saaledes i Stockholmeren *Chr. S. Schneidlers* og Lundenseren *Berggrens* Bind (Fig. 95–96). Saaledes frem for alt i de engelske Bind. Den noget strenge, stive og kølige Stil i den store Samler *Robert Harleys* Bind (Fig. 97), den dermed beslægtede i *Kong Georg II's* (Fig. 98), den friskere i de for *Skotland* ejendommelige Bind med den dobbelte, bladebevoxede Stængel (Fig. 99), den klassiske – og lidt kedelige – i de saakaldte *etruskiske* Bind (Fig. 100), endelig den spartanske eller puritanske i den højtberømte *Roger Paynes* Bind (Fig. 101–102): det var altsammen Vidnesbyrd om den vedblivende Selvstændighed, hvormed man i England trodsede alle Indflydelser udefra og navnlig fra Nabolandet Frankrig, hvor Bogbinderkunsten – efter nogen Nedgang i Slutningen af det 17de Aarhundred – imidlertid igen havde fornyet sig og atter var bleven førende indenfor Faget.

Det var Boyet, Duseuil, Lemonnier, Douceur, Dubuisson, men frem for alle *Padeloup* og *Derome*, hvem denne Fornyelse skyldtes. Til Padeloups Navn henføres gærne de højtskattede Bind med den bekendte Bogsamlers, Grev *Hoyms*, Vaaben (Fig. 103), undertiden ogsaa nogle Bind, som er udførte for Dronning *Marie Leczinska* i Le Gascons Stil, men paa lidt nær trykte med Plade i Stedet for med Stempler (Fig. 104). Men særlig knyttet til Padeloup er Kniplingsmønstret, som han indførte, medens den berømtere Deromes Rolle snarere var den at skabe det en enorm Udbredelse. Om der paa Udstillingen fandtes noget egenhændigt Kniplingsbind af Padeloup er tvivlsomt. Et af Bindene i hans Genre bar paa Ryggen en ellers ukendt Signatur, *Durand* (Fig. 105). Et Par andre (Fig. 106–107) var saa skønne, at de i hvert Fald ikke vilde have gjort ham nogen Skam. Familjen Deromes Repræsentation paa Udstillingen var beskeden, men til Gengæld uomtvistelig authentisk. Vel havde man kun en Tradition at holde sig til, naar Talen var om det Bind, som optraadte under den ældre Deromes Navn, og hvoraf Spejlet (Fig. 108) var bedre end Ydersiden. Men af den langt mere kendte yngre Derome fandtes et fuldt signeret lille Bind (Fig. 109) foruden flere i hans Stil (Fig. 110). At hans Stil blev den sidste, som støttede paa Haandforgyldningens store Traditioner, fremgik klart nok af Udstillingen. En mægtig pressetrykt Foliant, i hvis Hjørner Ludvig XV's kronede Monogram vexlede med den senere Ludvig XVI's Vaaben (Fig. 111) og et – i øvrig indtagende – lillebitte Bind med en camaïeumalet Genius, som rækker en Rose (Fig. 115) var blandt det meget, der mindede om den Kendsgærning, at mod Aarhundredets Slutning søgte man allehaande Surrogater for Haandforgyldningen. Interessen saavel for smukt trykte som for smukt bundne Bøger var allerede i rivende Aftagende, da Revolutionen brød løs og udryddede den totalt for en Tid. Da den atter vaagnede, var Traditionerne tabte paa dette som paa saa mange andre af Kunsthaandværkets Omraader. Næsten bogstavelig talt maatte Bogbinderhaandværket opfindes paa Ny.

Som den, der genopfandt det, nævnes almindelig *Thouvenin*, og sandt er det, at hans Bind – i Retning af Falsning, Hæftning og overhovedet Forarbejdelse af den egentlige Bog-Blok *(le corps d'ouvrage)* – hørte til Tidens sundeste og solideste. Men han var kun en glimrende Haandværker, ingen skabende Kunstner paa sit Omraade. Omtrent det samme kan siges om de samtidige og lidt yngre franske Bogbindere, om *Simier, Bozérian, Gruel-Engelmann, Purgold, Trautz-Bauzonnet, Niedrée, Marius Michel d. æ., Capé, Duru* og efter mange overensstemmende Vidnesbyrd ogsaa om Tyskeren *Zaehnsdorf* i London og hans Landsmænd dér, *Baumgärtner* og

2*

Kalthöfer. Alle er de med Rette berømte for deres Arbejders overordentlige Fuldkommenhed; men noget nyt skyldes der ingen af disse Eklektikere, som kun kopierede det gamle. Men de havde en Opgave, som naturligvis var vigtigere end den at underholde og more de Efterlevende med tidstypiske Kapricer, som f. Ex. de nu saa søgte, ofte slet nok udførte *Kathedralbind*, der med deres Dekoration fra gothiske Bygningsornamenter afspejler den romantiske Tidsalders gennemgribende Begejstring for Middelalderen. De havde den alvorlige Opgave, hine brave Bogbindermestre, at holde deres Haandværks Traditioner i Live til senere og skønhedskærere Tider, – til Tider ogsaa med mere Tro, end deres egen, paa Kunstens og Kunsthaandværkets selviboende Kraft til bestandig Foryngelse og Fornyelse.

Udstillingen indeholdt et enkelt Bind af Thouvenin (Fig. 112), et Par ogsaa af Simier og Bauzonnet (Fig. 113–114), – typiske Arbejder fra den Tid, hvor Bogbindet maatte være tilfreds med Sundhedens Skønhed og mere eller mindre fuldstændigt give Afkald paa Forsiringens. Fyldigt repræsenteret var denne Tid dog langt fra. Det maa blive Opgaven for en kommende – og paatænkt – Udstilling af det 19de Aarhundreds Bogbinderkunst nøjere at belyse dennes nærmere Forhold i den første Halvdel af Aarhundredet.

Hvor de fremmede Bogbind slap, tog de *danske* (og norske) fat. Det var, som man maatte vente, intet prangende Billed, vor hjemlige Bogbinderkunst frembød, men det var dog en Overraskelse at se, at der i det 16de Aarhundred var blevet udført enkelte Bind herhjemme, i hvilke Plade og Rulle var ødselt brugte og med samme Smag og samme Præcision som i de bedste af de beslægtede udenlandske Bind. Vel vidste man, at indkaldte tyske og franske Bogbindere har været i Virksomhed herhjemme (thi Navne paa begge Slags har man fremdraget); men det stod ikke klart, at de havde udført saa rige og smukke Arbejder som Sadelmagernes Laugsprotokol (Fig. 116) eller som det lille Bind, i hvis Rulle det danske Rigsvaaben vexler med det københavnske Byvaaben (Fig. 117) eller som Bindene med *Frederik II* og hans Dronnings Vaaben og Portræter i Pladetryk (Fig. 118–119) eller som Raadhusarkivets Pragtexemplar af en Kalveskinds-Foliant med dens Mængde af ornamentale Rammer (Fig. 120), eller som Bindet indeni den jydske *Bogpung* (Fig. 121), der var en af Udstillingens største Rariteter. Medens disse Bind, der alle tilhørte den gamle Stil, sikkert uden Undtagelse var tyske, viste et enkelt Bind i den nyere Stil trods sit danske Ejernavn en saa udpræget fransk Karakter, at det paa Udstillingen var anbragt mellem de andre franske Renaissancebind. Dets Plads kan dog ogsaa være, som her i Bogen (Fig. 122), under Danmark. Thi selv om det sand-

synligvis er udført i Frankrig, har Kansleren *Johan Friis* til Hesselager sikkert ladet det stemple med sit Navn her i Danmark. Kun her kunde i det 16de Aarhundreds Midte et Stykke Haandforgyldning gøres saa skævt og slet, som dette Navn er trykt.

At Kravet til Haandforgyldningen hævede sig herhjemme længere hen i Aarhundredet, det viste de baade smagfulde og ret smukt behandlede Bind, som var udførte for *Tycho Brahe* (Fig. 123). Men hverken disse Bind eller de bedste danske Bind fra den følgende Baroktid, f. Ex. det meget splendide med Christian V's Monogram og Oversaaningen med Kroner (Fig. 124) lod dog ane, hvilke Triumfer Haandforgyldningen forlængst havde fejret ude omkring i Europa. Ret højt stod vi derimod i den Kunst at brodere Bind med Guld- og Sølvtraad paa Fløjel eller Silke (Fig. 125–127); ret villigt synes vi ogsaa at have fulgt den Mode at binde Bøgerne i smukke vævede Stoffer. Almindelige herhjemme synes i det 18de Aarhundred de farvede eller marmorerede Pergamentsbind at have været, af hvilke de bedste Exemplarer var nogle af Bogbinderlaugets Protokoller (Fig. 128). Delvis for vor egen Regning stod ogsaa en udmærket Komposition i en noget senere af disse Protokoller, et Bind af Skind, som bærer Navnene *Marthin Christian & Michael Johan Graae* (Fig. 129). Mindre opbyggeligt var det derimod at erfare, at det en Gang er faldet i Folks Smag her i Danmark at faa deres Bind paaklistret Sølvpapir, hvoraf der ved Hjælp af grønne og blaa Lasurfarver frembragtes noget, som vistnok skulde ligne Perlemoder (Fig. 130). For saadan forloren Pragt maatte man i høj Grad foretrække det attende Aarhundreds Type for det borgerlige Bogbind, det saakaldte *Spejlbind* af sprængt Faareskind med blindtrykte Rammer indenfor en lille Bort i Guld (Fig. 131), for ikke at tale om de beskedne og dog saa statelige *røde Maroquinsbind* med deres Linjeramme, Rococokant eller Kniplingskant, der betegner den højeste Luxus blandt det 18de Aarhundreds Bogsamlere i Danmark. Lad dem være nok saa borgerlige, disse Bind med og uden Bomærke (Fig. 132–137), det er dog umuligt ikke at holde af dem som det sande og ægte Udtryk, de er, for de smaa danske Forhold. De har – ligesom de mange danske og norske Psalmebogs-Bind med deres Spænder og Beslag af Sølv og deres ofte snurrige Indskrifter (Fig. 138–139) – en egen hjemlig Hygge, som man forgæves vil søge og naturligvis heller ikke kan forlange at finde i de rige europæiske Luxusbind. Der er ligesom noget uberørt og trofast ved dem deri, at de er blevne her i Landet og aldrig har vakt de store Samleres Attraa. Vanskeligt at tænke sig noget saa rørende i et fremmed Bind som de Hjerteklapper, udskaarne i Papiret paa Spejlet, bag hvilket et agtet og en Gang elsket Navn

skjuler sig paa et og andet dansk Bind fra det 18de Aarhundreds Slutning. Hvis *Hjerteklapsbindene* (Fig. 140), som de blev døbte paa Udstillingen, er en dansk Opfindelse, er de noget nær vort eneste – men til Gengæld meget karakteristiske – Bidrag til Bogbindets intime Historie.

At dømme efter nogle Mesterstykker fra 1780'erne, hvoraf der var flere Varianter paa Udstillingen, var vort Bogbinderlaug i hine Dage ikke slemt til at svinge for den første den bedste Modesmag; thi Forbilledet for disse Bind (Fig. 141–142) var en 100 Aar ældre tysk Type. Og heller ikke senere blev vore Bogbindere slemme til at efterabe fremmed Smag; af alle de danske Bind fra det 19de Aarhundreds første Halvdel var der i Grunden kun et eneste, der viste Berøring med Udlandet gennem nogen Lighed med Bind af Thouvenin og Simier (Fig. 143). Man indskrænkede sig til at vaage over Traditionerne, eller – om man vil – til at sove over dem. Store Traditioner havde vi ikke; men det lidt, vi havde i saa Henseende, gik til Gengæld ikke tabt. Med deres *Hetschske* Empire-Ornamenter og deres sure grønlige Forgyldning er de danske Mesterstykker fra Tiden 1830–50 (Fig. 144) visselig alt andet end Mesterværker; men de viser dog altid, at der til en vis Grad var Tugt i Bogbinderlaugets Geledder, og jævnt og roligt fortsattes da ogsaa Udviklingen her i Landet.

Hvad der fattedes vore Bogbindere, var i første Række naturligvis indsigtsfulde og offervillige Bogsamlere. Men der fattedes dem ogsaa Viden om det høje Standpunkt, deres Fag i kunstnerisk Henseende havde indtaget i svundne Tider og – i hvert Fald haandværksmæssig set – endnu indtog i Frankrig og England. Naar vi i vore Dage har været Vidne til en glædelig Fremgang just i dette Fag, saa skyldes det sikkert frem for alt det Kendskab til Bogbinderkunsten i Nutid og Fortid, som er blevet spredt blandt vore Bogbindere i de sidste tyve Aar. Først ved den store nordiske Udstilling 1888, snart efter paa Forening for Boghaandværks Møder, i 1891 ved Udstillingen i Anledning af Gotfred af Ghemens Jubilæum.

Som et Led i dette Oplysningsværk indgik Kunstindustrimuseets Udstilling og indgaar nu nærværende Bog. Da den har til Formaal at fæstne Udstillingen i Erindringerne, refererer den paa forskellig Maade til den. Dels ved at være delt, ligesom Udstillingen, i Afsnittene »Den gamle Stil« – »Orienten« – »Den nyere Stil« – »Danmark (og Norge)«; dels ved at henvise til de Numre, som Bindene bar i Udstillingens Katalog. Bevaret er fra denne saavidt mulig den kronologiske Ordning af Stoffet; men strengt er den ikke gennemført her, hvor det næppe vilde have været rigtigt at splitte, hvad der i Stil eller Art hører sammen. Bevarede saa at sige uden Ændringer er

derimod de detaljerede Beskrivelser af Bindene, og de er her supplerede med Rygbeskrivelser. Ved disse sidste, ligesom i sin Tid ved Bindbeskrivelserne, har Hr. ANKER KYSTER haft den Godhed at bistaa med sin tekniske Indsigt.

Ogsaa andre er Kunstindustrimuseet Tak skyldig for nærværende Bog. Saaledes Carlsberg-Fonden og det Bernh. Hertz'ske Legat, der begge har ydet Tilskud til Bogens Trykning og dermed muliggjort dens Udgivelse. Saaledes ogsaa Hr. Underbibliothekar, cand. mag. V. MADSEN, der har været saa elskværdig at bistaa med Korrekturen.

Det Danske Kunstindustrimuseum, Juni 1907.

EMIL HANNOVER.

INDHOLD

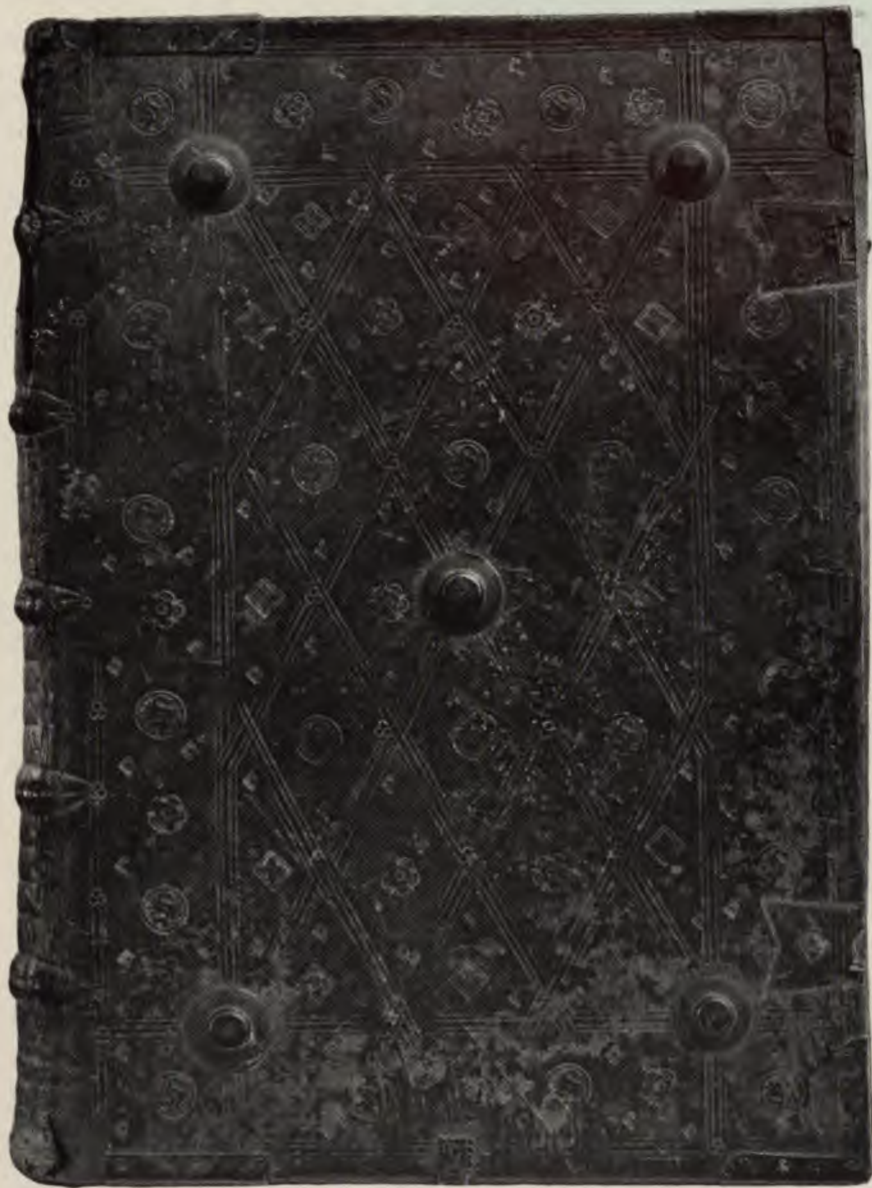
INDLEDNING . . . . Side 5
DEN GAMLE STIL . . . . — 18
ORIENTEN . . . . — 39
DEN NYERE STIL . . . . — 41
DANMARK (OG NORGE) . . . . — 135

DEN GAMLE STIL

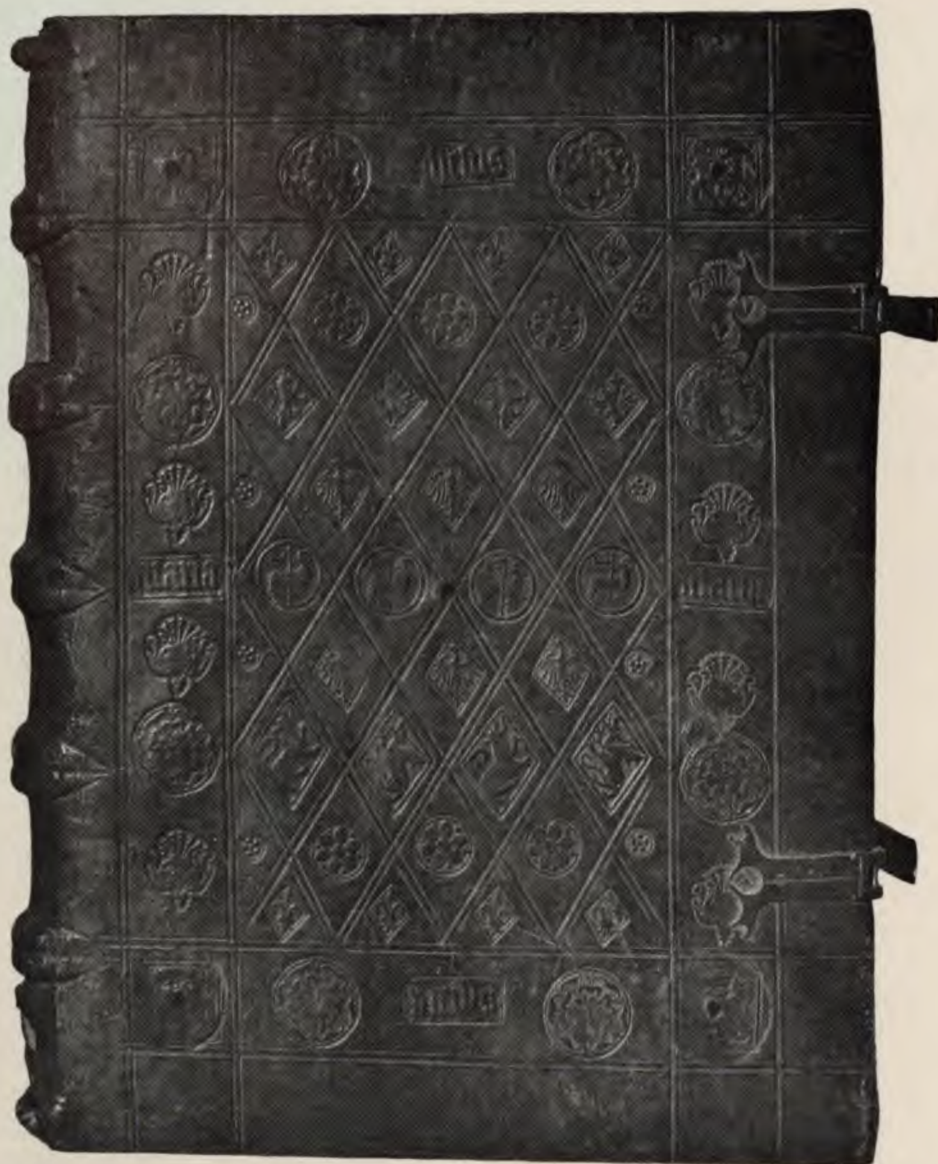
1. EMALJE-PLADE til et Bogbind. (Kat.-Nr. 1.)

Kristus paa Korset. Ved Korsets Fod Maria og Johannes. Over Korset to Engle. Grube-Emalje. 32 × 19. Limoges, 13de Aarhundred. Tilh. *Nationalmuseet.*

2. BIBLIA LATINA. Nuremb., 1475. (Kat.-Nr. 3.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Stempler (Rosetter, Cirkler med Kimærer, Stjærner, Treblade) indenfor rektangulær Ramme og diagonale Inddelinger. Hjørne- og Kantbeslag. Søm og Spænder af Messing. Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover disse en blindtrykt Linje. I Felterne diagonale Delinger, indenfor hvilke Stempler fra Siderne. I 2det Felt senere tilføjet Titel. 49 × 35. Tyskland, 15de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

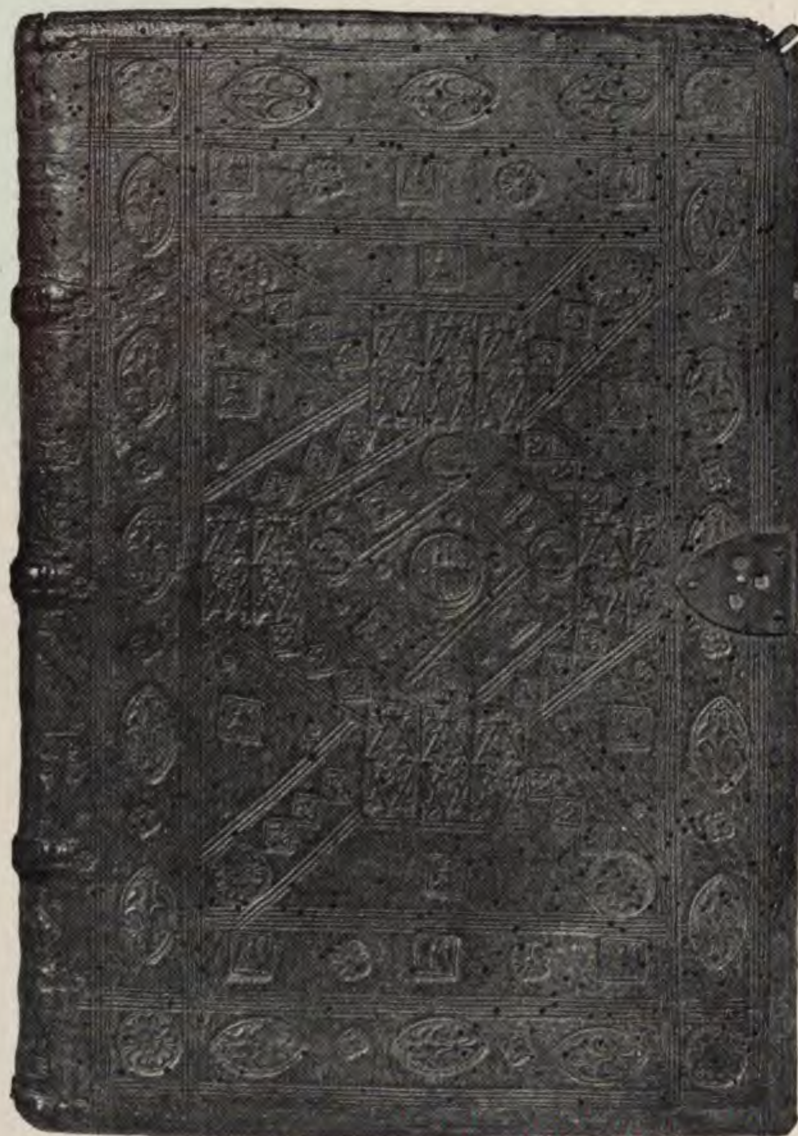
3. CYPRIANI EPISTOLÆ. s. l. s. a. (Deventer, 1477). (Kat.-Nr. 4.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt indenfor rektangulær Ramme og diagonale Inddelinger med Stempler, hvori Ordene Jesus og Maria samt Lammet, Ørnen, Løven, Dragen, Liljen, en Blomstervase og gothiske Rosetter. Huller efter 4 Søm. Spænder af Messing. Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Ingen Dekoration af Felterne. 29 × 22. Nederlandene, 15de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

4. ? (Trykt af P. Drach i Speyer.) (Kat.-Nr. 5.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Stempler (Rosetter, Kimærer, Treblade etc.) indenfor rektangulære og diagonale Inddelinger. Rester af Spænder af Messing. Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Felterne delte ved diagonale blindtrykte Linjer i Rhomber, i hvilke Kimærer og et gothisk Kløverblad. 42 × 30. Nederlandene, 15de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

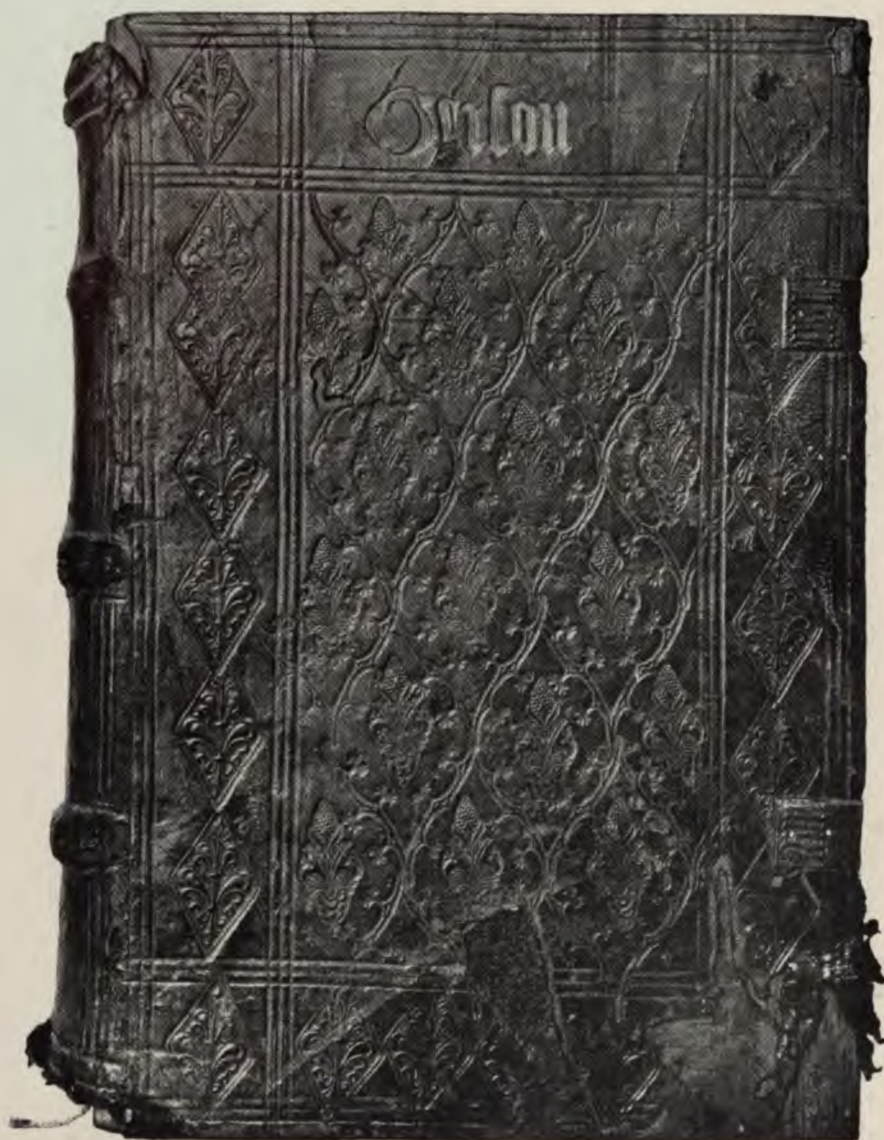
5. CALENDARIUM. Manuskript fra 1484. (Kat.-Nr. 6.)

Bind af brunt Svinelæder, blindtrykt med Stempler (Lammet, Liljen og andre symbolske Tegn) indenfor en kompliceret geometrisk Inddeling. I Hjørnerne en gothisk Roset. For- og Bagside forskellige i Anordning. Rester af et Spænde i Messing. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind. Felterne delte ved Tværbaand af blindtrykte Linjer. De derved fremkomne Led fyldte med kvadratiske og runde Stempler med gothiske Blomster. Ualmindelig Type. 33 × 22. 15de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kulturhistoriske Museum i Lund.*

6. UDEN BOG. (Kat.-Nr. 10.)

Bagside af et Bind af brunt Kalveskind. Blindtrykt Ramme med en gothisk Løv-Stav. I Midtfeltet et Stempel med en Kogle, blindtrykt fem Gange, den ene over den anden. Spænder af Messing. Ryggen har baaret tre dobbelte ægte Bind. 27 × 18. Tyskland, ca. 1500. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

7. J. GERSON, Opera, Pars III. s. l. s. a. (1588). (Kat.-Nr. 7.)

Bind af brunt Faareskind, blindtrykt med Stempler. Indenfor en Ramme, hvori et renaissance-agtigt Palmet-Stempel er gentaget, er Bindets Flade tapet-agtigt mønstret med dobbelte gothiske Spidsbuer. Indenfor hver af disse et Stempel, der minder om det gothiske Granatæble. Øverst i Rammen (i Guld) Forfatternavnet. Rester af Spænder af Messing. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Ingen Dekoration af Felterne. 32 × 23. Tyskland, 15de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kulturhistoriske Museum i Lund.*

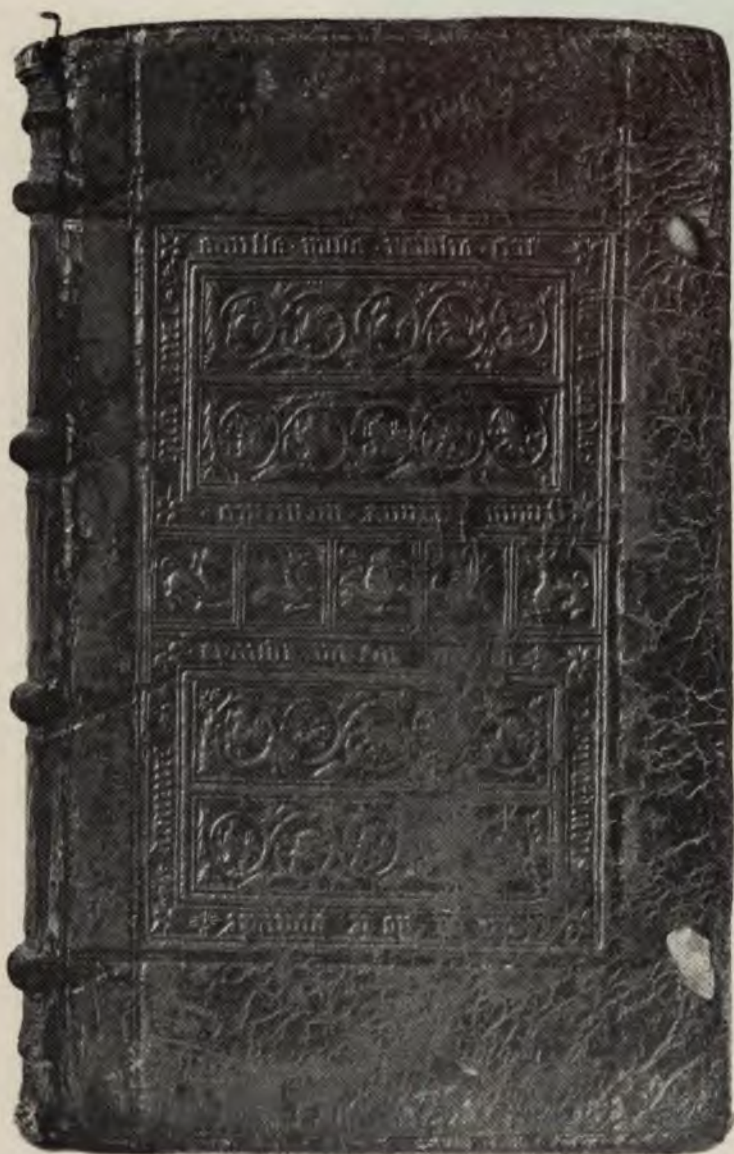
8. TEXTUS SENTENTIARUM cum conclusionibus et partitione textus *Henrici Gorichem*. Basel, 1507. (Kat.-Nr. 12.)

Bind af brunt Faareskind, blindtrykt med Plade og Rulle. Dobbelramme. I den yderste en gothisk Løvstav, den inderste derimod tom. Indenfor denne er der med en fire Gange trykt Plade, hvori en gothisk Palmet, frembragt et tapetagtigt Mønster. Øverst i den indre Ramme Begyndelsen af Bogens Titel i Guld. Forsirede Hjørner, Centrumssøm og Spænder af Messing. Paa Spænderne Indskrifter, som viser, at Bogen er bunden for *Sveno Jacobi, Kannik,* sidenhen Biskop i Skara. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind. Langs disse Borter af blindtrykte Linjer. I øverste og nederste Felt desuden to Borter. 32 × 22. Rostock, 16de Aarhundreds Begyndelse. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

9. MUSÆUS, Opusculum de Herone & Leandro. Venetiis, Aldus, 1517. (Kat.-Nr. 13.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Plader. Paa Forsiden i 2 forskellige Plader Indskrifterne: *Deus · det nobis · suã · pacẽ · et post · mortã (sic!) vitã eternã · amẽ.* — *ob laudem · xpi · librum · hunc · recte · ligavi · Joris de Gauere.* Paa Bagsiden i to Aftryk af samme Plade: *ora pro nobis sancta dei genetrix.* Mellem Pladerne med Indskrifterne er paa begge Sider Aftryk af en tredelt Plade med en Marie paa Dragen mellem to Kimærer. Har baaret Baand. Ciseleret Snit. Ryggen: Fire ægte Bind. I øverste og nederste Felt Fæstebind og Snøringsmærker af Seglgarn. De øvrige Felter indrammede med blindtrykte Linjer. Af *Joris de Gavere,* som nævner sig i Indskriften, kendes flere lignende Bind. 16 × 10. Brügge eller Gent, ca. 1520. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

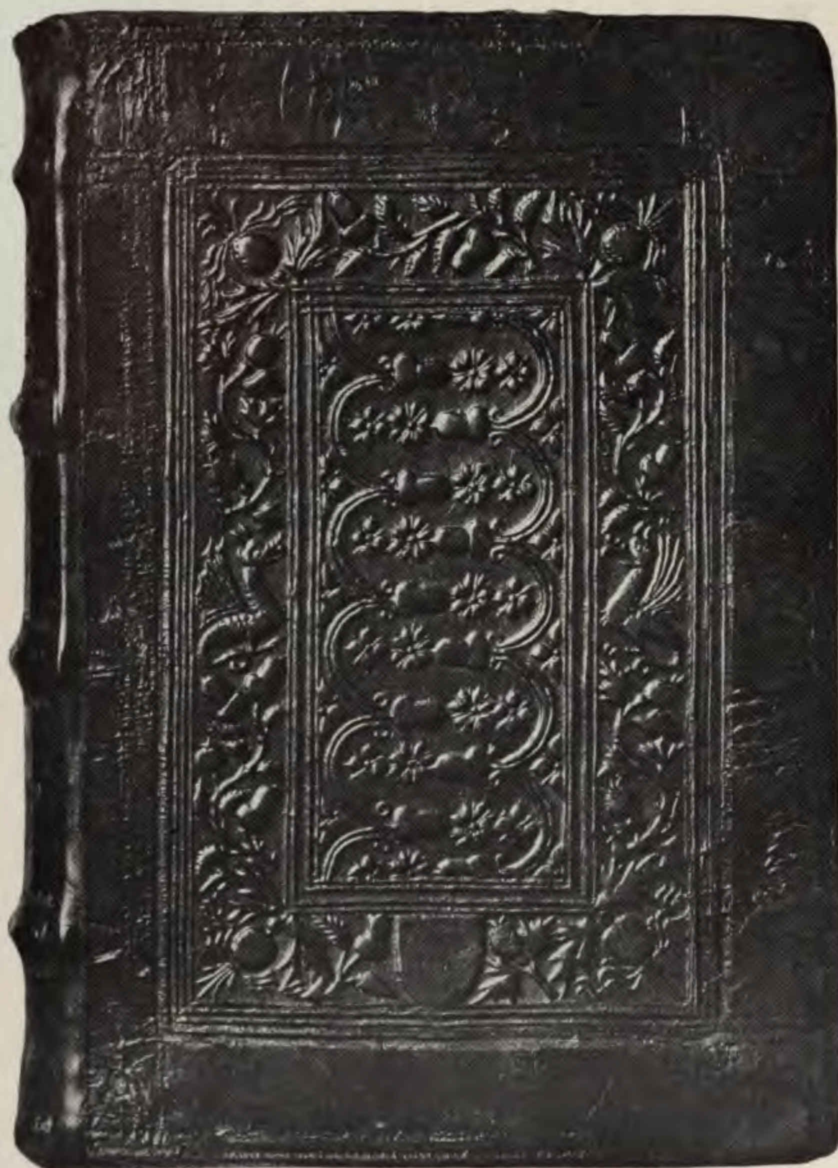
10. VITRUVIUS, De Architectura. 1523. (Kat.-Nr. 15.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt paa hver Side med 2 Plader. Mellem disse en femdelt mindre med fem Kimærer. Indskriften om den ene Plade lyder: *De profundis · clamaui · ad · te · domine · domine-exaudi · vocem · meam.* Om den anden: *Tanta · seruare · memento · quæ · semel · amissa · nulla · remsio · erit · ora · si · perdas.* Har baaret Baand. Ryggen: Fire ægte Bind. Iøvrig omtrent som foregaaende. Pladerne fra dette Bind findes — fire Gange sammenstillede — paa et Bind i Abbevilles Kommunal-Bibliothek (A. Ledieu, Tavle 7). 17 × 11. Nederlandene, ca. 1525. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

11. CODEX HEBRAICUS (No. 20). (Kat.-Nr. 14.)

Bind af brunt Kalveskind, blindpresset 4 Gange paa hver Side med en og samme Plade. Mellem Plade-Aftrykkene et Kors, blindtrykt med Rulle. Bærer Indskriften: *Ligatus · per · manus: Johannis tys · qui petit a malis · erui · et · sem per · protegi per manus domini.* Har baaret Baand. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Iøvrig omtrent som foregaaende. 21 × 15. *Johannes Tijs,* der nævner sig som Bogbinderen, har, saavel efter sit Navn som efter Bindets Kors-Inddeling at dømme, været en Nederlænder. Der kendes Bind af ham i Bodleyan Library, i Westminster Abbey Library og Universitetsbiblioteket i Gent. Nederlandene, ca. 1520. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

13. PHIL. BEROALDUS, Commentarii Questionum Tusculanarum. Paris, 1519. (Kat.-Nr. 16.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med én Plade: En Ramme med Kimærer mellem Rosengrene og Grene med Agern omkring et Midtfelt med agernbærende Buer og Stjærner. Hjørnerne fornyede. Ryggen: Ligeledes fornyet (meget slet). Fire ægte Bind. 21 × 15. En oftere forekommende Type, om hvis Nationalitet der hersker Tvivl (se *Gruel,* Manuel p. 137, *Lempertz*'s Bilder-Hefte, *Ledieu,* Les reliures d'Abbeville). Frankrig? ca. 1520-30. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

14. C. GESNERUS, Moralis interpretatio errorum Ulyszis Homerici. Tiguri, s. a. (1542). (Kat.-Nr. 20.)

Bind af brunt Faareskind, blindtrykt med en Plade med Byen Gent's Vaaben og Indskriften *Ghend* indenfor en Ramme af blindtrykte Linjer. Ryggen: Fire ægte Bind. Felterne indrammede med blindtrykte Linjer. 17 × 10. Gent, ca. 1545. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

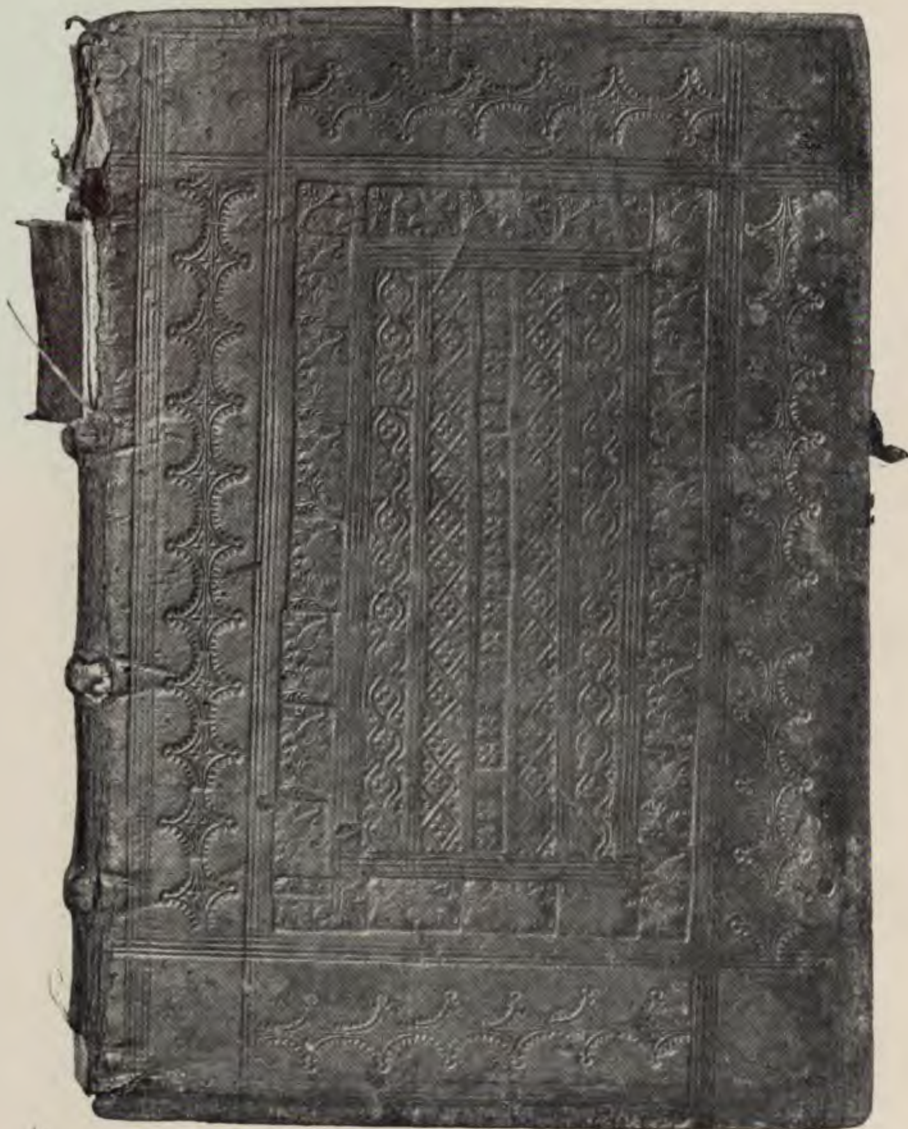
15. PH. MELANCHTON, Vita. Lipsiae, 1566. (Kat.-Nr. 43.)

Bind af Svineskinds-Pergament med Luthers og Melanchthons Billeder i hel Figur, trykte med Plader (signerede: *S. R.*) i Guld. Ornamental Ramme, blindtrykt med Rulle. Over Forsidens Plade Bogstaverne *E. S. H.*; under den Aarstallet 1573, begge Dele i Guld. Ciseleret Guldsnit. Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover disse en blindtrykt Linje. I Felterne Sammenstillinger af blindtrykte smaa Palmetter. 30 × 13. Tyskland, 1573. Tilh. *Statsbiblioteket i Aarhus.*

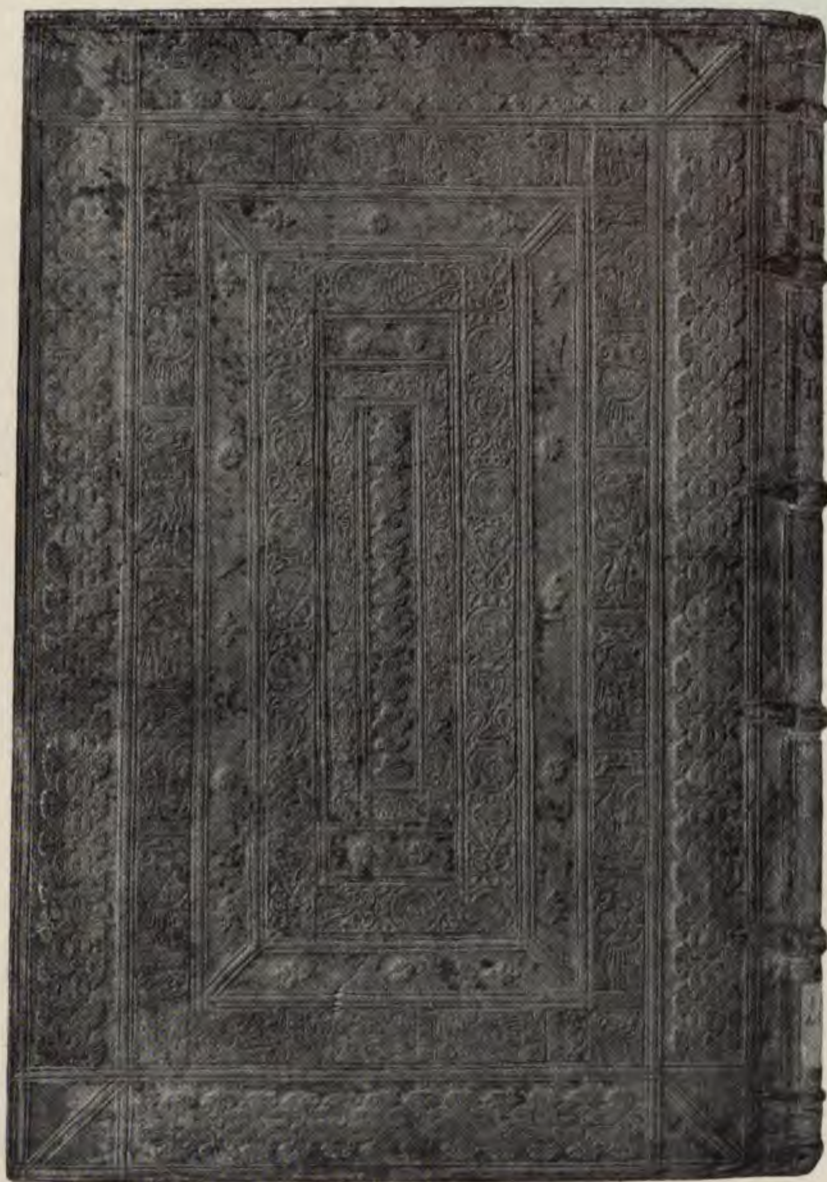
16. LUTHER, Propheten alle Deudsch. Wittemberg, 1576. (Kat.-Nr. 47.)

Bind af brunt Kalveskind, trykt med Plader og Ruller og med Haandforgyldning og mange Farver. Ornamental Bort. Bred Ramme, trykt med Stempler i Guld og malet med Farver. Forsænket Midtfelt, delvis af Pergament med en med Rulle trykt og siden malet Ramme med Fremstillinger af Christi Liv. Indenfor denne i en ny Ramme, som er trykt i Guld med Plade og delvis malet, Luthers og Melanchthons Billeder i hele Figurer, ogsaa trykte med Plader og malede. 2 Sæt Baand. Ciseleret, forgyldt og malet Snit. Ryggen: Syv dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Grov Rottetand langs Bindene. Henover disse en Linje i Guld. Felterne fyldte med Smaastempler med Stjerner, Blomster, Ovaler med Ornamenter, Traadslyngninger, — alt i Guld. 40 × 27. Sachsen, 16de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

17. R. GAGUIN, De Gestis Francorum. Paris, Jehan Petit, 1504. (Kat.-Nr. 17.)

Bind af brunt Kalveskind med ornamental Ramme, blindtrykt med Rulle, og med et Midtfelt, som er fyldt med ornamentale Lister, ligeledes blindtrykte med Ruller. Har baaret Spænder, der — mod Sædvane — lukkedes paa Bag-Dækslet. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind. Felterne geometrisk delte med blindtrykte Linjer. 29 × 21. Frankrig, ca. 1530. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

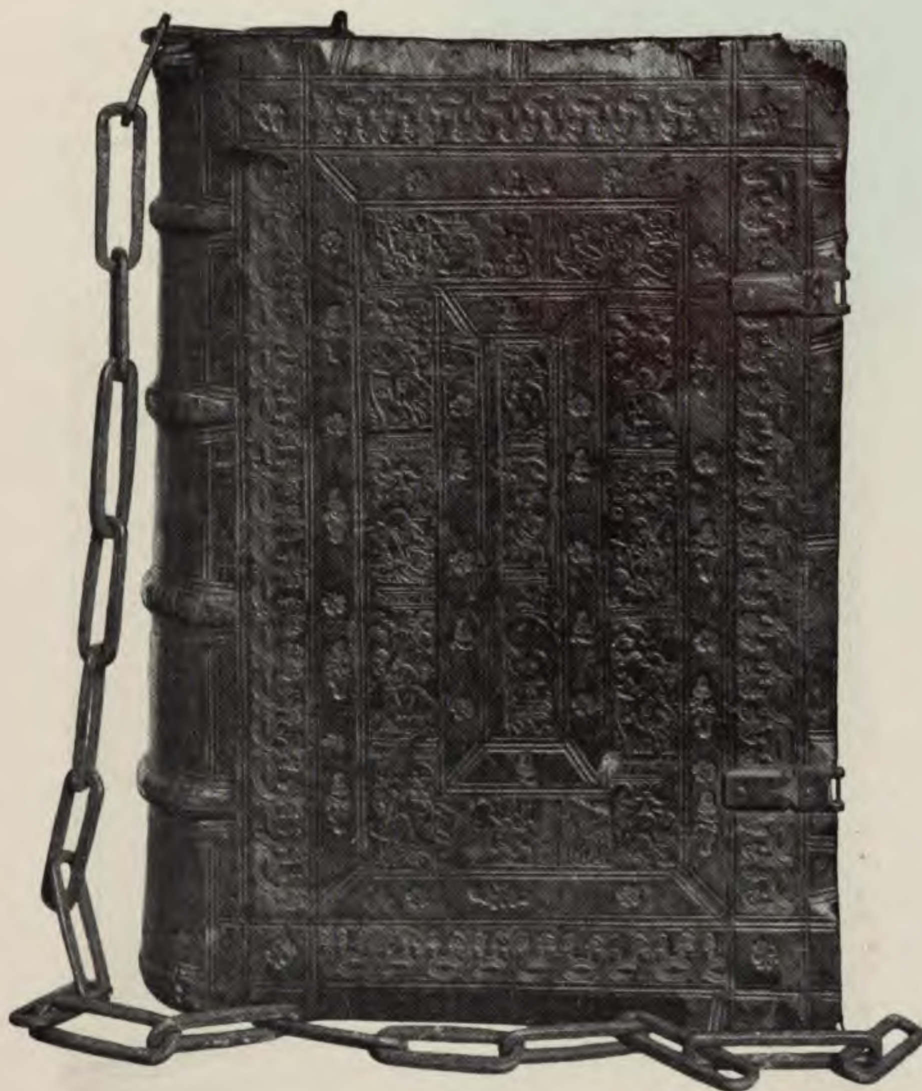
18. INDEX in Panormitani Praelectiones. Lugduni, 1562. (Kat.-Nr. 33.)

Bind af Svineskinds-Pergament, blindtrykt med Ruller og Stempler. Firdobbel Ramme, den yderste ornamental, den følgende med bibelske Figurer, den tredje med Portræt-Medailloner (Ovid, Virgil etc.), den fjerde (smallere) med do. I Mellemleddet mellem 2den og 3dje Ramme nogle Stempler, trykte med Haanden. I det smalle Midtfelt et Stempel trykt otte Gange, det ene over det andet. I 2den Rammes Rulle Aarstallet *1555*. Betegnet paa Forsiden *1567*. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind, Kapitælbind og Fæstebind. Langs Bindene og ved Kapitælerne Snøringsmærker. Skreven Titel i 1ste og 2det Felt. 44 × 31. Tyskland, 1567. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

19. PAULIAE VERONENSIS Historiae de Rebus Gestis Francorum. Basileae, 1569. (Kat.-Nr. 37.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Ruller og Stempler. Dobbel Ramme, den yderste ornamental, den inderste med bibelske Figurer. Midtfeltet fyldt med Stykker af yderste Ramme, trykt to Gange Side om Side. I Mellemleddene mellem Midtfeltet og inderste Ramme et Par haandtrykte Stempler. Spænder af Messing. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover disse en blindtrykt Linje. Blindtrykte Linjer langs Bindene. 32 × 23. Tyskland, ca. 1570. Tilh. *Nykjøbing Katedralskole.*

20. HADRIANUS JUNIUS. Græsk Lexikon (uden Titelbl. og Tryksted). 1541. (Kat.-Nr. 21.)

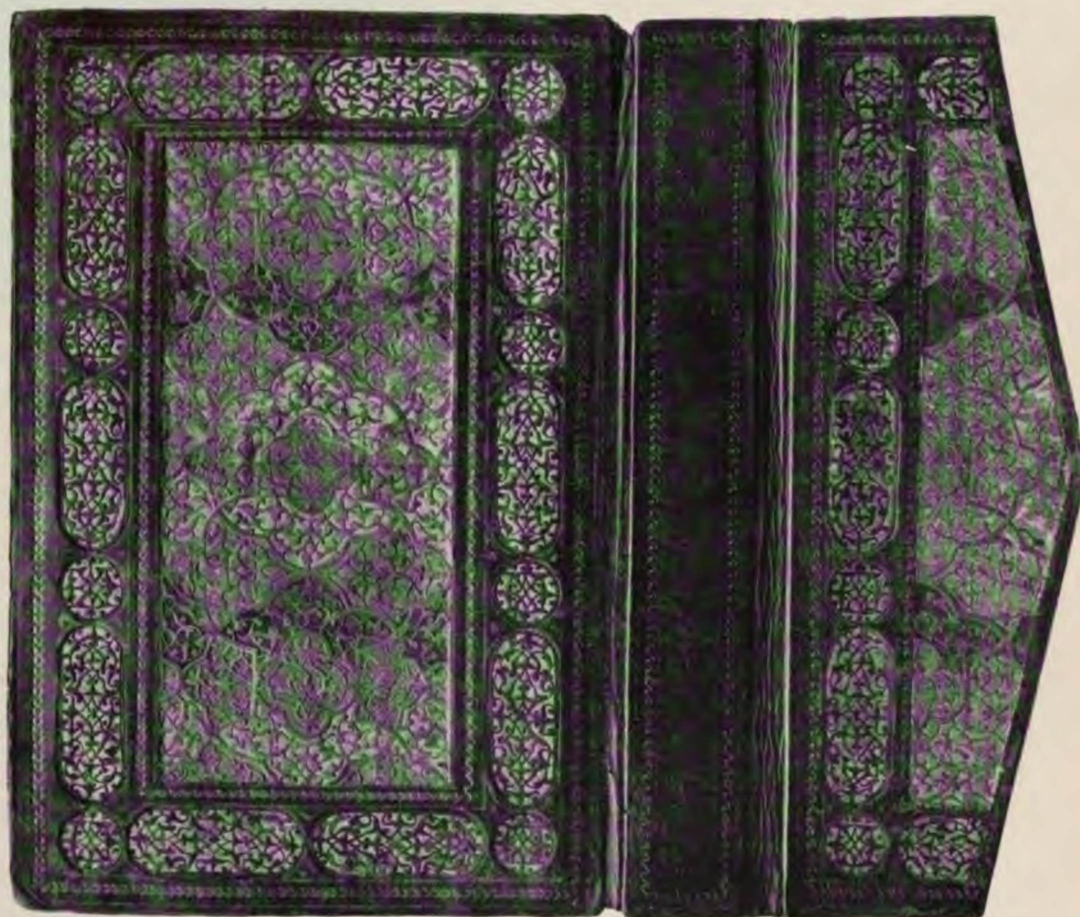
Lænkebind. Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Ruller og Stempler. Dobbel Ramme, den yderste ornamental, den inderste med bibelske Figurer. Det smalle Midtfelt fyldt med et Ramstykke, ligeledes med Figurer. I denne Rulle Signaturen *H. W.* I Rammens Rulle et *Y.* I Mellemleddene mellem Rammerne et Stjærne- og et Agern-Stempel trykt afvexlende. Rester af Messingspænder. Lænke af Smeddejærn. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover disse en blindtrykt Linje. Blindtrykte Linjer langs Bindene og langs Falsene. 33 × 23. Tyskland, ca. 1545. Tilh. *Nationalmuseet.*

21. HOMERI Odyssea. Argentorati. s. a. (Kat.-Nr. 51.)

Bind af hvidt Svineskinds-Pergament, blindtrykt med én Plade. Arabesker omkring et ovalt Midtfelt, hvori — i sort — et Würtembergsk Vaaben. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover disse en blindtrykt Linje. Felterne tætfyldte med et tapetagtigt Mønster i Blindtryk. 17 × 11. Tyskland, 16de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kulturhistoriske Museum i Lund.*

ORIENTEN

22. CODEX PERSICUS (CXXII). (Kat.-Nr. 56.)

Bind af brunt Gedeskind med overfaldende Klap. Udvendige Side trykt i Guld med Plade. Den indvendige Side udført med Belægning af Skind, som er udstanset i yderlig fine Mønstre, dels sorte, dels forgyldte. Ryggen: Glat og udekoreret. 22¼ × 15. Persien. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

DEN NYERE STIL

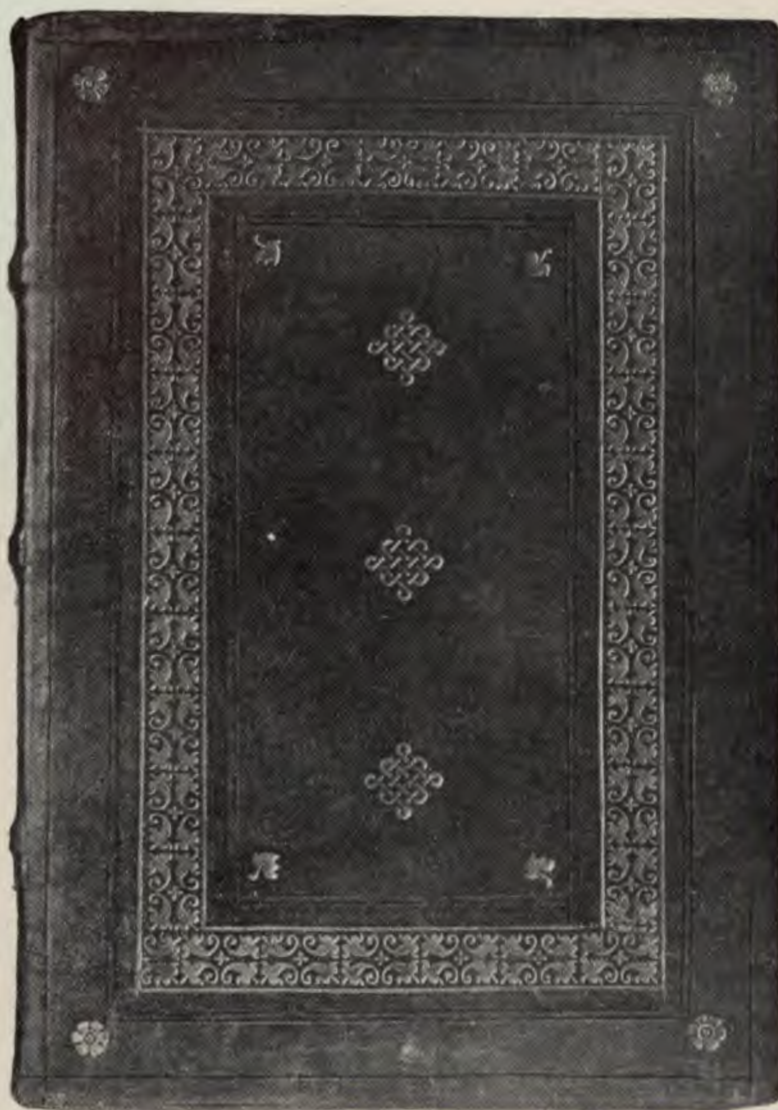
23. OVIDIUS, Heroidum Epistolæ. Venetiis, Aldus, 1502. (Kat.-Nr. 65.)

Bind af oliv. Maroquin. Blindtrykt Ornament-Ramme med et Blad i Haandforgyldning paa Hjørnerne. I det aflange Midtfelt tre, paa Kant stillede kvadratiske Rammer, der er udfyldte med et og samme ornamentale Stempel i Guld. I Trekanterne mellem Kvadraterne et Blad i Haandforgyldning. Ciseleret, forgyldt Snit. Har baaret 4 Sæt Baand. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind. Ved blindtrykte diagonale Linjer er Felterne delte i Rhomber, i hvilke smaa Stjærner er blindtrykte. 17 × 10. »Handelsbind«, udført i Aldus' Værksted. Venedig, 1502. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

24. VIRGILIUS, Opera. Venetiis, Aldus, 1501. (Kat.-Nr. 64.)

Bind af brunt Maroquin, blindtrykt med 2 Rammer, som er udfyldte med — ligeledes blindtrykte — Traadslyngnings-Mønstre. I det smalle Midtfelt lignende. Ciseleret, uforgyldt Snit. Rester af Spænder af Messing til at lukke paa Dækslets Bagside. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind. Diagonale Inddelinger af Felterne med blindtrykte Linjer. 17 × 10. »Handelsbind«, udført i Aldus' Værksted. Venedig, 1501. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

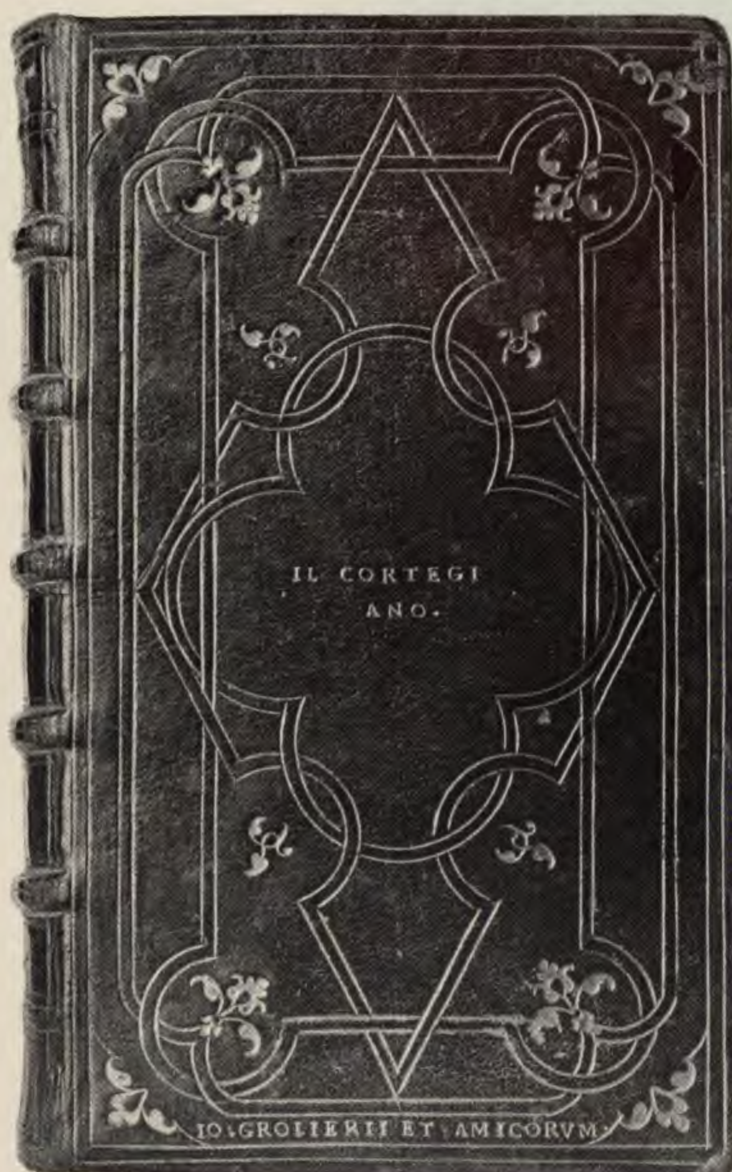

25. INSTRUKS (haandskreven) fra Dogen Andreas Gritti for Laurentius de Mulla. 1531. (Kat.-Nr. 73.)

Bind af rødt Maroquin med blindtrykt Bort og Ramme, som er fyldt med Gentagelser af et Ornament i Guld. I Hjørnerne inden- og udenfor Rammen et enkelt Stempel i Guld. I Midtfeltet er et Traadslyngnings-Stempel trykt tre Gange i Guld, det ene over det andet. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind. Felterne indrammede med blindtrykte Linjer. $24^1/_2 \times 17$. Venedig, ca. 1531. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

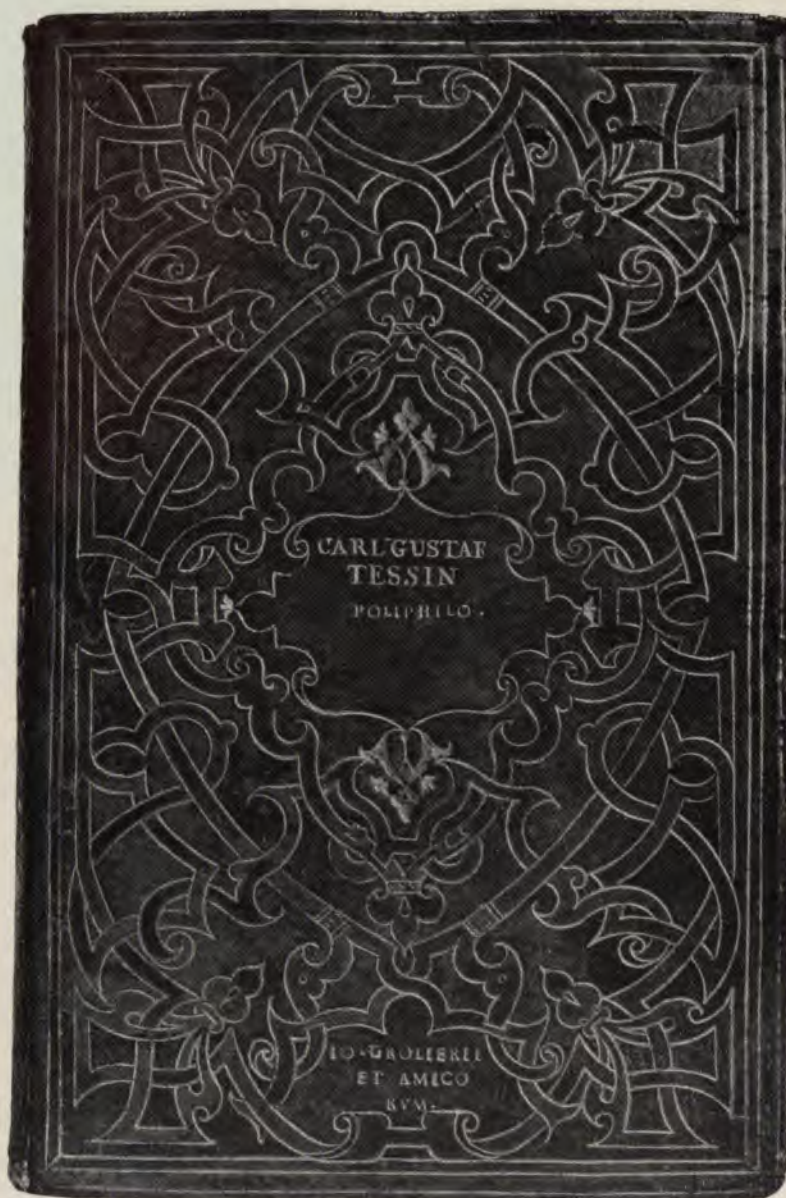

27. IL SALMISTA DI DAVID. Venetiis, Scotus. 1543. (Kat.-Nr. 77.)
Bind af Pergament, trykt i Sølv? (nu sort). Bort af en enkelt Linje. Ramme fyldt med et Ornament. I Midtfeltet et større do., deromkring nogle enkelte Blade, som ogsaa er trykte paa Rammens Hjørner. Ciseleret uforgyldt Snit. Ryggen: Glat, delt i fire Felter ved Linjer i Sølv? (nu sorte). 11 × 7. Venedig, ca. 1550. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

28. CASTIGLIONE, il libro del Cortegiano. Venetia, heredi d'Aldo, 1533. (Kat.-Nr. 70.)

Bind af sprængt Maroquin med et geometrisk ordnet smalt Baandværk i Haandforgyldning. Desuden Hjørner og et enkelt Blad-Ornament til Udfyldning, trykte i Guld med Stempler. Midt paa Forsiden Bogens Titel. Paa Foden: *IO · GROLIERII ET AMICORUM.* Paa Bagsiden Devisen: *PORTIO MEA DOMINE SIT IN TERRA VIVENTIUM* (min Del, Herre, være i de Levendes Land). Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Fæstebind. Henover Bindene en Linje i Guld, Fæstebindene markerede med Guldlinjer. Felterne indrammede af do. 10 × 7. Har, som det fremgaar af Indskriften (»Jean Groliers og hans Venners«), tilhørt den berømte Bogsamler *Grolier.* Da denne ca. 1530 vendte tilbage til Frankrig, kan dette Bind være udført enten i Frankrig eller Italien, ca. 1533. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

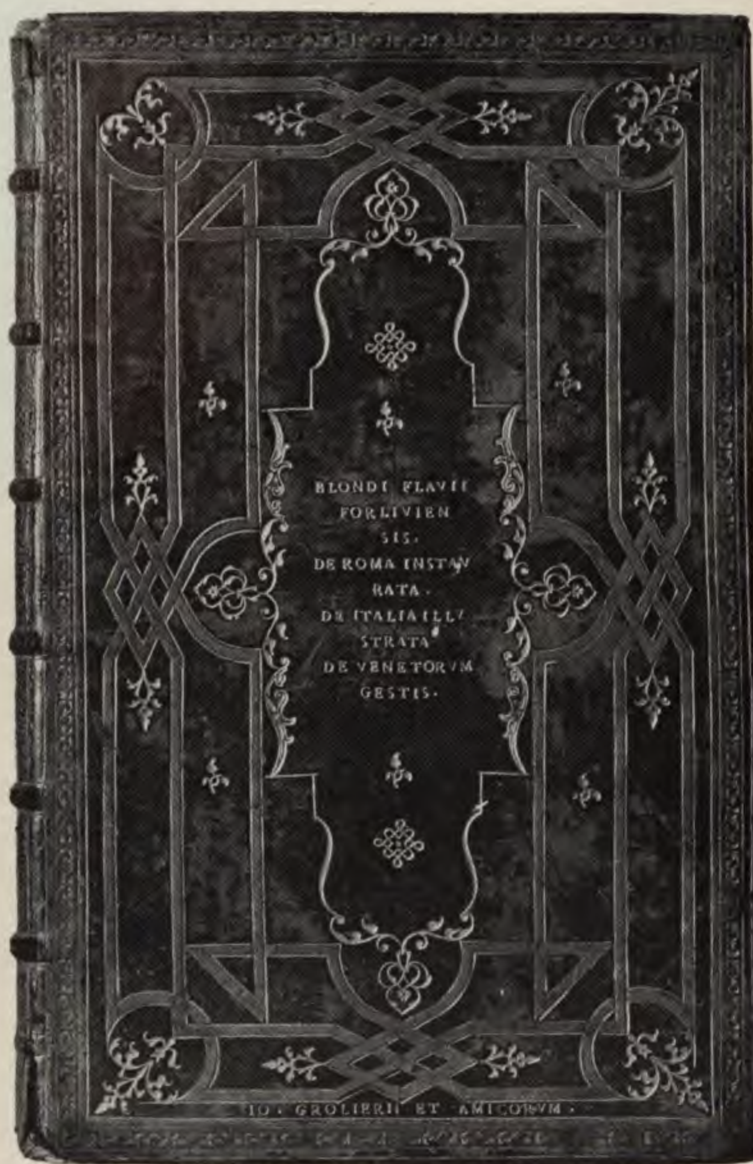
29. HYPNEROTOMACHIA POLIPHILI. Venetiis, Aldus, 1499. (Kat.-Nr. 67.)

Bind af brunt Kalveskind med arabesk-agtigt Baandværk og (omkring Midtfeltet) enkelte Arabesk-Linjer og (sammesteds) et enkelt (sgraferet) Stempel i Guld. Baandværket udfyldt med sort Farve, som omtrent er afslidt. Midt paa Forsiden Bogens Titel og — desværre — den senere Ejers, Carl Gustaf Tessins Navn. I et Felt forneden: *IO · GROLIERII ET AMICORUM*. Midt paa Bagsiden Devisen: *PORTIO MEA DOMINE SIT IN TERRA VIVENTIUM* (min Del, Herre, være i de Levendes Land). Ryggen: Glat, dekoreret med fulde og sgraferede Arabesk-Stempler. $32^1/_2 \times 20^1/_2$. Har, som det fremgaar af Indskriften, (»Jean Groliers og hans Venners«), tilhørt den berømte Bogsamler *Grolier*. Italien, ca. 1520-30. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

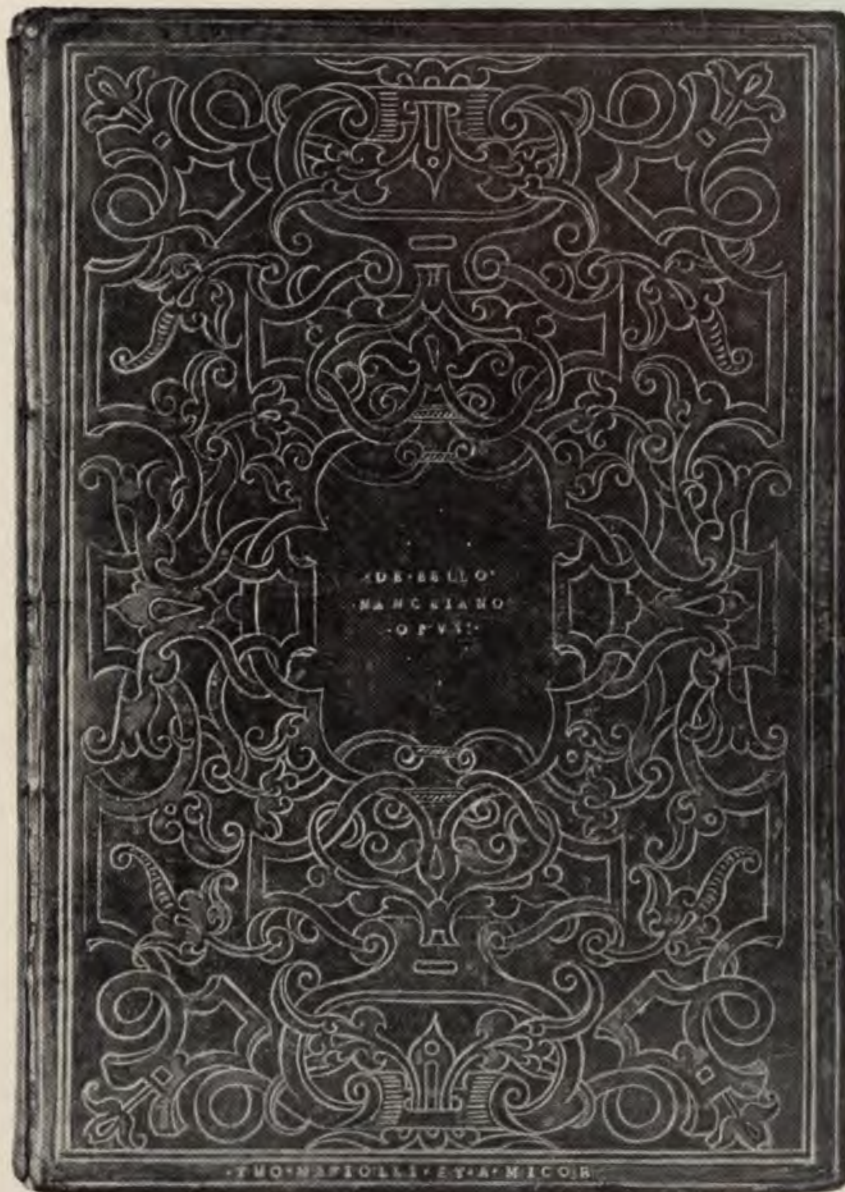
30. PLAUTUS, Comediæ. Ed. P. Buccardus. Brixiæ, 1506. (Kat.-Nr. 68.)

Bind af brunt Kalveskind med arabesk-agtigt Baandværk og Arabesk-Linjer med Blomster og Blade i Guld (sgraferede Stempler). Baandværket udfyldt med sort Farve. Paa Forsidens ovale Midtfelt Bogens Titel i Guld. I et Felt nedenunder: *JO · GROLIERII ET AMICORUM.* Paa Bagsidens Midtfelt samme Devise som paa foregaaende. Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Fæstebind, som er markerede med Baand af skraat sgraferede Linjer. Felterne indrammede med en Dobbellinje i Guld. Ved Kapitælerne tætte Linjer (ligeledes i Guld), som fylder Halvdelen af Feltet. 32 × 22. Har, som det fremgaar af Indskriften (»Jean Groliers og hans Venners«) tilhørt den berømte Bogsamler *Grolier.* Italien, ca. 1520-30. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

31. BLONDUS FLAVIUS, De Roma instaurata. Venetiis, 1510. (Kat.-Nr. 69.)

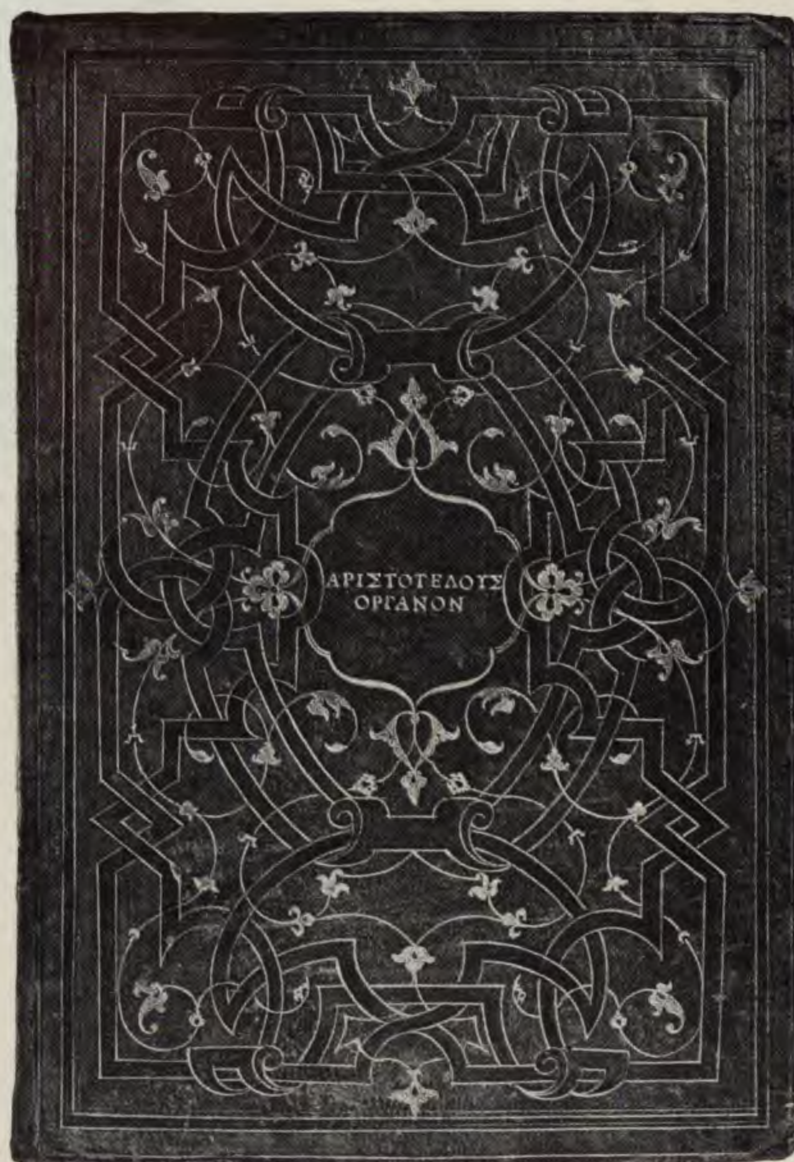
Bind af brunt Kalveskind med et geometrisk ordnet Baandværk i Haandforgyldning, udfyldt med sort Farve. Desuden Hjørne- og andre Stempler i Guld (i det ene Hjørne er et Stempel glemt). Paa Forsidens lange, smalle Midtfelt Bogens Titel i Guld. Paa Foden: *IO · GROLIERII ET AMICORUM.* Paa Bagsiden Devisen: *PORTIO MEA DOMINE SIT IN TERRA VIVENTIUM* (min Del, Herre, være i de Levendes Land). Rester af Baand paa forreste Kant. Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Fæstebind. Tætmønstret Dekoration og Titel fra det 17de Aarhundred. 32 × 20. Har, som det fremgaar af Indskriften (»Jean Groliers og hans Venner«), tilhørt den berømte Bogsamler *Grolier.* Italien, ca. 1520-30. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

32. P. d. BLARRORIVO, Insigne Nanceidos Opus de Bello Nanceiano. Nicolai de Portu, 1518. (Kat.-Nr. 66.)

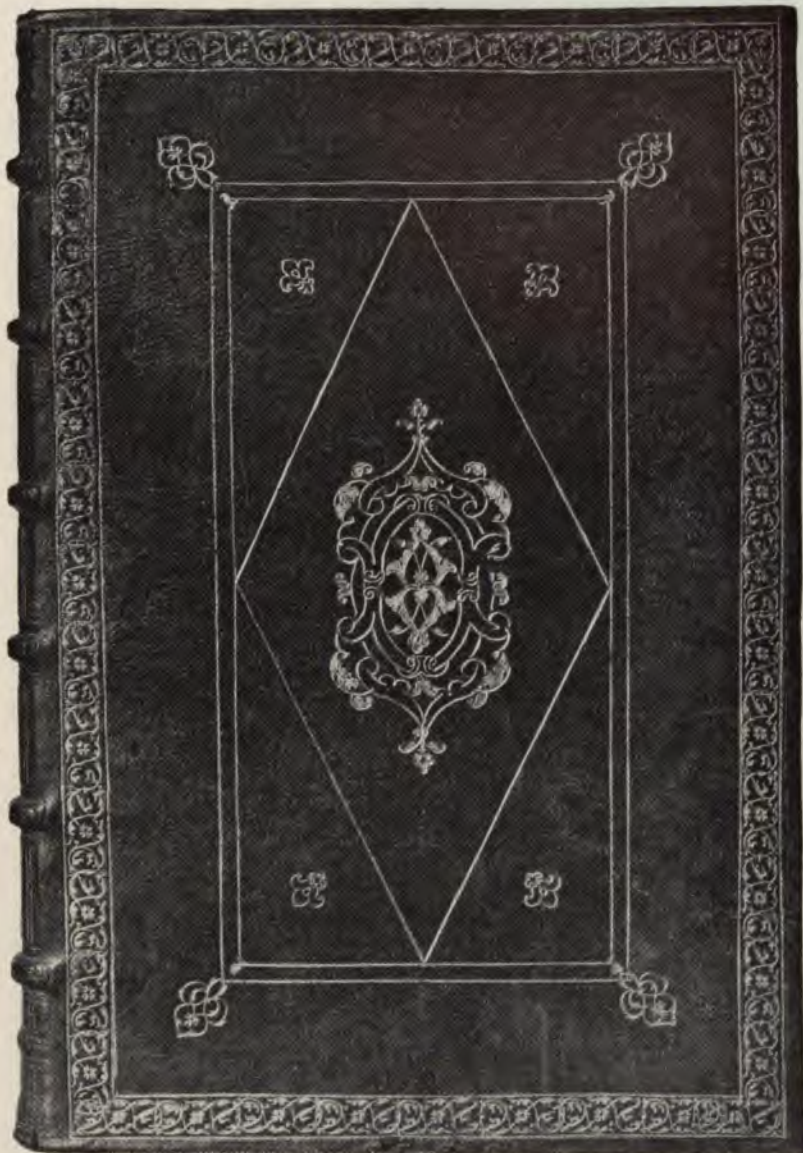
Bind af brunt Kalveskind med Baandværk i Stift-Forgyldning, udfyldt med sort Farve. Paa Forsiden i det tomme Midtfelt Bogens Titel i Guld. Paa Foden i den sorte Ramme: *THO · MA · IOLLI · ET · A · MICOR (UM)*. Paa Bagsiden Bogstaverne *DTM* sammenslyngede i et Monogram. Ryggen: Glat med Baandslyngninger i Lighed med Bindets øvrige Dekoration. 30 × 21. Har, som det fremgaar af Indskriften (»Thomas Maiolis og hans Venners«), tilhørt den berømte Bogsamler *Maioli*. Italien, ca. 1520. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

7*

33. ARISTOTELES, Organon. Venetiis, Aldus, 1495. (Kat.-Nr. 71.)

Bind i Grolier's Stil af brunt Maroquin med arabesk-agtigt Baandværk og Arabesk-Linjer med Blomster og Blade i Guld (sgraferede Stempler). Baandværket udfyldt med sort Farve. I Forsidens Midt-Felt Bogens Titel i Guld. Ryggen: Glat, med fem ornamentale, af Linjer begrænsede Bind. Midt i Felterne et Spiral-Stempel. I øverste Felt er i nyere Tid en Titel paaklæbet. 32 × 21. Italien, ca. 1520-30. Tilh. *Universitetsbiblioteket.*

34. THEODORI Jntroductivæ gramatices libri quatuor. Venetiis, Aldus, 1495. (Kat.-Nr. 72.)

Bind af oliv. Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort. Ramme af to Linjer med et Stempel paa Hjørnerne og et Stempel indenfor disse. I Rammen en Rhombe af en enkelt Linje. Indenfor denne et større Ornament. Ciseleret forgyldt Snit. Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Fæstebind. Henover de første en Linje i Guld, over de sidste skraat sgraferede Linjer i do. I Felternes Midte Stemplet fra Hjørnerne indenfor Sidens Ramme. Langs Falsene to Linjer, som brydes af to Tværlinjer langs hvert Bind. Titel i 2det Felt. 32 × 22. Italien, ca. 1530. Tilh. *Universitetsbiblioteket.*

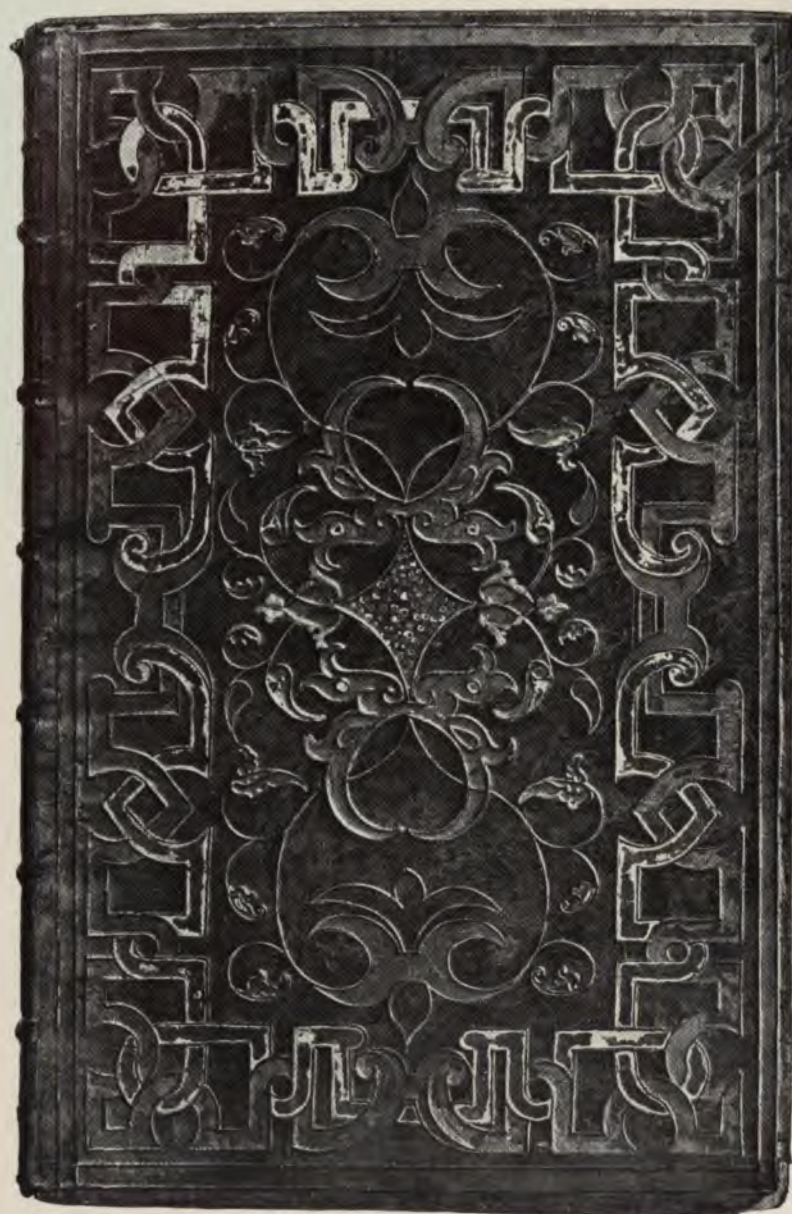

35. CICERO, De Officiis. Lugduni, 1547. (Kat.-Nr. 85.)
Bind af brunt Kalveskind, dækket med Baandværk i Haandforgyldning og med Farver. Ciseleret Snit. Ryggen: Glat, med lignende Dekoration som Bindets øvrige. 13 × 7. Lyon, ca. 1550. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

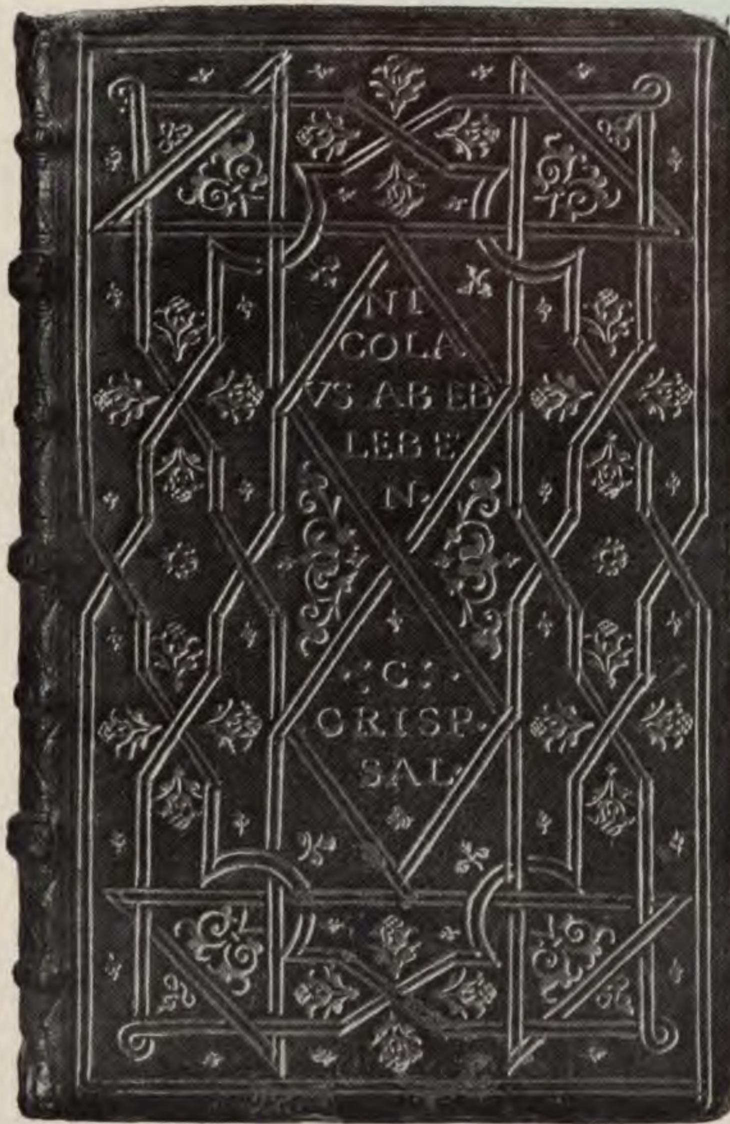
36. CICERO, Orationes. Tom. I—II. Lugduni, 1547. 2 voll. (Kat.-Nr 86.)

Bind af brunt Kalveskind, dækket med Baandværk i Haandforgyldning og med Farver. Ciseleret Snit. Ryggen: Glat, med lignende Dekoration som Bindets øvrige. 13 × 7. Lyon, ca. 1550. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

37. ALEX. TRALLIANI medici Lib. XII. Rhazae de Pestilentia Libellus, ex Syrorum lingua in Græcam translatus. Lutetiae, 1548. (Kat.-Nr. 81.)

Bind af brunt Kalveskind med haandforgyldte og malede Arabesker. Bred Ramme af geometrisk ordnet Baandværk. Indenfor dette Arabesk-Linjer med Blade (Kontur-Stempler og sgraferede do.). Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Fæstebind. Felterne indrammede af vandrette Guldlinjer og lodrette Sølvlinjer. Hen over Bindene en Linje i Sølv. Hen over Fæstebindene et Baand med sgraferede Skraalinjer, ligeledes i Sølv. I hvert andet af Felterne et sgraferet, i hvert andet et fuldt Stempel. 34 × 22. Frankrig, ca. 1550. Tilh. *Universitetsbiblioteket.*

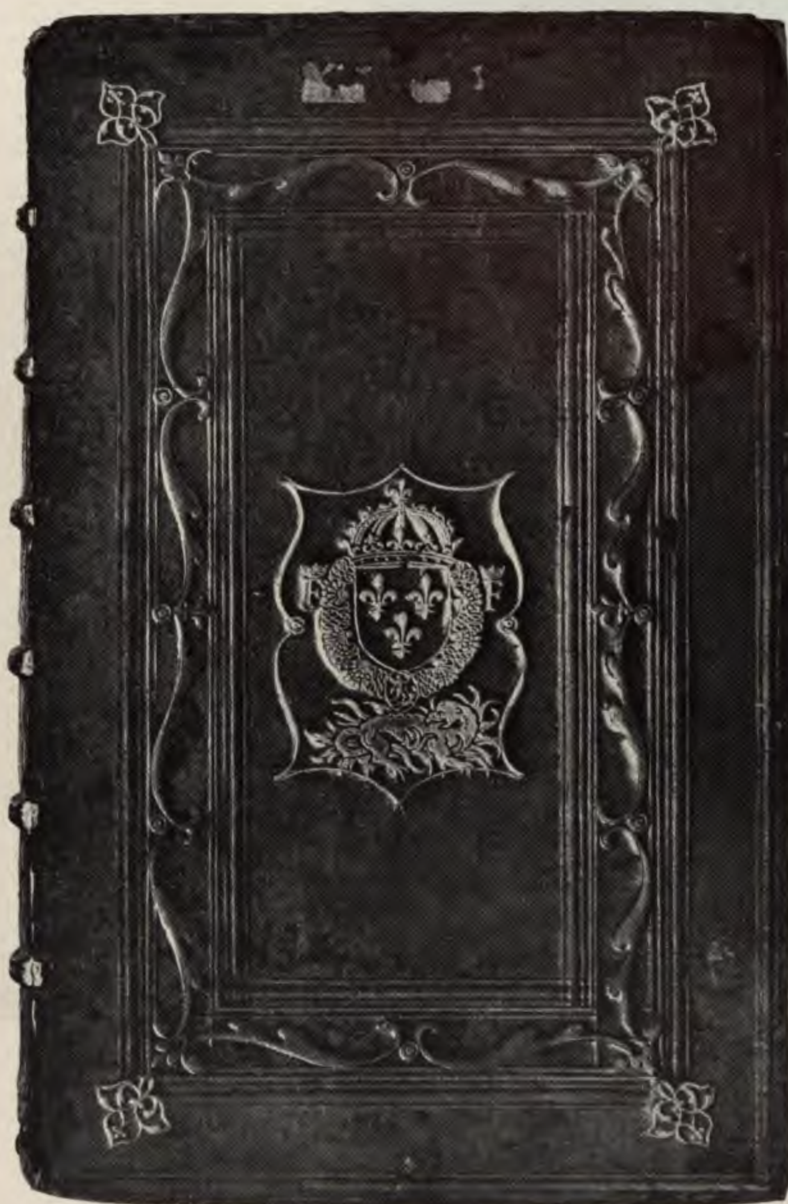
38. SALLUSTIUS, De Conjuratione Catilinae. Venetiis, Aldus, 1521.
(Kat.-Nr. 76.)

Bind af brunt Maroquin med et geometrisk ordnet Baandværk i Haandforgyldning. Betegnet paa Forsiden *NICOLAVS AB EBLEBEN* og med Forfatterens Navn. Paa Bagsiden: *XX MAII MDXLVIII · BONONIÆ* (Bologna). Ciseleret Snit med Stempler, delvis i Guld. Har baaret Baand. Ryggen: Syv ægte Bind, hvertandet enkelt, hvertandet dobbelt. Hen over de dobbelte Bind en Linje i Guld, hen over de enkelte et Baand af Skraalinjer. Langs Bindene Snøringsmærker. I Felterne Traadslyngninger i Guld. Udført for *Nicolaus von Ebeleben* fra Schwarzburg-Sondershausen, der 1542-48 opholdt sig i Bologna. Der kendes kun 4 af denne Samlers Bind foruden nærværende. 16 × 10. Bologna, 1548. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

39. SENECA, Flores. Traduzidas de Latin en Romance. Anvers, Plantin, 1555. (Kat.-Nr. 91.)

Bind af brunt Kalveskind, dækket med Arabesker i Haandforgyldning og malet med mange Farver. Paa Forsiden et Vaaben med en springende Løve; ovenover Navnet *L. PLOED,* hvis Forbogstaver desuden er gentagne 3 Gange paa Bindet. Efterligning af italienske og franske Bind fra Tiden. En Del opmalet. Tidligere i Beckford Collection. Kj. 1882 af Quaritch. Gengivet af denne (Fifteen hundred books, No. 1390). Ryggen (her udeladt): Glat, med fire ornamentale, temlig brede Bind. Ved Kapitælerne Tværbaand med sgraferede Skraalinjer. Felterne diagonalt delte i mange smaa Rhomber, i hvilke Stjerner. Gennemløbende Linjer langs Falsene, — alt i Guld. 15 × 9. Nederlandene, ca. 1555. Tilh. *Bog-Antikvaren Karl W. Hiersemann, Leipzig.*

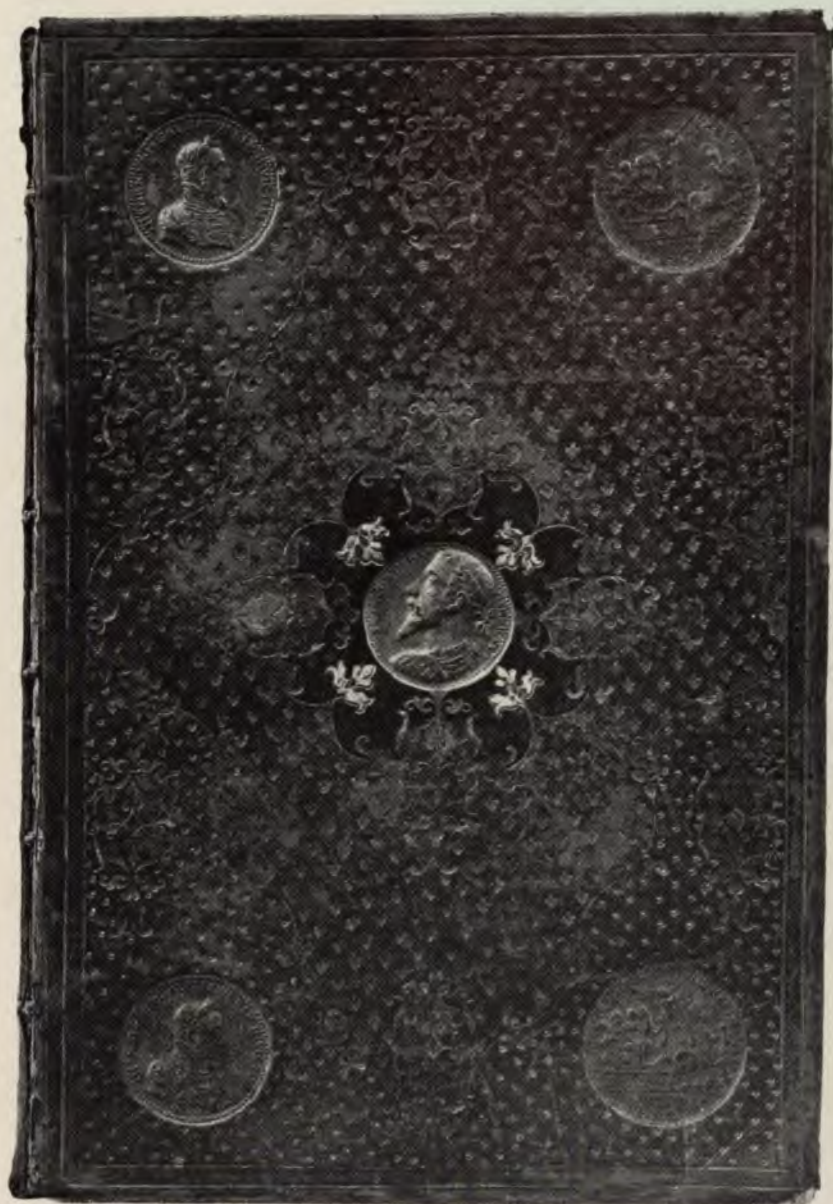
40. QUINTILIANUS, Inst. oratoriarum. Venetiis, Aldus, 1521. (Kat.-Nr. 74.)

Bind af brunt Kalveskind med en blindtrykt Bort og Ramme af Linjer, indenfor hvilke et enkelt Stempel (ogsaa blindtrykt) er sammenstillet til en Arabesk. Paa Rammens Hjørner et Stempel i Guld. Paa Midten, saavel paa For- som paa Bagside, Frants I's Vaaben, flankeret af hans kronede *F* og baaret af hans Bomærke, Salamanderen. Har baaret 4 Sæt Baand. Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Fæstebind, de sidste markerede ved Linjer i Blindtryk. I Felterne, der er indrammede med en Linje i Blindtryk, afvexlende et *F* og en Lilje; i øverste og nederste Felt Rosetter. Udført for Kong ***Frants I*** af Frankrig. 22 × 14. Frankrig, mellem 1521 og 1547. Tilh. ***Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.***

41. CICERO, Cato major. Parisiis, 1550. (Kat.-Nr. 79.)

Bind af brunt Kalveskind, med blindtrykt Bort og Ramme af et Par Linjer. Paa Rammens Hjørner et enkelt Stempel i Haandforgyldning. Paa Midten for og bag »en camée« Henrik II's Profilportræt mellem to Laurbærgrene. Ryggen: Fem ægte Bind samt Fæstebind og Kapitælbind. I Felterne en Blomst i Guld. I nederste Felt et Par Skraalinjer i Blindtryk. Udført for Kong *Henrik II* af Frankrig. Forekommer ogsaa med Caméen i Guld. 23 × 17. Frankrig, ca. 1550. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

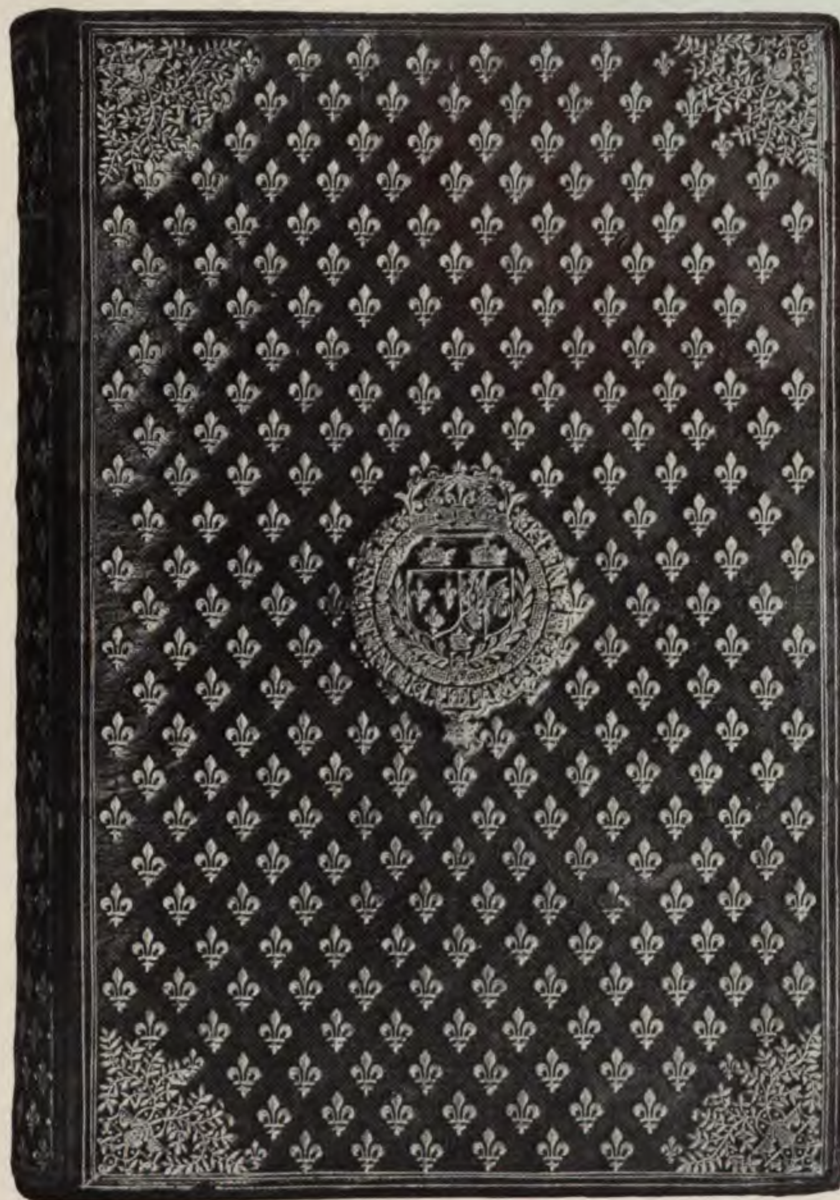
42. LA SAINTE BIBLE. Lyon, 1557. (Kat.-Nr. 92.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning samt Tryk i Guld med Plader, som er støbte over Medaljer. En saadan i hvert Hjørne og en paa Midten. To forskellige Averser med Portræter af Henrik II er anvendte, den ene paa Midten af Bindets For- og Bagside, den anden i de to af Hjørnerne paa hver Side. I de to andre Hjørner en og samme Revers med en allegorisk Fremstilling. Udenom Medaljerne i Hjørnerne er Bindet dækket med tredobbelte Prikker; i det store Midtfelt, som er afgrænset med en Arabesk, med Liljer. Udenom Medaljen paa Midten Arabesker, der delvis er malede. Ogsaa i andre af Arabeskerne findes Farver. Ryggen: Glat, tæt dækket med Arabesker, trykte med sgraferede Stempler. Højt anbragt rødt Titelfelt (vistnok af senere Dato end Bindet). Udført for Kong *Henrik II* af Frankrig. 39 × 26. Frankrig, 1557-59. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

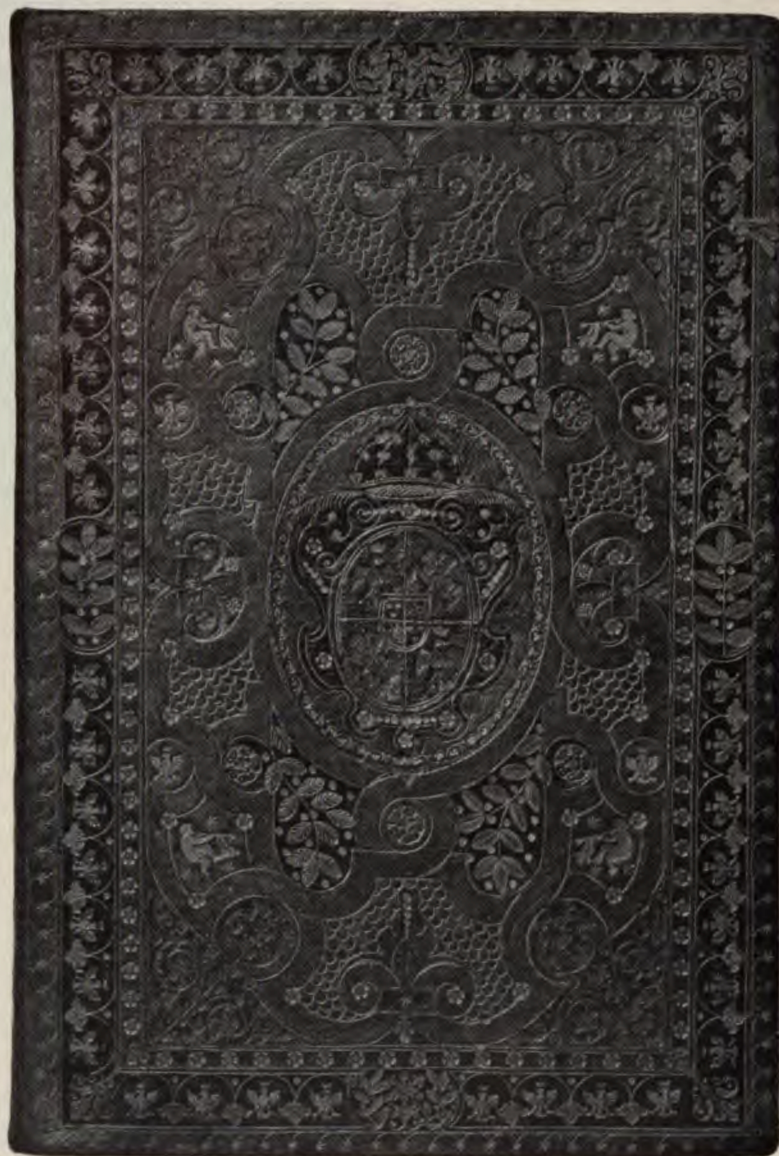
43. ISOCRATES. Venetiis, Aldus, 1534. (Kat.-Nr. 75.)

Bind af rødt Maroquin med Bort og Ramme af overvejende blindtrykte Linjer, men med et haandforgyldt Mønster i Rammen og anden rig Haandforgyldning. Udført for *Henrik II* og *Diana* af *Poitiers*. Bærer deres sammenslyngede Forbogstaver, Diana af Poitiers' Halvmaaner, Kongens kronede *H* og, paa Midten, hans Vaaben, indrammet af Dianas Buer. Øverst i Forsidens Ramme Bogens Titel med græske Bogstaver. Øverst i samme Sides Midtfelt Bogstaverne *A. A.* (Slottet Anet?). Diana af Poitiers' Navnetræk og sammenslyngede Halvmaaner har vistnok været trykte i Sølv, ligesom den græske Titel. Buerne i de store Halvmaaner og det øverste af Skjoldet bærer Spor af sort og hvid Emaljefarve. Har baaret 4 Læderstropper og paa Underkanten 4 Beskyttelsessøm. Senere har der paa hver Side været anbragt 4 Søm, som atter er fjernede. Ciseleret og forgyldt Snit. Ryggen: Glat, med forlængede Kapitæler. Foroven og forneden et Felt fyldt med et halvmaaneagtigt Ornament, som har været trykt i Sølv. Den øvrige Ryg strøet med Liljer og kronede *H*'er i Sølv. 31 × 20. Frankrig 1547-59. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

44. MARCO GUAZZO, Cronica. In Venetia, 1553. (Kat.-Nr. 101.)

Bind af brunt Maroquin med Haandforgyldning. Indenfor en Bort af tre Linjer i Guld og Hjørner med et Kerub-Hoved og Laurbærgrene er Bindet strøet med de franske Liljer. Midt paa For- og Bagsiden Kong Henrik III's Vaaben. Ryggen: Glat, med fire Tværlinjer ved Kapitælerne og en gennemløbende Linje langs Falsene. Højt anbragt Titelfelt. Resten af Ryggen strøet med Liljer i Lighed med dem paa Bindets Sider, men mindre og tættere. Alt i Guld. Udført for Kong *Henrik III* af Frankrig. 32 × 22. Frankrig, ca. 1580. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

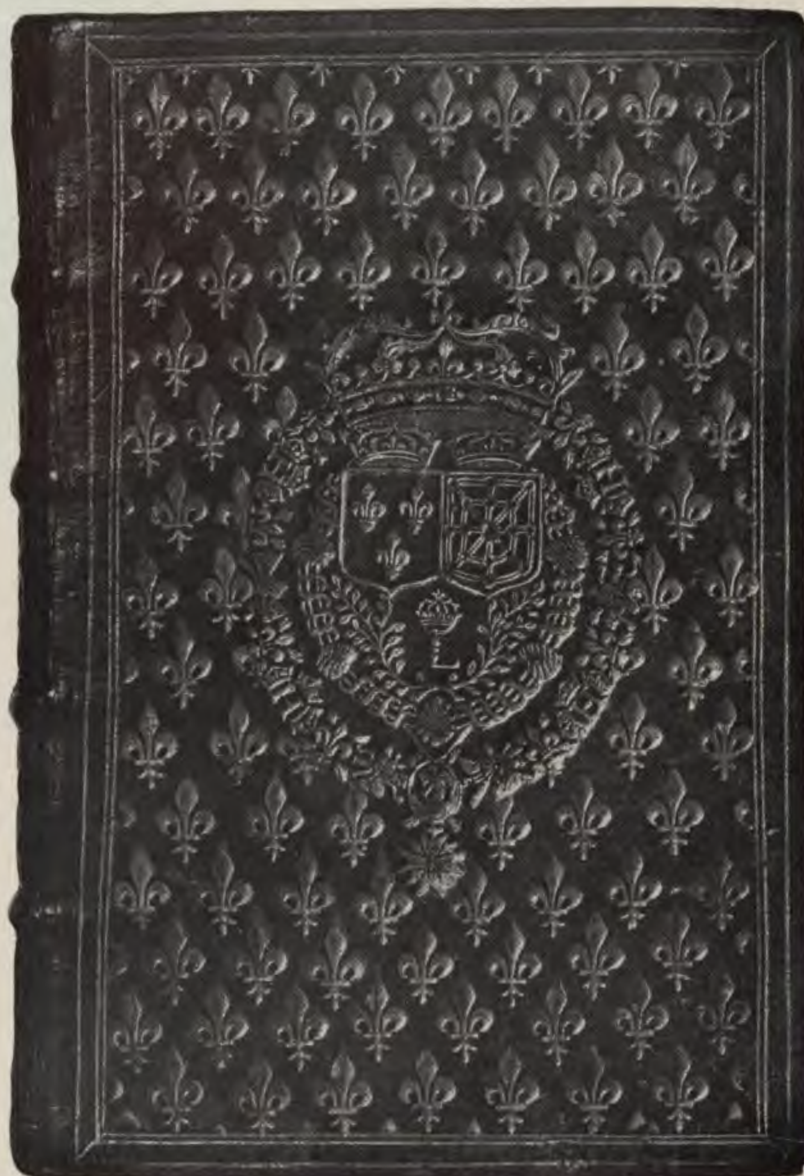
45. FONTANA, Della trasportatione dell'obelisco Vaticano e delle fabriche di papa Sisto V. Libro primo. Roma, 1590. (Kat.-Nr. 103.)

Bind af rødt Maroquin, indlagt med Mosaik af oliv. og rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af Buer med Stjærner. Dobbelramme, den olivenfarvede yderste bl. a. med kronede Ørne, den røde inderste med en fembladet Blomst. Indenfor Rammen et geometrisk ordnet Baandværk af olivenfarvet Skind og indfattet med Guldlinjer. Hjørnerne blindtrykte med Plade, Rummene mellem Baandene fyldte med Grene, kronede Ørne, Rosetter, Guldskæl og en Genius, der blæser Basun. I det store ovale Midtfelt *Kong Sigismund* af Sverrig og Polen's Vaaben. Ryggen: Glat, med Skindmosaik. Dekoreret med Baandværk i Lighed med Sidernes og med nogle af disses Stempler. Midtvejs Rytteren fra Kong Sigismunds Vaaben; foroven og forneden Ørnen fra samme tre Gange. Rytteren og Ørnene er trykte i Sølv, den øvrige Dekoration paa det flerfarvede Skind er i Guld. 42 × 28. Italien, ca. 1590. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

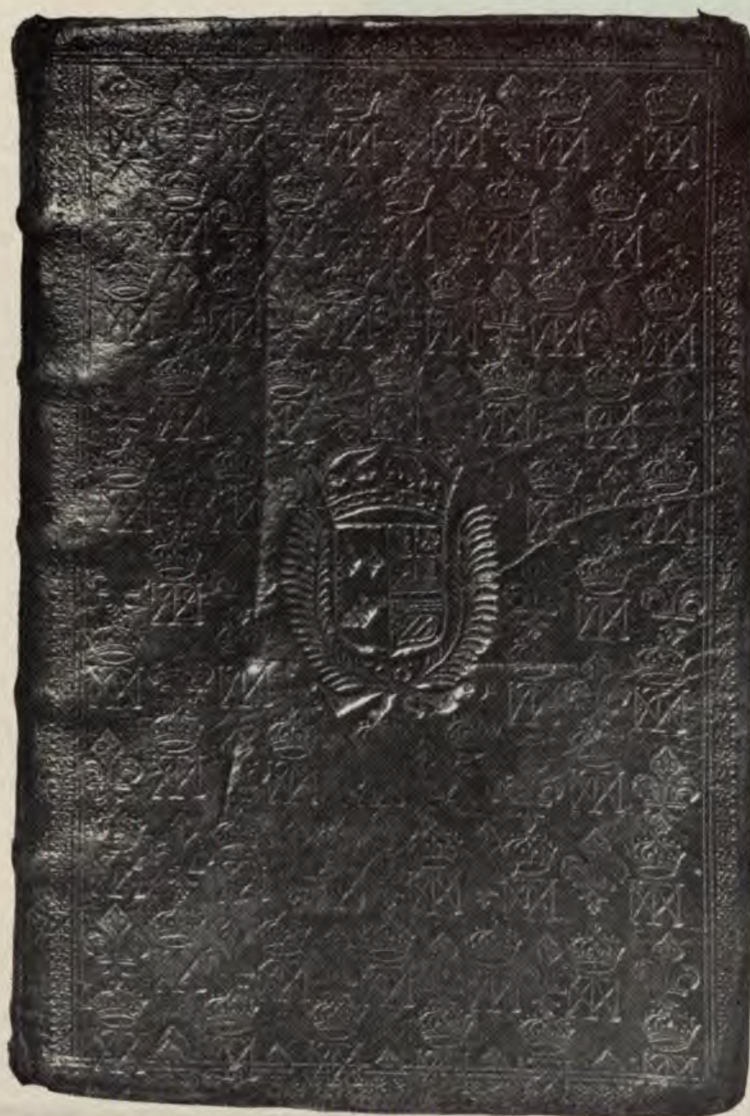
46. J. SMITH, The general historie of Virginia. London, 1624. (Kat.-Nr. 123.)

Bind af brunt Maroquin med Bort og Ramme af blindtrykte og forgyldte Linjer. Paa Rammens Hjørner et enkelt Stempel. Indvendig i Hjørnerne et større Ornament, trykt i Guld med Plade. Paa Midten, ligeledes i Guld, den engelske Tronfølger-Krone med de tre Fjer og Indskriften: *ICH : DIEN.* Ryggen: Glat; Hefte-Bændlerne spores. Ved Dobbellinjer i Guld er den delt i ti Felter, i hvis Midte et Stempel i Guld. Udført for Kong *Carl I* af England som Prins af Wales. 30 × 19. England. 1624. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

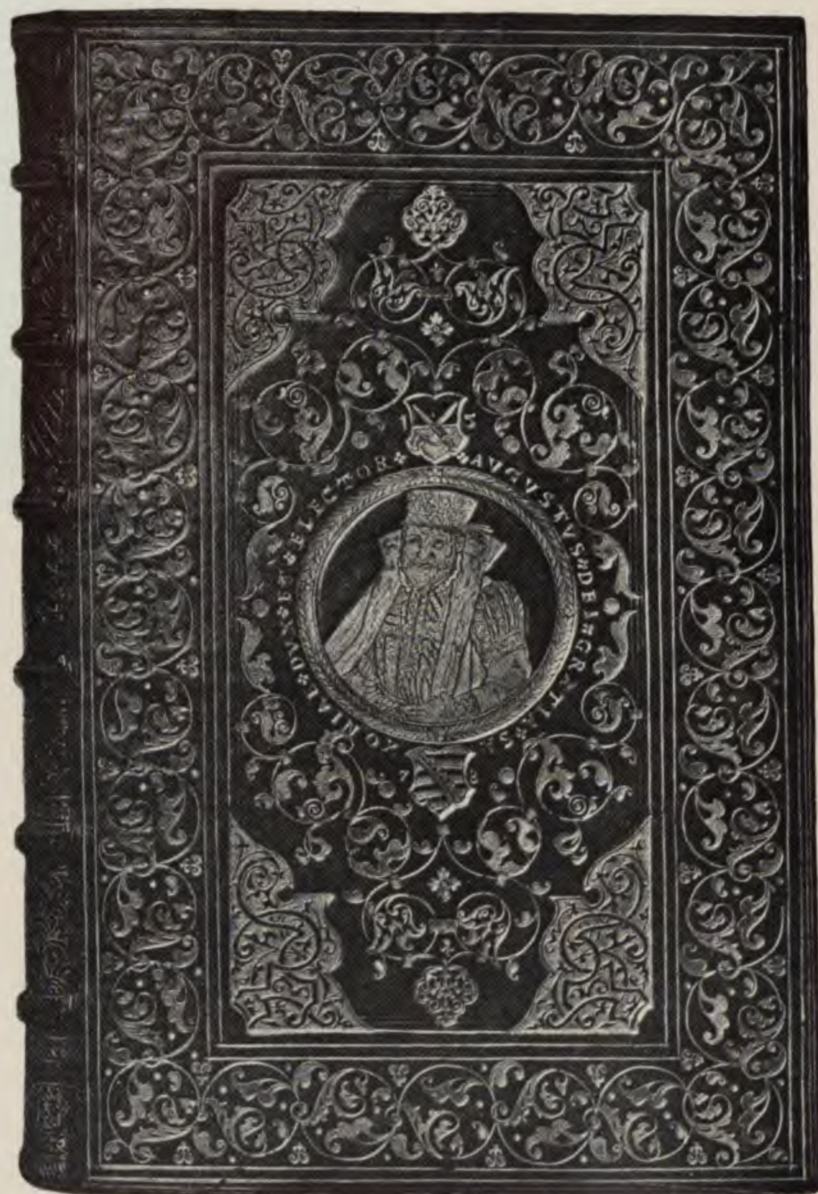
47. LES MERVEILLES DE LA VILLE DE ROME. Rome, 1636. (Kat.-Nr. 130.)

Bind af brunt Maroquin med en Bort af 3 Linjer og strøet med de franske Liljer. Paa Midten Ludvig XIII's Vaaben. Ryggen: Fire ægte Bind. Henover disse et Ornament. Felterne indrammede med Dobbellinjer og fyldte med smaa Liljer. I 2det Felt Titlen. Udført for Kong *Ludvig XIII* af Frankrig, sandsynligvis af *Macé Ruette,* som gælder for at have indført det tyrkiske marmorerede Papir til Forsats. Bindet har saadan Forsats. 16 × 11. Frankrig, ca. 1640. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

48. OFFICE DE LA SEMAINE SAINTE. Paris, 1673. (Kat.-Nr. 149.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Strøet indenfor en ornamental Bort med Maria Theresia's kronede Monogram *M T*, afvexlende med den franske Lilje. Paa Midten, mellem et Par Palmeblade, hendes Vaaben. Ryggen: Fem ægte Bind. Felterne indrammede med en Dobbellinje og helt fyldte med kronede Monogrammer og Liljer i Lighed med Sidens, men mindre end dennes. Udført for *Maria Theresia af Østrig*, Ludvig XIV's Dronning (1638-83). 19 × 13. Frankrig, ca. 1675. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

49. TÜRKISCHE CHRONICA. Frankf. a. M., 1577. (Kat.-Nr. 99.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning og Pladetryk i Guld. Bred ornamental Ramme. Indenfor Rammen Hjørner, som er trykte med Plader. Paa Forsiden — trykt med Plade og omgivet af lignende Arabesker som Rammens — den sachsiske Kurfyrst Augusts Portræt samt Aarstallet *1578*. Snit og Ryg: Se følgende Afbildnings Beskrivelse. Udført for Kurfyrst *August* af Sachsen af *Jakob Krause*. 34 × 22. Dresden, 1578. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

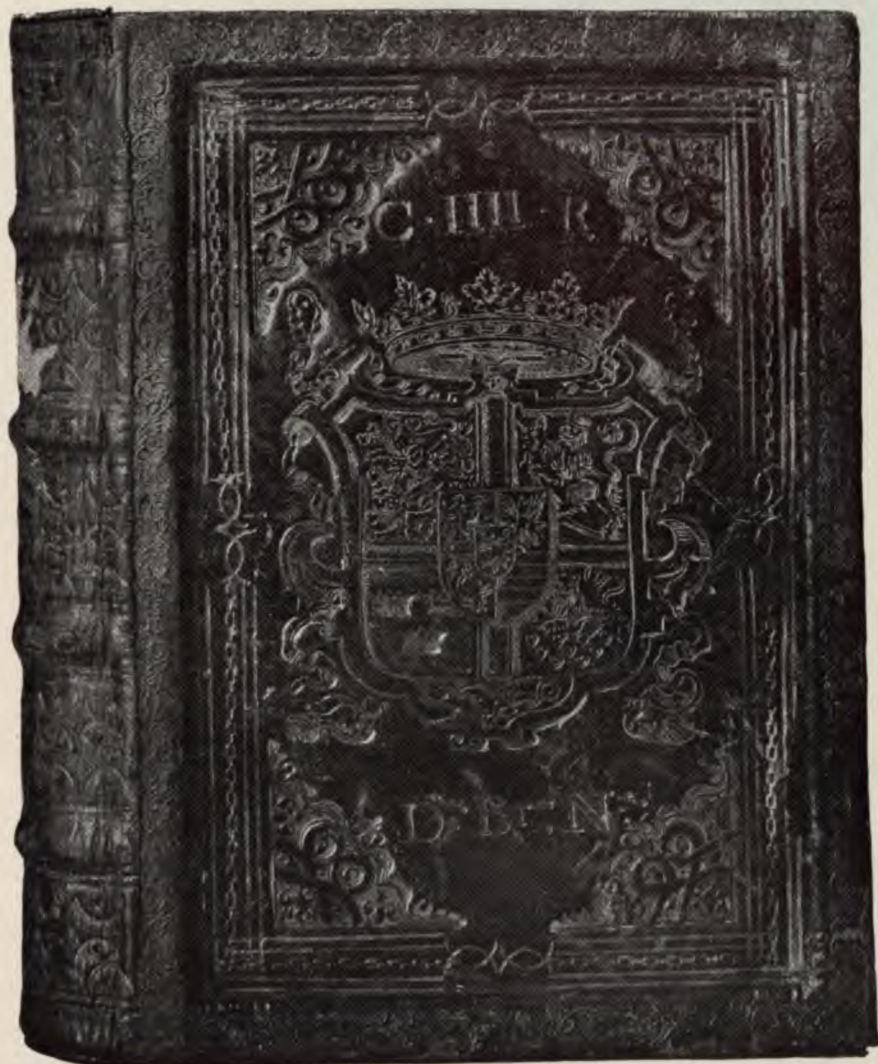
50. TÜRKISCHE CHRONICA. Frankf. a. M., 1577. (Kat.-Nr. 99.)

Bagsiden af foregaaende. I Midtfeltet det store kursachsiske Vaaben, trykt i Guld med Plade og omgivet af lignende Arabesker som Rammens. Pragtfuldt ciseleret, forgyldt Snit, ogsaa med det sachsiske Vaaben, tildels i sort. Ryggen: Sex dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover de første en Linje i Guld; henover de sidste et Baand af sgraferede Skraalinjer. Felterne forskelligt fyldte; to med et Skæl-Ornament; to med Skraalinjer, der krydses af afbrudte Tværlinjer; to med det for Jakob Krause typiske Ornament af Rundkredse, forbundne ved Streger og med en Prik i Midten. 34 × 22. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

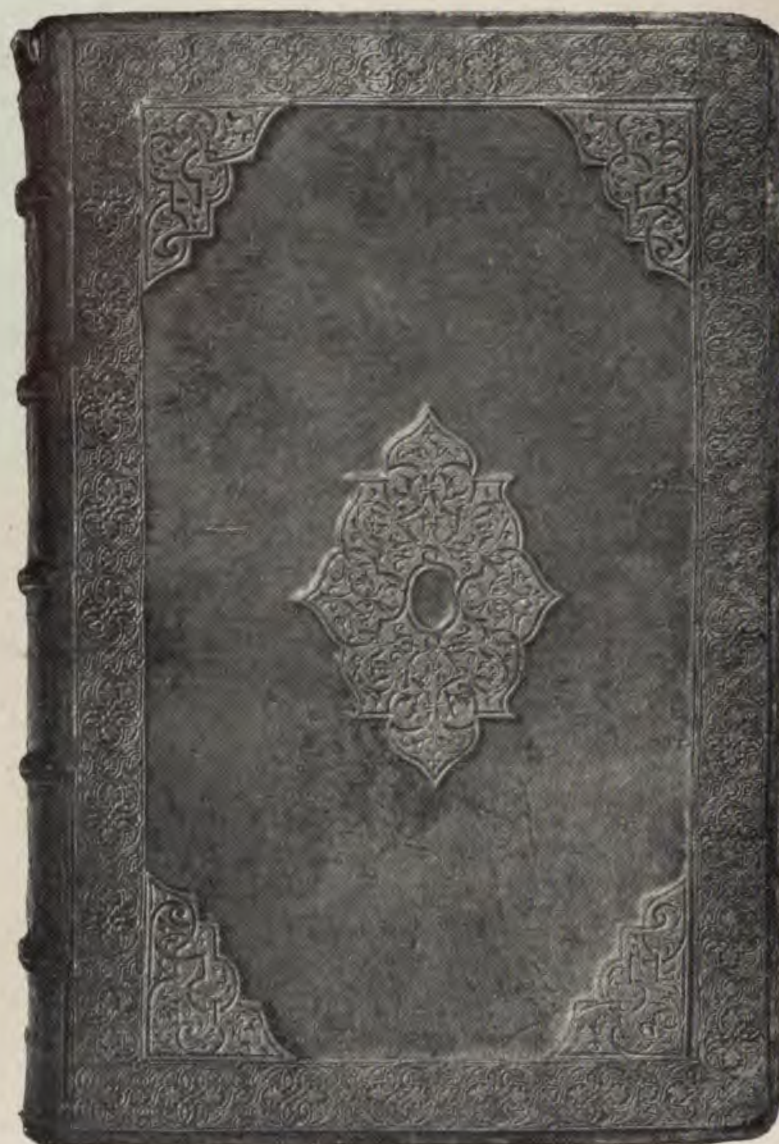
51. (PINÆI) Historia Plantarum. Lugduni, 1567. (Kat.-Nr. 98.)

Bind af brunt Kalveskind, dækket med Arabesker i Haandforgyldning. Bort af 3 Linjer i Guld. Paa Forsiden det sachsiske Vaaben, paa Bagsiden de danske Løver. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Henover Bindene en Linje i Guld. Felterne helt fyldte med Ornamenter, hvorimellem det for Jacob Krause typiske med de ved Streger forbundne Rundkredse med en Prik i Midten. Udført af den sachsiske Bogbinder *Jakob Krause.* 13 × 8. Dresden, ca. 1578. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

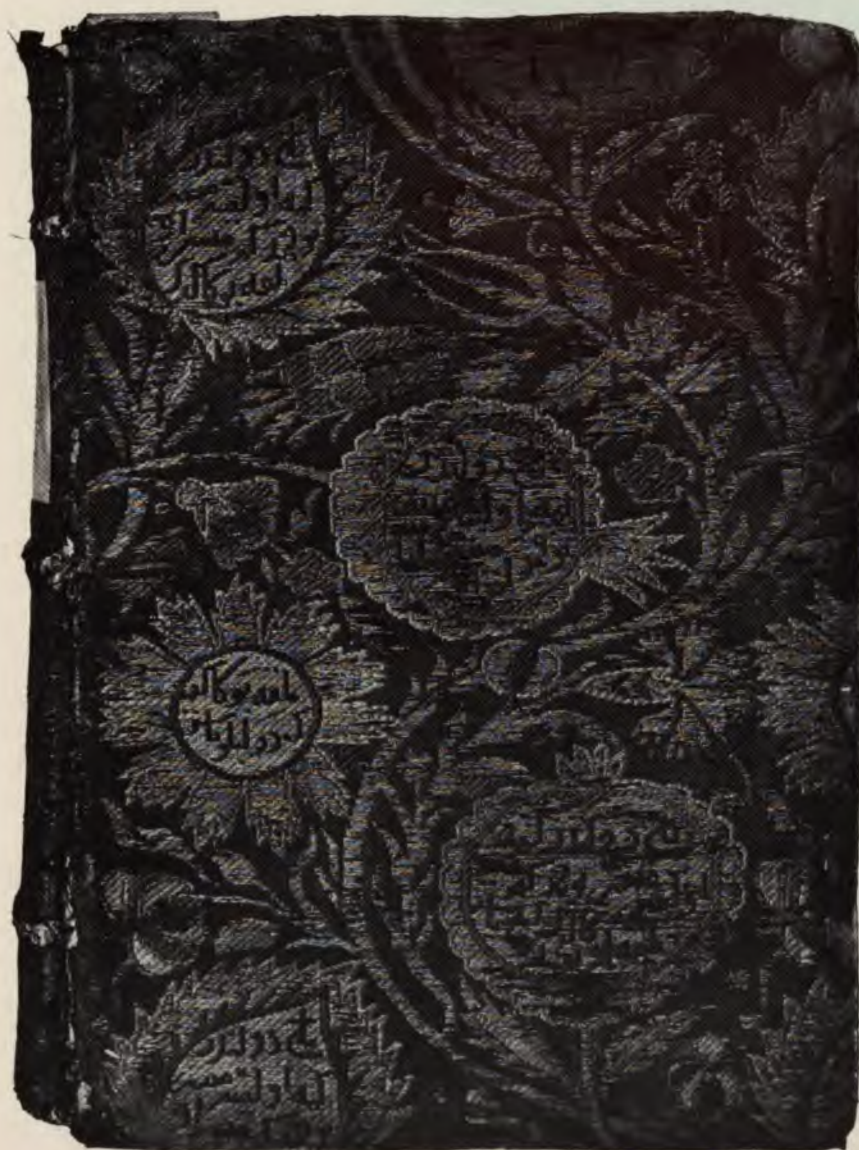
52. J. G. GODELMANN, De Magis, Veneficis et Lamiis. Francforti, 1591.
(Kat.-Nr. 100.)

Bind af rødt Maroquin med haandforgyldt Bort og Pladetryk i Guld paa forsænket Flade. I dennes Hjørner Ornamenter. Paa Forsiden det danske Vaaben og Bogstaverne *C*(hristianus) *IIII* *R*(ex) *D*(aniæ) *E*T *N*(orvegiæ). Paa Bagsiden det mecklenburgske Vaaben og Bogstaverne *V*(lrich) *H*(erzog) *Z*(um) *M*(ecklenburg). Ciseleret, forgyldt og malet Snit. Har baaret 2 Sæt Baand. Ryggen: Fire ægte Bind. Langs disse en Dobbellinje. Felterne fyldte med det for Jakob Krause typiske Ornament (se foregaaende). I ***Jakob Krauses*** Stil; muligvis fra hans Efterfølgers Værksted. 21 × 15. Sachsen, 16de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

53. CONCORDANTIAE BIBLIORUM. R. Stephanus Typographis, 1555. (Kat.-Nr. 108.)

Bind af brunt Kalveskind. Bred ornamental Bort i Guld, begrænset af et Par Linjer. Arabeskagtige Hjørner og Midtfelt, trykte i Guld med Plader. Ryggen: Fem dobbelte ægte Bind og Fæstebind. Henover de første en Guldlinje; henover de sidste et Baand af sgraferede Skraalinjer. Samtlige Bind kantede med Guldlinjer. I Felterne et enkelt ornamentalt Stempel. 35 × 23. Tyskland, 16de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Universitetsbibliotheket.*

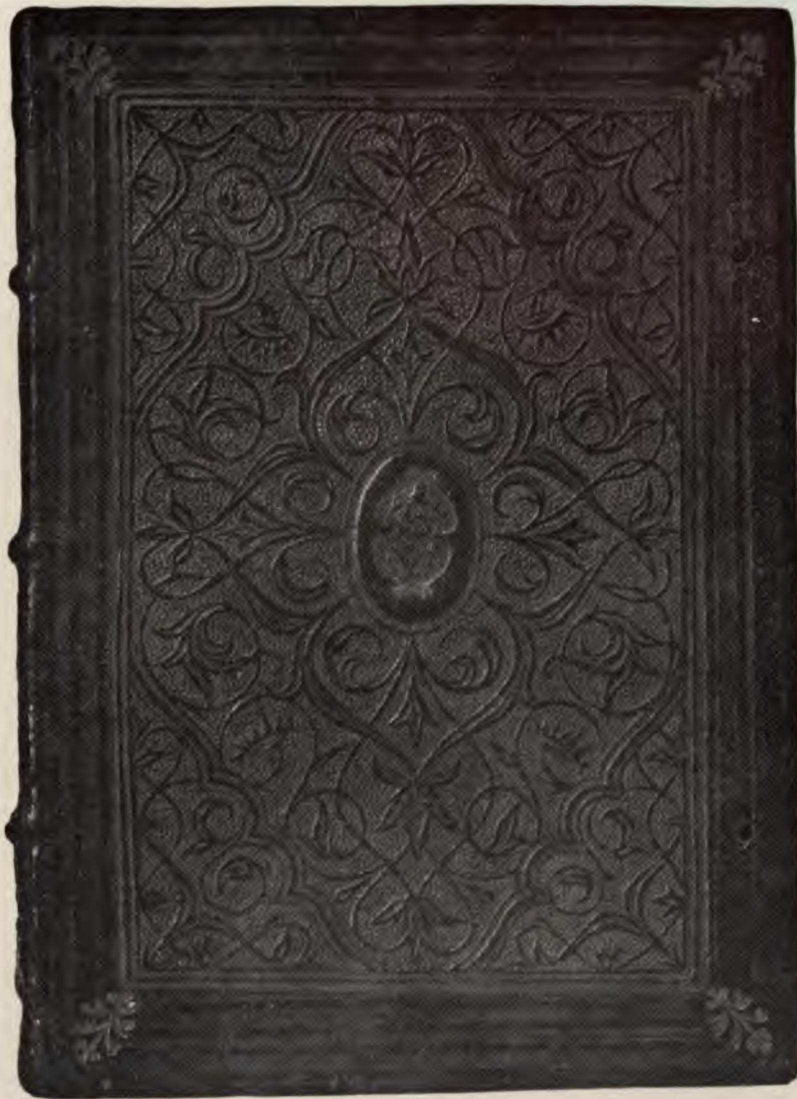
54. STAMBOG for Stephan, Baron von Haymb zu Reichenstein. Manuskript. (Kat.-Nr. 97.)

Bunden i et Stykke violet persisk Stof, som er indvævet med Sølvtraad og farvet Silke. De ældste Notitser i Bogen er fra 1576. Ryggen: Tre ægte Bind. 21 × 15. ca. 1575. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

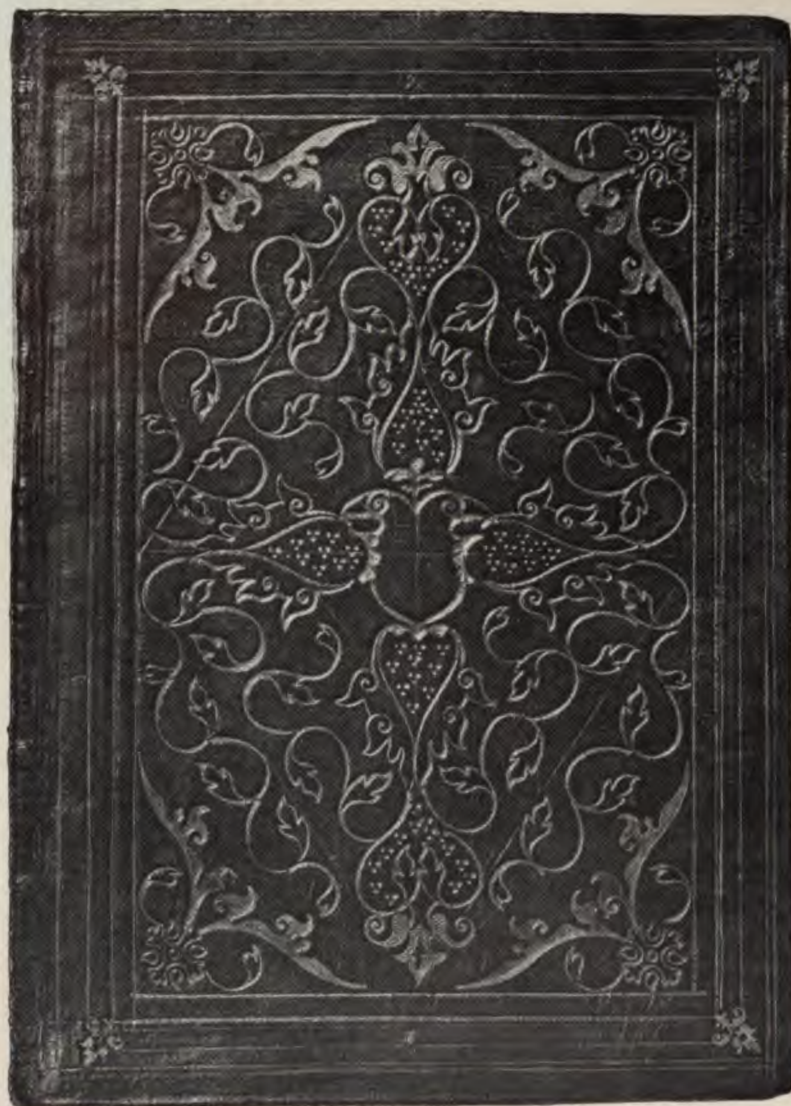
55. INSTRUKTION for Paolo Loredano fra Pascalis Ciconia. Venedig, 1586. (Kat.-Nr. 102.)

Bind af Kalveskind med udskaarne Forsænkninger i Pappet, rigt forgyldt og mønstret i orientalsk Stil med Pen og rød, grøn og graagul Farve. Med Plader er i Centrumsfeltet paa Forsiden trykt Venedigs Vaaben (Markusløven), paa Bagsiden Loredanos Vaaben. Bærer 4 Sæt Baand med to Farver (blaat og gult i hvert). Ryggen: Fem ægte Bind. Hele Ryggen, Bindene indbefattede, dekoreret som Siderne. Gennem to Huller i næstnederste Felt er trukken to Snore, som gaar ind mellem Bogens Blade og er sammenknyttede i en Knude udfor nederste Kapitæl, dannende en Strop, ved hvilken Bogen kan drages frem fra sin Plads paa Boghylden. 23 × 17. Venedig, ca. 1586.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

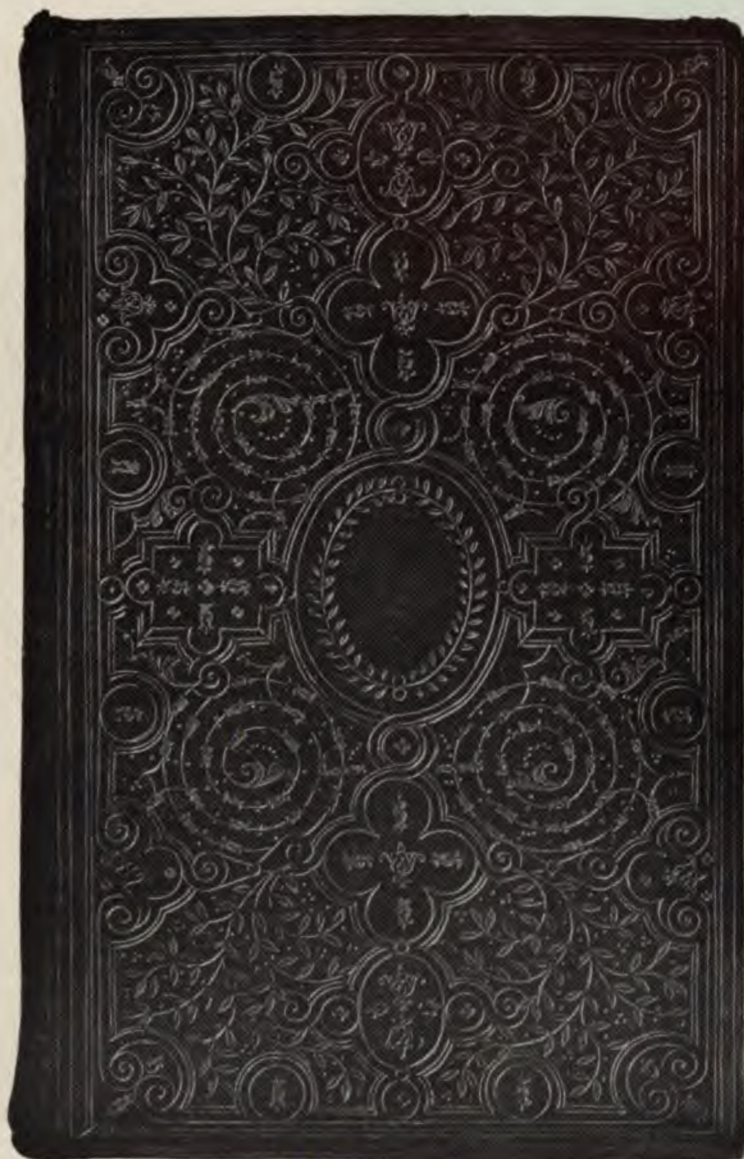

56. N. STIZZIA, Siciliæ Regum Chronologia. Manuskript. (Kat.-Nr. 93.)

Bind af rødt Maroquin med Arabesk-Linjer paa punslet og forgyldt Grund indenfor en Ramme af blindtrykte Linjer med et Stempel i Guld i hvert Hjørne. Paa Midten et Stempel med et Kerub-Hoved. Iøvrigt formodentlig trykt med en Plade, men med et Frihaandsarbejdes friske Virkning som Følge bl. a. af smaa Uligheder mellem Forside og Bagside, hvilke synes frembragte paa den simple Maade, at Pladen har været forskelligt vendt under Brugen paa den ene og den anden Side. Ryggen: Tre ægte Bind. Tværs over hvert Felt en Guldlinje. En do. ved Kapitælerne. I hvert Felt desuden fire blindtrykte Tværlinjer. 16 × 11. Italien, ca. 1560. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

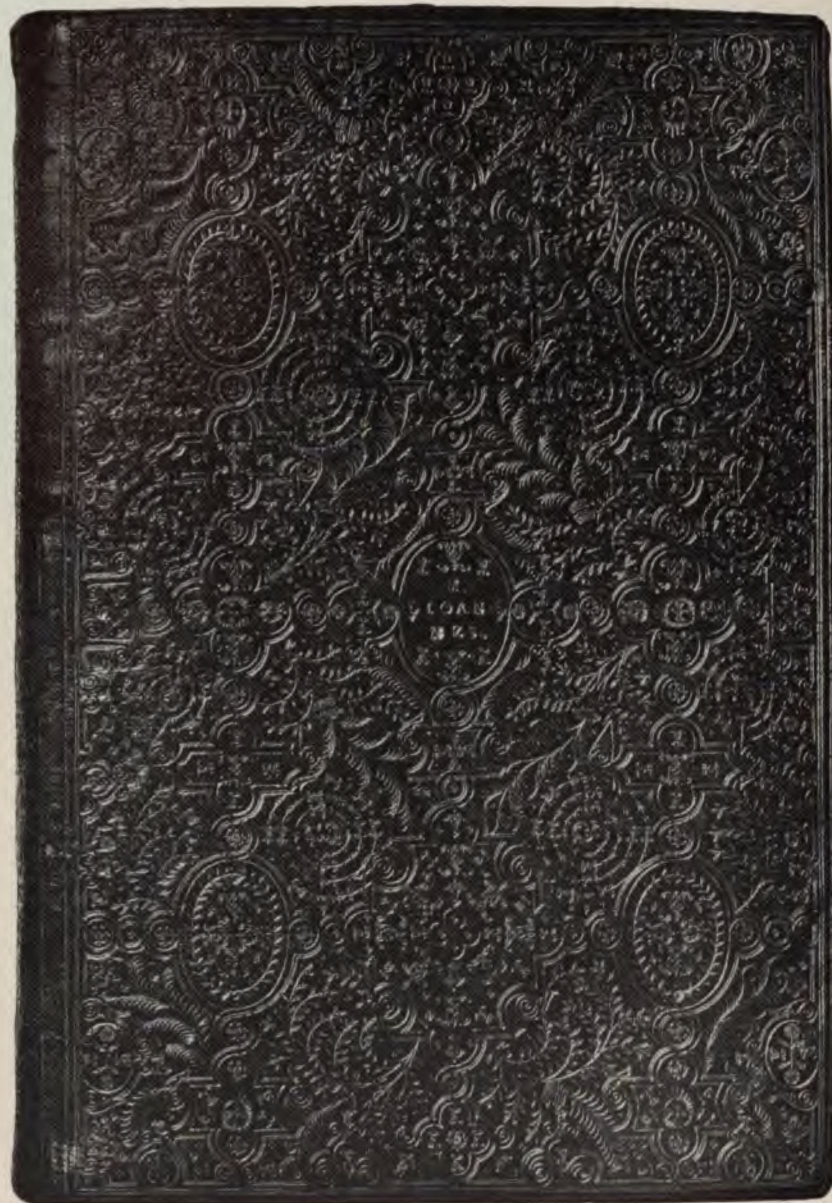

57. VERDIZZOTTI, Dell' Aspramonti. Venetia, 1594. (Kat.-Nr. 105.)
Bind af rødt Maroquin, dækket — indenfor en Bort af Linjer med et Stempel i Hjørnerne — med Arabesk-Linjer i Haandforgyldning. Ryggen: Syv ægte Bind, hvertandet enkelt, hvertandet dobbelt. Bogen hører ikke oprindelig hjemme i Bindet, og Ryg og Sider af Bindet hører næppe sammen. I hvert Fald er de ikke i ét Stykke. 22 × 15. Venedig, ca. 1600. Tilh. *Libreria Leo S. Olschki, Florents.*

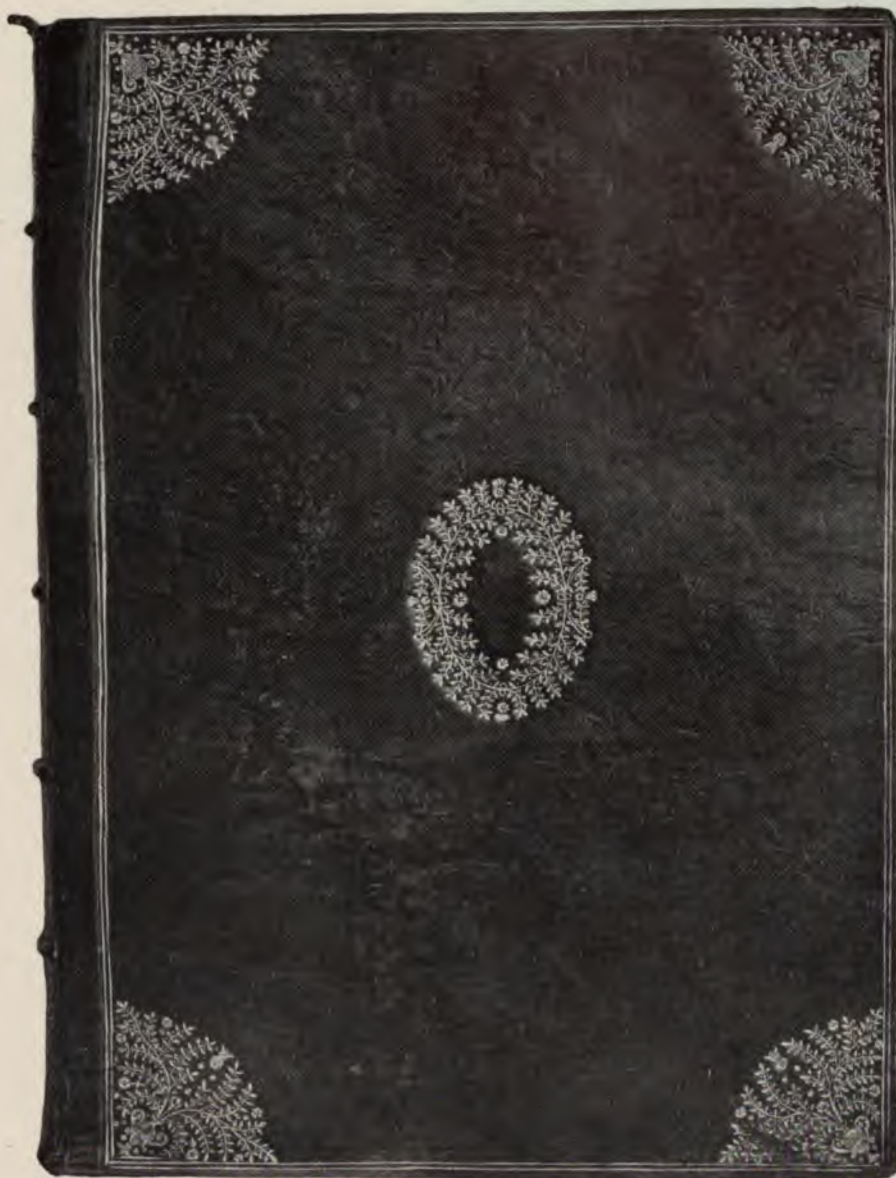
58. F. PATRICIUS, De Institutione Reipublicæ. Parisiis, 1575. (Kat.-Nr. 110.)

Bind af rødt Maroquin med rig Haandforgyldning. *Nic. Ève's* Stil, kaldet »*à la fanfare*«. Mellem Spiral-Slyngningerne og de geometriske Inddelinger Laurbærgrene. Ryggen: Glat, med samme Dekoration som Siderne. 17 × 10. Frankrig, ca. 1600. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

59. P. DE CONDY, Missale Insignis Ecclesiae Parisiensis. Parisiis, 1585.
(Kat.-Nr. 111.)

Bind af brunt Maroquin med rig Haandforgyldning. *Nic. Ève*'s Stil, kaldet »*à la fanfare*«. Mellem Spiral-Slyngningerne og de geometriske Inddelinger Laurbær- og Palme-Grene. Foran betegnet: *M. JOANNES*, bagpaa: *MARNOYS · P. 1605* (under sidstnævnte Navn spores et andet, tidligere trykt). Skæmmet noget ved Lakering. Ryggen: Glat, med samme Dekoration som Siderne. 33 × 23. Frankrig, 1605. Tilh. *Universitetsbiblioteket*.

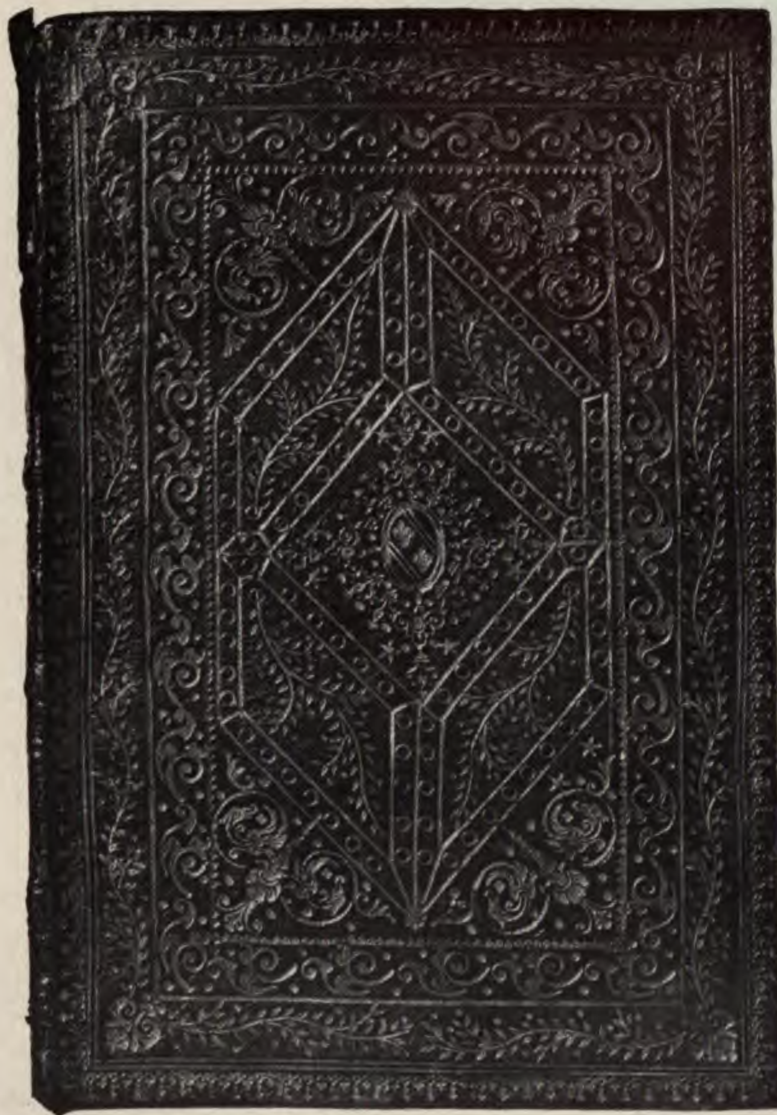
60. J. A. DU CERCEAU, Les plus excellents Bastiments de France. Paris, 1607. (Kat.-Nr. 117.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning. Bort af to Linjer i Guld. I Hjørnerne en Vase med Laurbærgrene. Ovalt Midtfelt med en Krans af do. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover og langs med disse Linjer. Baand af forskellige Linjer ved Kapitælerne. Felterne fyldte med Ornamenter, som er smykkede med Laurbærgrene. I 2det Felt Titlen. 41 × 29. Frankrig, 17de Aarhundreds Begyndelse. Tilh. *Kunstakademiets Bibliothek.*

61. INSTRUKTION for *Ferigo Dolfin* fra Dogen *Antonio Priolo.* Venedig, 1619. (Kat.-Nr. 116.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Dobbel Bort, den yderste ornamental, den anden med en Zig-zag-Linje. Ramme med en Snirkel, der ender med en Blomst. Fladen inddelt med et geometrisk ordnet Baandværk, hvis Mellemrum er fyldte med Nelliker, Fugle, Snegle, Slyngninger, Rosetter og Trepunkter. Har baaret 2 Sæt Baand. Ryggen: Glat, med sex Baand bestaaende hvert af tre Linjer. Felterne fyldte med lignende Dekorationer som Sidernes. 22 × 15. Venedig, 1619. Tilh. *Det. kgl. Bibliothek i Stockholm.*

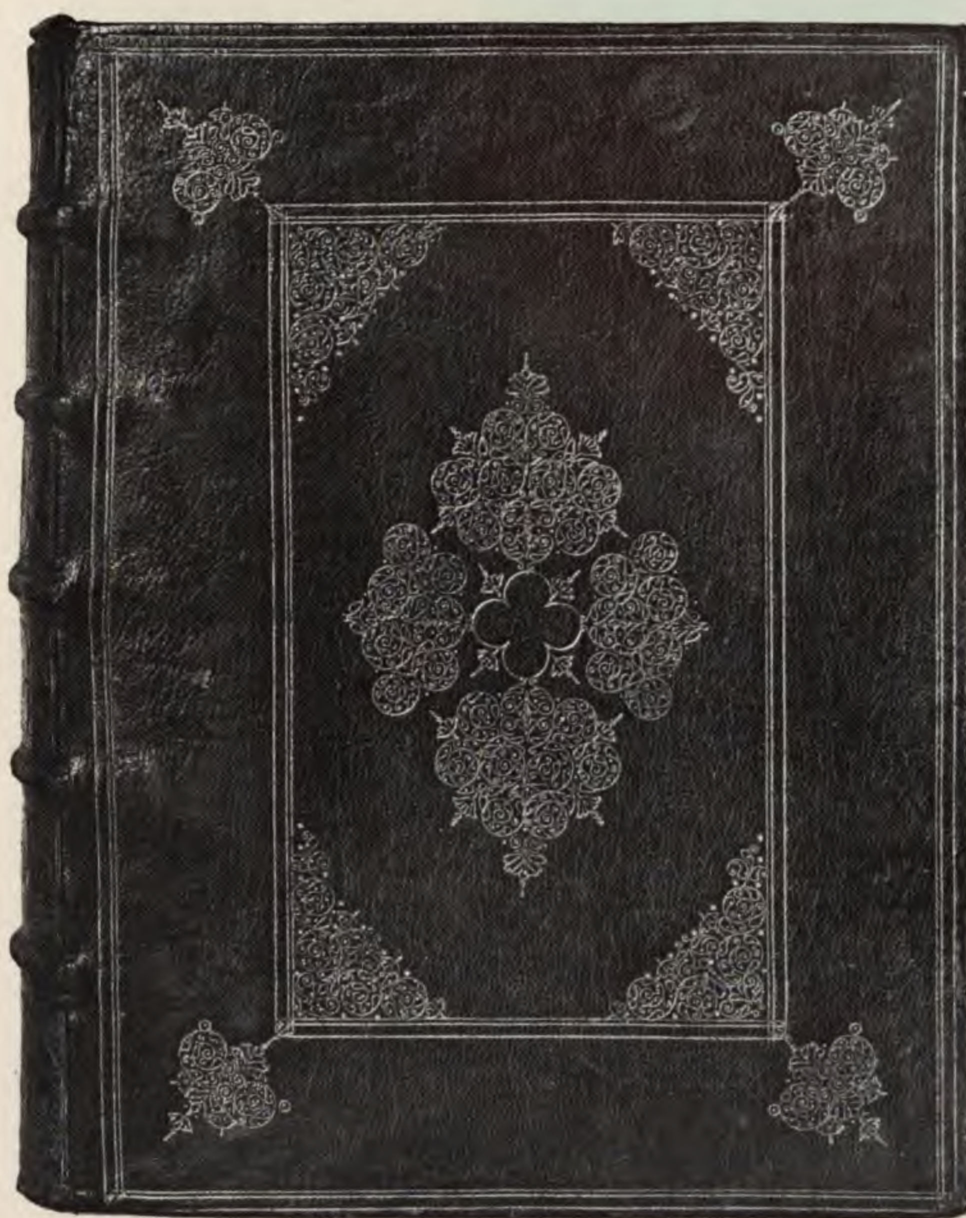
62. UDEN BOG. (Kat.-Nr. 137.)

Bind af brunt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort. Dobbelramme, den yderste med en Laurbærgren, den inderste med Arabesker. I Midtfeltet Hjørner med et større symmetrisk ordnet Ornament samt en Sexkant, der er stillet paa Spidsen og geometrisk delt i fire Rhomber og en Kvadrat i Midten. I sidstnævnte bl. a. et Vaaben med to Liljer; i Rhomberne, hvis Rammer er fyldte med smaa Cirkler, Laurbærgrene. Ryggen: Fire ægte Bind kantede med Ornamenter. Midt i hvert Felt en lille Roset. 25 × 17. Spanien, ca. 1650. Tilh. *Libreria Leo S. Olschki, Florents.*

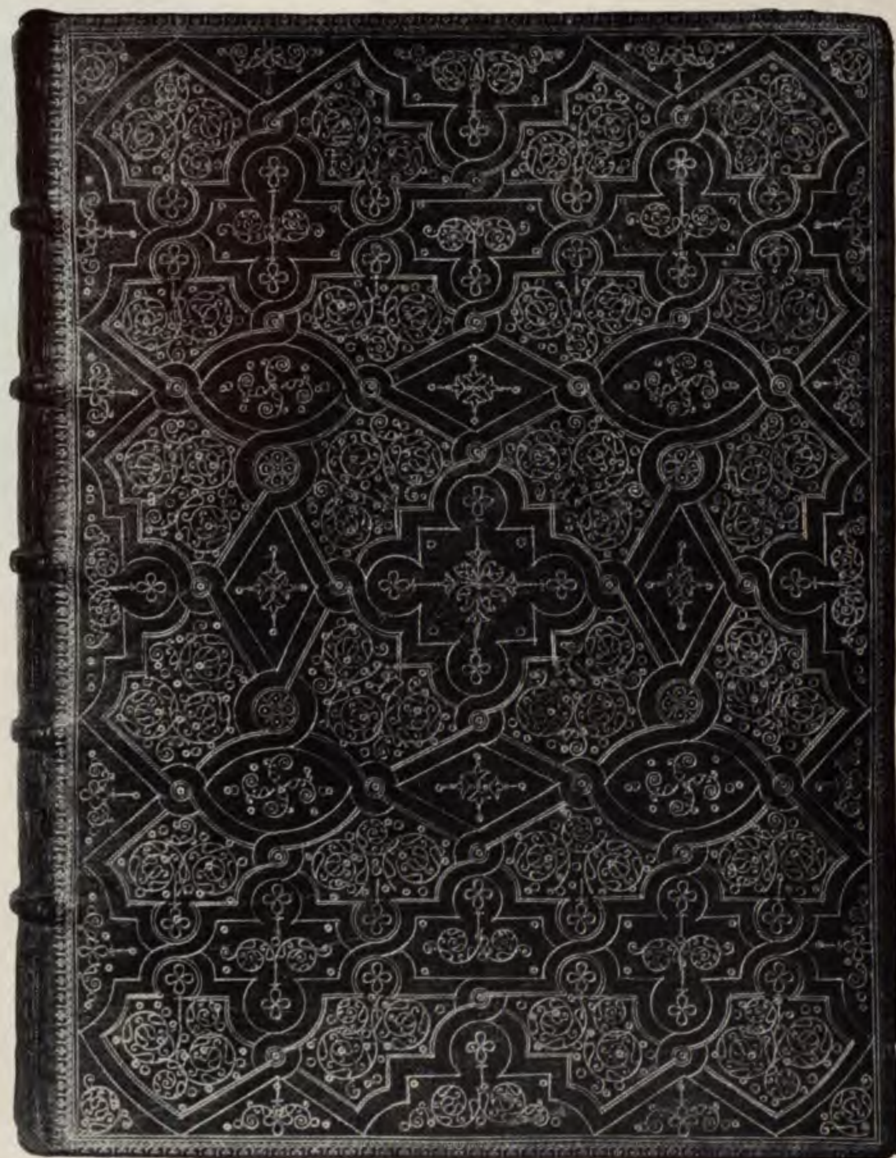

63. DE LA SERRE, Entrée de la Reyne Mère dans les Provinces unies des Pays-Bas. Londres, 1639. (Kat.-Nr. 132.)

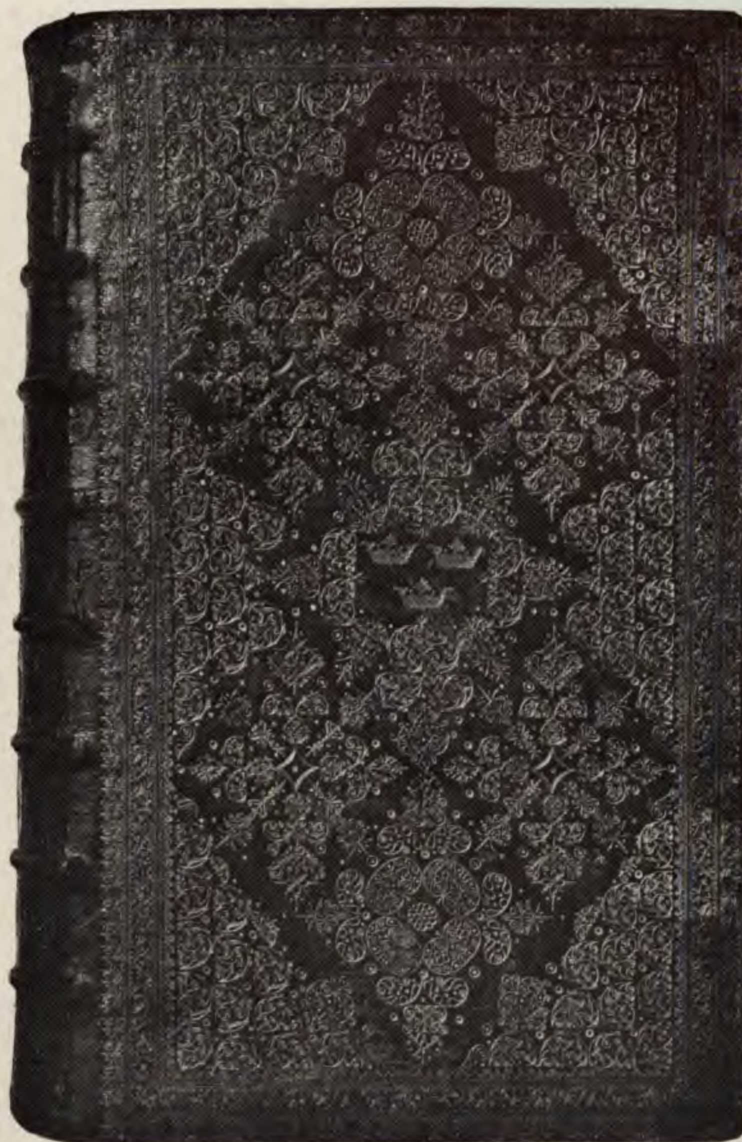
Bind af oliv. Maroquin med Haandforgyldning. Bort og Ramme af to Linjer, forbundne ved Hjørnerne. Et enkelt Stempel paa hver Side mellem Bort og Ramme. Paa Midten en stor Roset med kniplingsagtigt Mønster. Ryggen: Sex ægte Bind. Henover disse og ved Kapitælerne ornamentale Baand (omtrent bortslidte). Felterne indrammede med en Dobbellinje; i hvert af dem et Stempel. 41 × 28. Frankrig, ca. 1640.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

64. MART. DELRIO, Disquisitiones magicæ. Coloniæ, 1633. (Kat.-Nr. 134.)
Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. *Le Gascon* eller hans Stil. Bort og Ramme af tre Linjer i Guld. Paa Rammens Hjørner et Ornament af sammenstillede punkterede Spiralstempler. Hjørnerne indenfor Rammen fyldte med samme. Paa Midtfeltet en firdelt Sammenstilling af punkterede Spiralstempler omkring en firbladet Blomst i fuld Linje. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indrammede med Linjer. I deres Hjørner og Midte punkterede Stempler som Sidernes.
25 × 19. Frankrig, ca. 1640. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

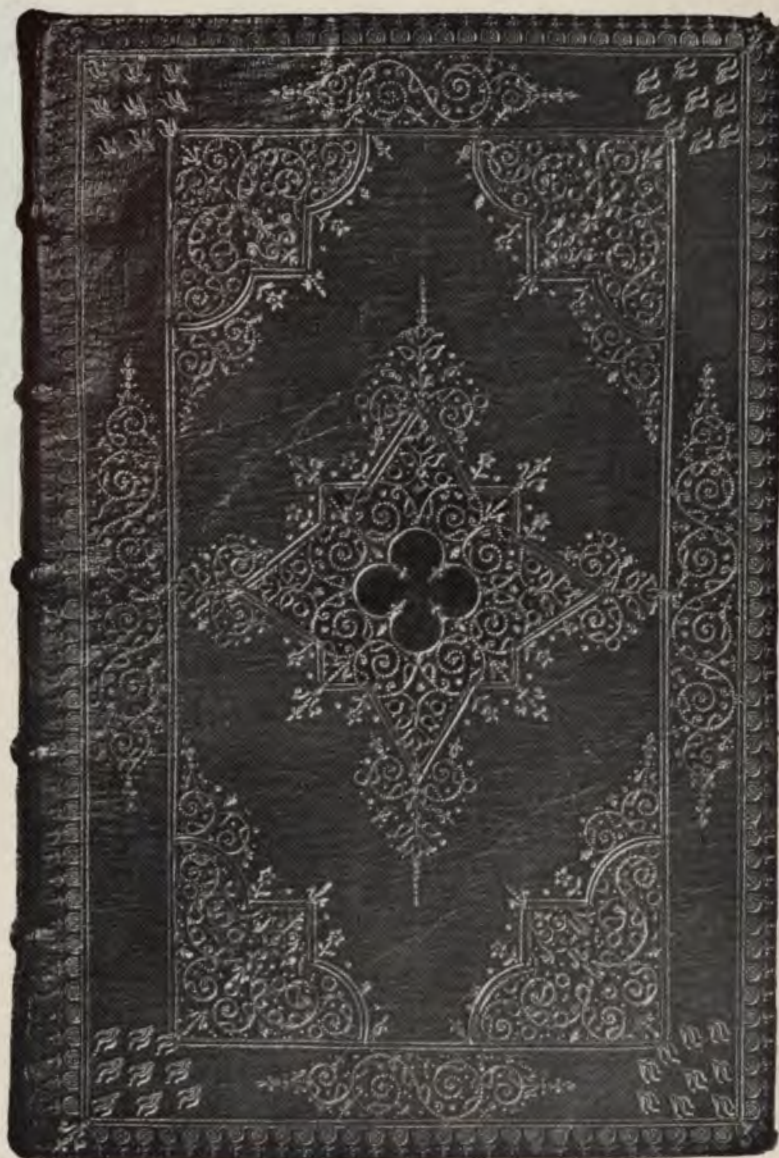

65. OLEARIUS, Relation du Voyage de Moscovie etc. Paris, 1656. (Kat.-Nr. 140.)
Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Geometrisk ordnet Fletværk af Baand. Rummene inde i disse og Mellemrummene mellem dem fyldte med punkterede Spiralstempler. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne fyldte med Baandværk og Stempler i Lighed med Sidernes. I 2det Felt Titlen. *Le Gascons Stil.* 25 × 19. Frankrig, ca. 1660. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

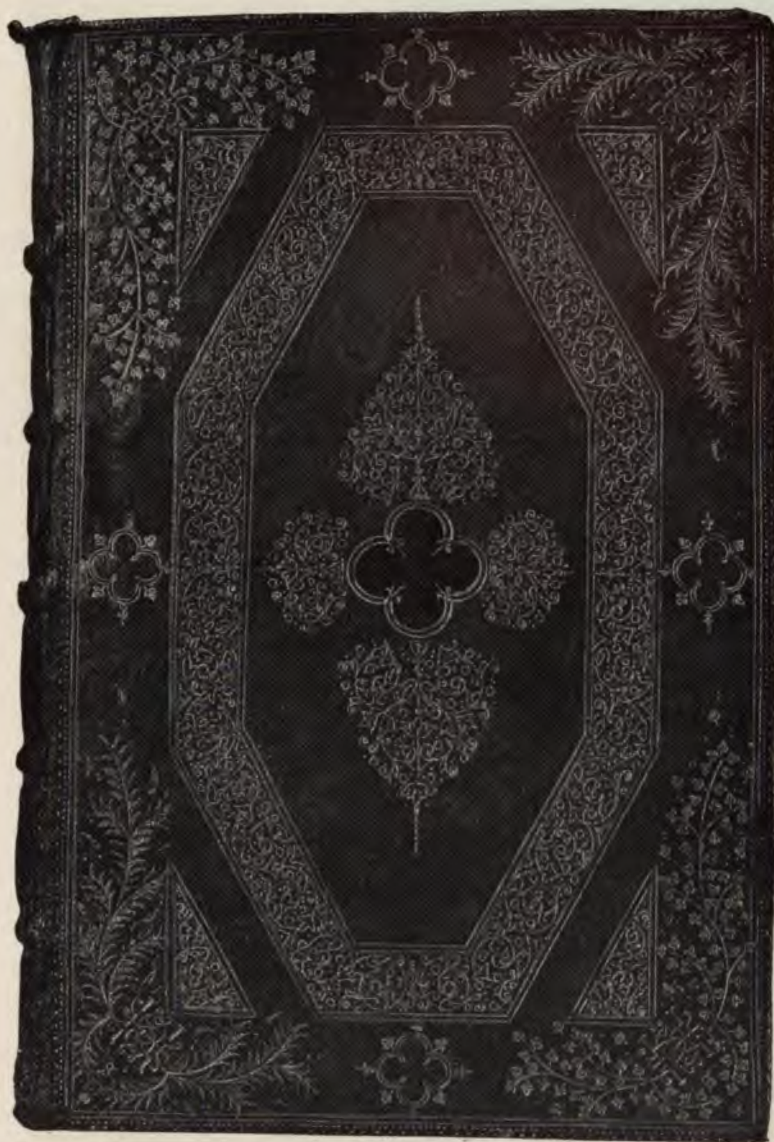
66. J. CATS. Alle de Wercken soo ouden als nieuwen. Amsterdam, 1658.
(Kat.-Nr. 141.)

Bind af rødt Maroquin med rig Haandforgyldning. Tredobbel ornamental Bort, den mellemste med Fugle mellem Løvværk. Hjørnerne indenfor inderste Bort fyldte med Sammenstillinger af en større Spiral, inden i hvilken der voxer fire mindre. Resten af Bindets Flade fyldt dels med samme Stempel, dels med punkterede Stempler i Le Gascons Stil, men tildels sammenstillede til en for Le Gascon fremmed oval Figur, ligesom Bindet ogsaa deri afviger fra de franske Forbilleder, at Kompositionen ikke er fæstnet indenfor et Baandværks Inddelinger. Foruden de punkterede Spiraler og de større do. findes flere Stempler i fuld Linje samt (til Udfyldning) Rosetter, smaa Cirkler og Prikker. Ryggen: Otte ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et aflangt Centrumsparti og Hjørner, der følger dets rhomboide Form. I 2det Felt Titlen. 46 × 23. Bindet synes udført af Elzevir'ernes Bogbinder, *Magnus,* kendt som en dygtig Efterligner af Le Gascon (sammenlign: *Fletcher,* Foreign bookbindings in the British Museum, Tavle LII). Amsterdam, ca. 1660. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

67. DE RANGOVZE, Lettres panégyriques aux Héros de la France. Paris, 1648. (Kat.-Nr. 143.)

Bind af rødt Maroquin med Indlægning af grønt og gult Skind og med rig Haandforgyldning. Ornamental Bort. Ramme af en Dobbellinje. I Mellemleddet mellem Ramme og Bort Ornamenter af punkterede Spiral-Stempler og i hvert af Hjørnerne ni Tryk med et lille Stempel, der ligner den franske »Oriflamme«. Hjørnerne indenfor Rammen er indlagte med gult Skind, som er dækket med de smaa punkterede Spiral-Stempler. Midtvejs paa Bindet en større Sammenstilling af saadanne paa og omkring et Stykke indlagt grønt Skind af Form som en Stjærne. I dennes Centrum en firbladet Blomst. Ryggen: Næsten flad, med fem ægte Bind. I Felterne, der er indrammede med en Dobbellinje og en Treperle, findes en Stjærne af fine Stempler og smaa Hjørner af do. I 2det og 3die Felt Titlen. Efterligning af *Le Gascons Stil*. $17^1/_2 \times 11$. Frankrig eller England, ca. 1660. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm*.

68. F. J. Le BOSSU, Deux devis d'un Catholique et d'un Politique sur l'Exhortation de Nantes. Nantes, 1589. (Kat.-Nr. 142.)

Bind af rødt Maroquin med Indlægning af grønt og gult Skind og med rig Haandforgyldning. Bort af en Treperle og Dobbellinje. I Hjørnerne Vedbendgrene og et Monogram (*H. I.?*). Ottekantet Ramme af paalagt grønt Skind, dækket med smaa punkterede Spiral-Stempler. De retvinklede Trekanter udfor Ottekantens Skraalinjer er indlagt med gult Skind og dækkede paa samme Maade. Indenfor Rammen en firdelt Sammenstilling af Spiral-Stemplerne omkring en firbladet Blomst af grønt Skind og med dobbel Linje. Den sidstnævnte Del af Kompositionen er en Efterligning af *Le Gascons Stil*. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse og paa deres Skraakanter ornamentale Baand. I Felterne, der er indrammede med Borten fra Siderne, er smaa Hjørnestempler samt Monogrammet fra Sidernes Hjørner. 18 × 11½. Frankrig eller England, ca. 1660.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

69. THE BOOK OF COMMON PRAYER. London, 1662. (Kat.-Nr. 145.)

Bind af rødt Maroquin med overordentlig rig Haandforgyldning tildels paa Paalægning af tyndt udskærfet gult, olivengrønt og sort Skind. Sort Bort, trykt med en Rulle med Spiral-Stempler. Olivenfarvet Ramme med en Liste af Spiraler paa Midten. I Mellemleddet mellem Bort og Ramme bl. a. Agern, Laurbærgrene og store Blomster med punkterede Konturer. Indenfor Rammen sorte Hjørner, dækkede med Slyngninger med Blomster, Agern og andre Frugter. Midtvejs er en Rhombe i gult stillet paa Kant. Atter inden i den et sort Felt. Centret dannes af en lille Oval i gult, — alt dækket med Sammenstillinger af Smaastempler, trykte i Guld. Ryggen: Næsten flad, med syv ægte Bind. Fire af Felterne er fyldte med fint ornamenterede Tværbaand, i tre af Felterne Skindpaalægning med Stempler i Guld. I 2det Felt Titlen paa olivengrønt Skind. $41^1/_2 \times 26$. England, ca. 1670. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

70. PATRICK, The book of Psalms. vol. II. Lond, 1680. (Kat.-Nr. 459.)

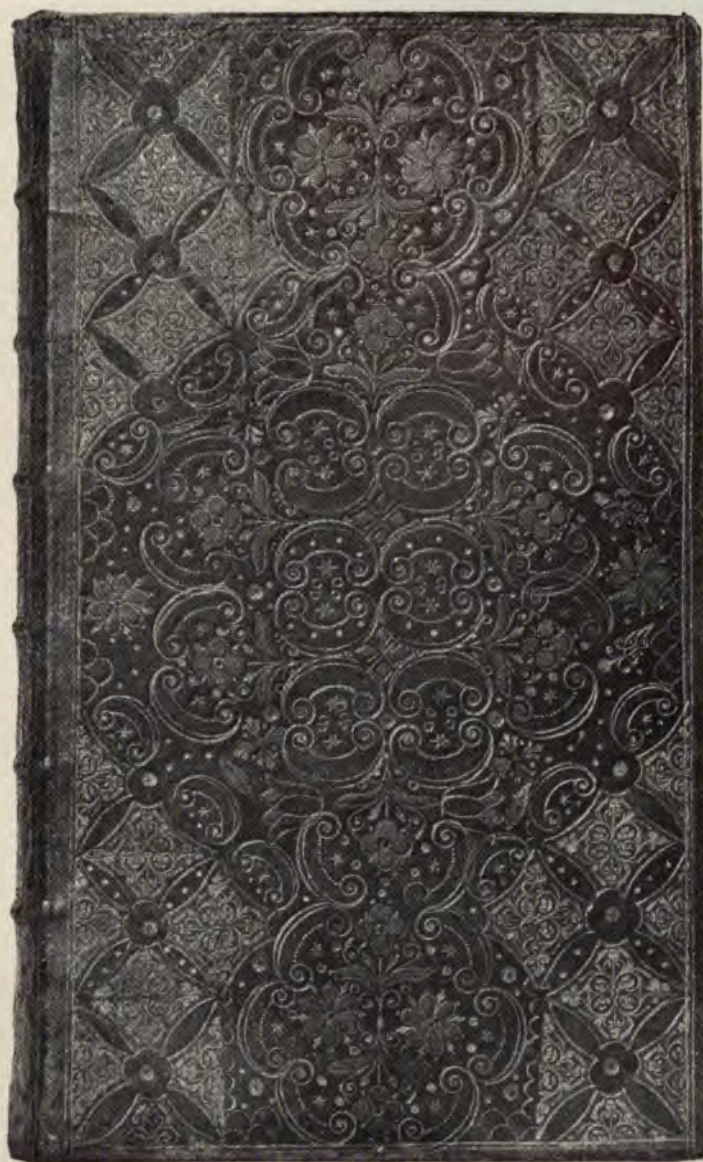
Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort med Ornamenter i Hjørnerne. Ramme af tre Linjer. I Mellemleddet mellem Bort og Ramme Grene med Blomster og smaa Dobbelcirkler til Udfyldning. I Feltet indenfor Rammen er Hjørnerne fyldte med punkterede Spiral-Stempler. Stort Centrumsstykke af do.; foroven og forneden en Tulipan. Ryggen: Næsten glat, med fem ægte Bind. Felterne indrammede af to fine Dobbellinjer. Paa disse trekantede Stempler, som peger mod Centrum. Tilskrevet *Samuel Mearne.* $18^{1}/_{2} \times 11$. England, 17de Aarhundreds Slutning.
Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

71. SAMLING AF PERSISKE GOUACHER. (Kat.-Nr. 146.)

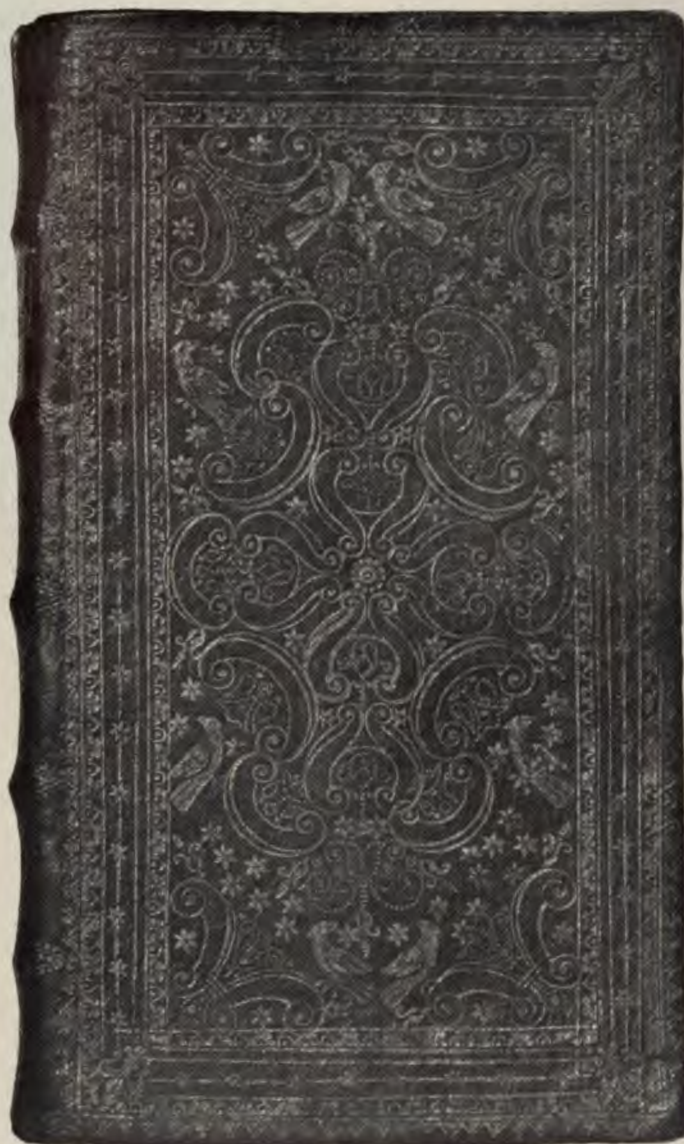
Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort. Bred Dobbelramme med et større Stempel paa Hjørnerne og med en rig Ornamentik med tæt fyldte Halvbuer, Rosetter, Cirkler, Stjærner, Punkter. I det smalle Midtfelt er med Zigzag-Linjer tegnet tre Rhomber, den ene over den anden; ogsaa indeni og udenfor disse Linjer er der tætte Sammenstillinger af Stempler. Ryggen: Sex ægte Bind. I hvertandet af de med Linjer og Treperler indrammede Felter et paa Kant stillet Centrumsparti og Hjørner, der følger dets rhomboide Form; i de andre Felter to segment-formede Stempelsammenstillinger. 31 × 19. England (eller Skotland?), ca. 1670-80.

Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

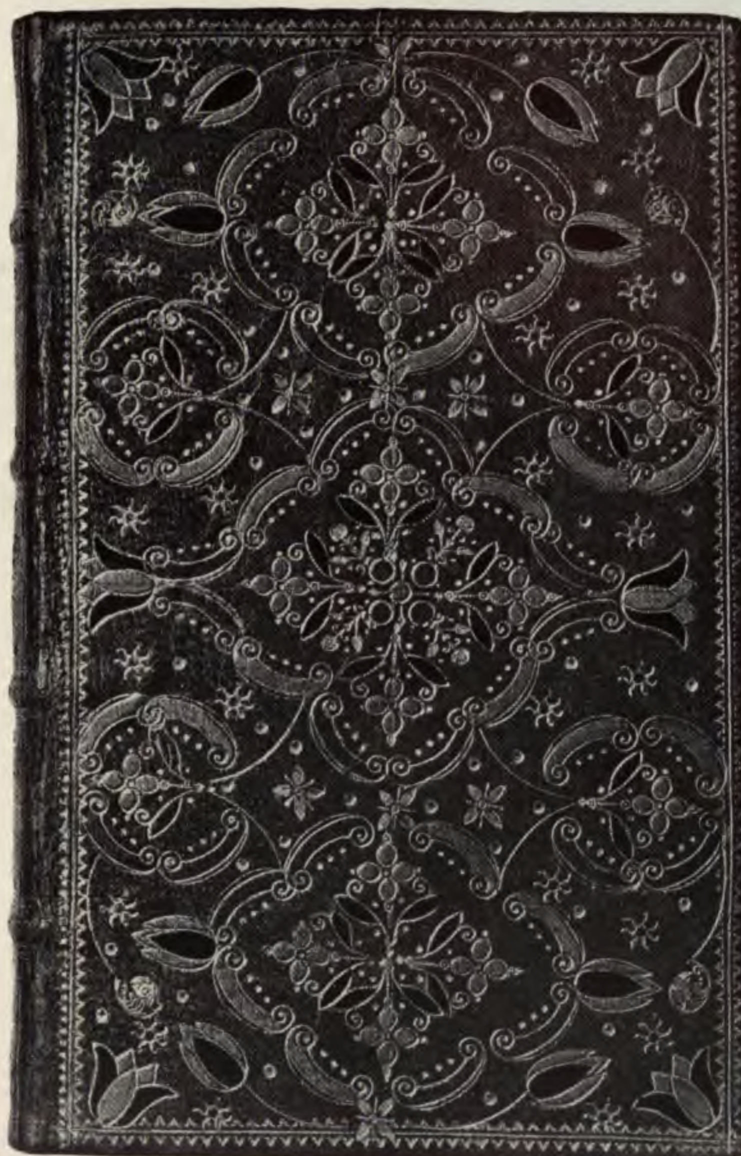
72. THE LADIES CALLING. Oxford, 1676. (Kat.-Nr. 171.)

Bind af sort Maroquin, dækket indenfor en Bort af to Linjer med et Mønster, hvori en Figur af Form som Gængen paa en Vugge er fremherskende. Disse Figurer er malede med rødt; andre — blomsterformede — med lila. Rig Forgyldning over det hele. Ryggen: Næsten flad, med sex ægte Bind. I hvertandet af Felterne en Dobbelsammenstilling af den Vuggegænge-agtige Figur; i hvertandet en Stjærne midtvejs og Buer i Hjørnerne. Samme Farver som paa Siderne. *Samuel Mearnes Stil.* England, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det Nordenfjeldske Museum i Trondhjem.*

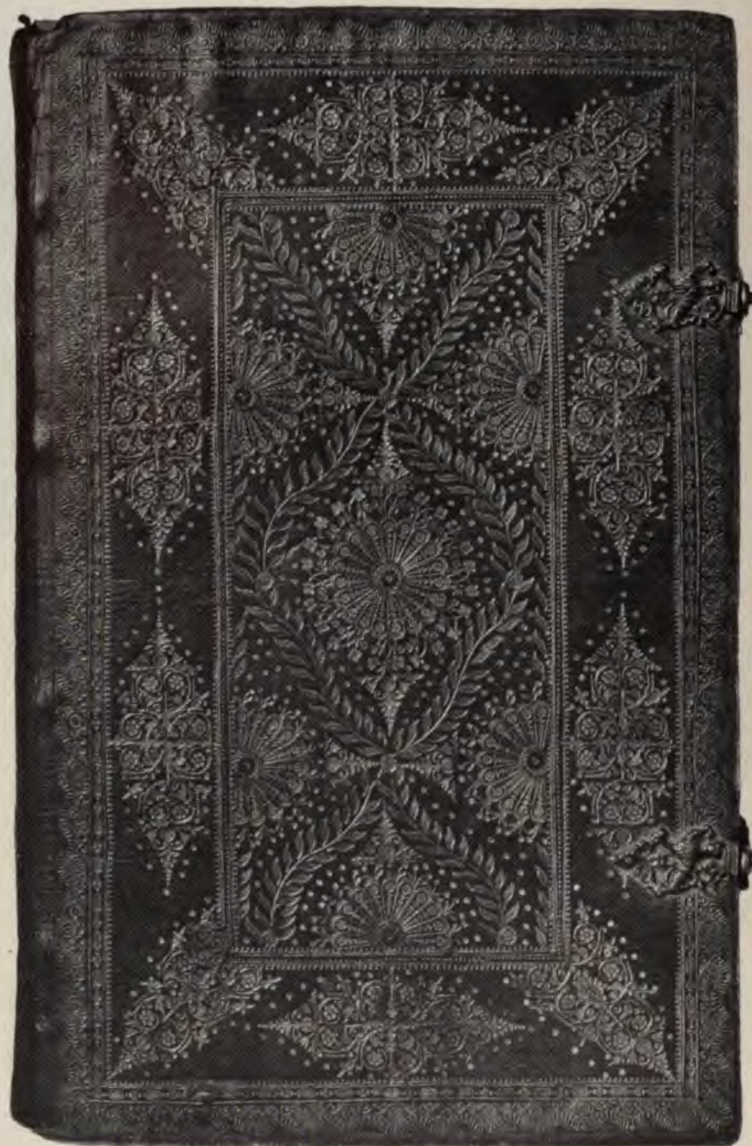
73. G. MASIUS, De Obotritis. Hafniæ, 1688. (Kat.-Nr. 172.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort og Ramme, paa hvis Hjørner en Lilje. Indenfor Rammen et Mønster, som har nogen Lighed med foregaaende. I dette forekommer en Fugl og punkterede Stempler. Betydelig ringere Kvalitet end forrige Nummers. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne en rhombeformet Blomst midtvejs og Stjærner i Hjørnerne. I 2det Felt Titlen, som er ny. 17 × 10. England? 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Statsbibliotheket i Aarhus.*

74. (LUCAS) Practical Christianity. Second ed. London, 1681. (Kat.-Nr. 460.)

Bind af rødt Maroquin, dækket indenfor en Bort af to takkede Lister med et Mønster, hvori en lignende Figur er fremherskende som i Nr. 72. Nogle af disse Figurer er malede med sort, andre med lila. Tulipaner i samme Farver. Stemplerne er for en stor Del punkterede. Ryggen: Fire ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indrammede med en tredobbel Linje. Hvertandet Felt dekoreret med den Vuggegængeagtige Figur, hvertandet med Tulipaner og desuden med mindre Stempler. Alt i samme Farver som paa Siderne. Tilskrevet *Samuel Mearne.* 18 × 11. England, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Bog-Antikvaren Bernard Quaritch, London.*

75. SVERIKES RIKES LAGH-BÖKER. Stockholm, 1666. (Kat.-Nr. 162.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Dobbel ornamental Bort. I Leddet mellem denne og den smallere Ramme af tungede og punkterede Linjer Sammenstillinger af Stempler, blandt hvilke en Spiral med en Blomst er fremherskende. Omkring disse Sammenstillinger, som ogsaa forbinder Rammens ydre Hjørner med Bortens indre, er store Punkter. Feltet indenfor Rammen er tapetmønster-agtigt delt ved Grene, som slynger sig. I Mellemrummene mellem disse Grene store kniplingsagtige Rosetter og Halv-Rosetter og de samme store Punkter, som i Leddet mellem Borten og Rammen. Det forgyldte Snit ciseleret paa Hjørnerne. Spænder af Messing. Ryggen: Glat, delt ved ornamentale Tværbaand i 6 Felter. Samtlige disse er fyldte med Rækker af Spiralstempler med Blomster. Gennemløbende Perler og Linjer langs Falsene. 36$^{1}/_{2}$ × 22$^{1}/_{2}$.
Sverrig, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

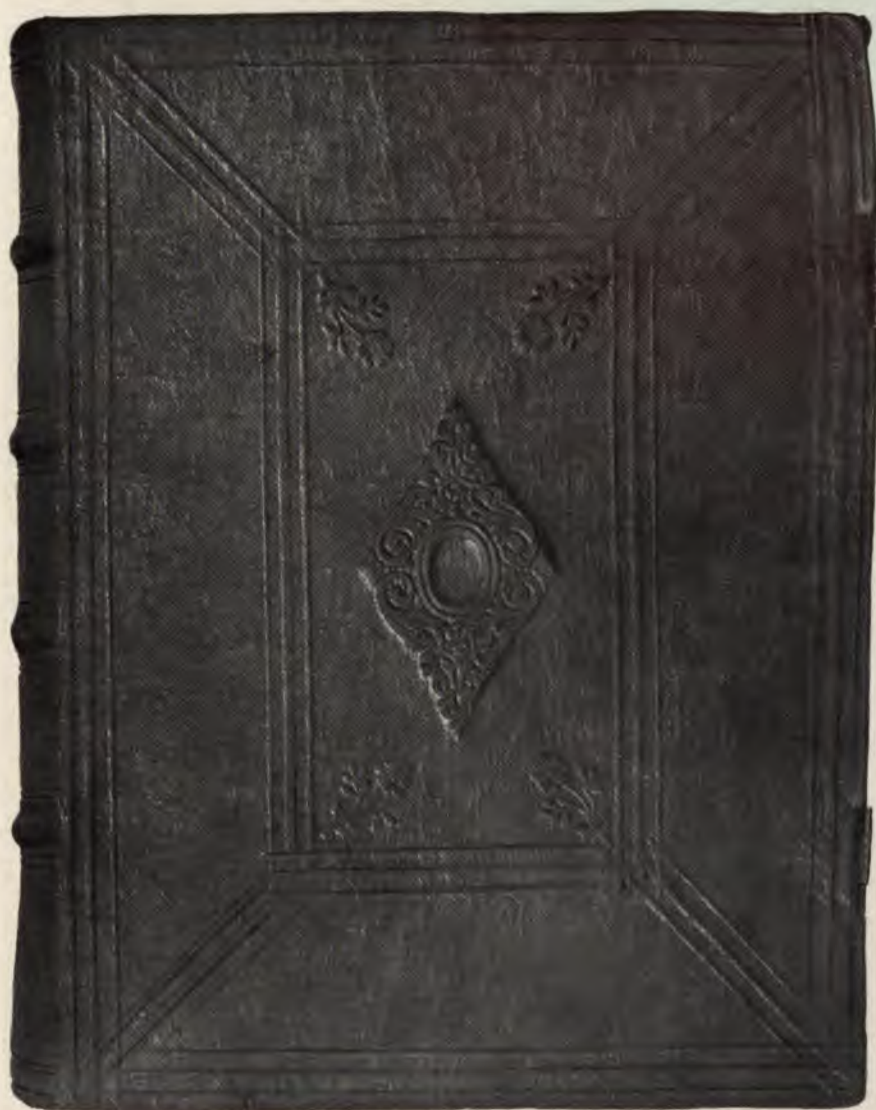
76. EVANGELISCHES PRÄSERVATIV. Frankf. u. Rostock, 1681.
(Kat.-Nr. 167.)

Bind af sort Kalveskind med Haandforgyldning. Indenfor en Bort af en enkelt Linje er Fladen dækket med store Hjul, som er fyldte med Rosetter og indbyrdes forbundne ved Kors. Spænder af Messing. Ciseleret, forgyldt Snit. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et aflangt Centrumsparti og Hjørner, der følger dets rhomboide Form. Smaastempler til Udfyldning. I 2det Felt Titlen. 21 × 17.
Tyskland, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det Vestlandske Museum i Bergen.*

77. MYSTICA CIUDAD DE DIOS .... Lisboa, 1684. (Kat.-Nr. 170.)

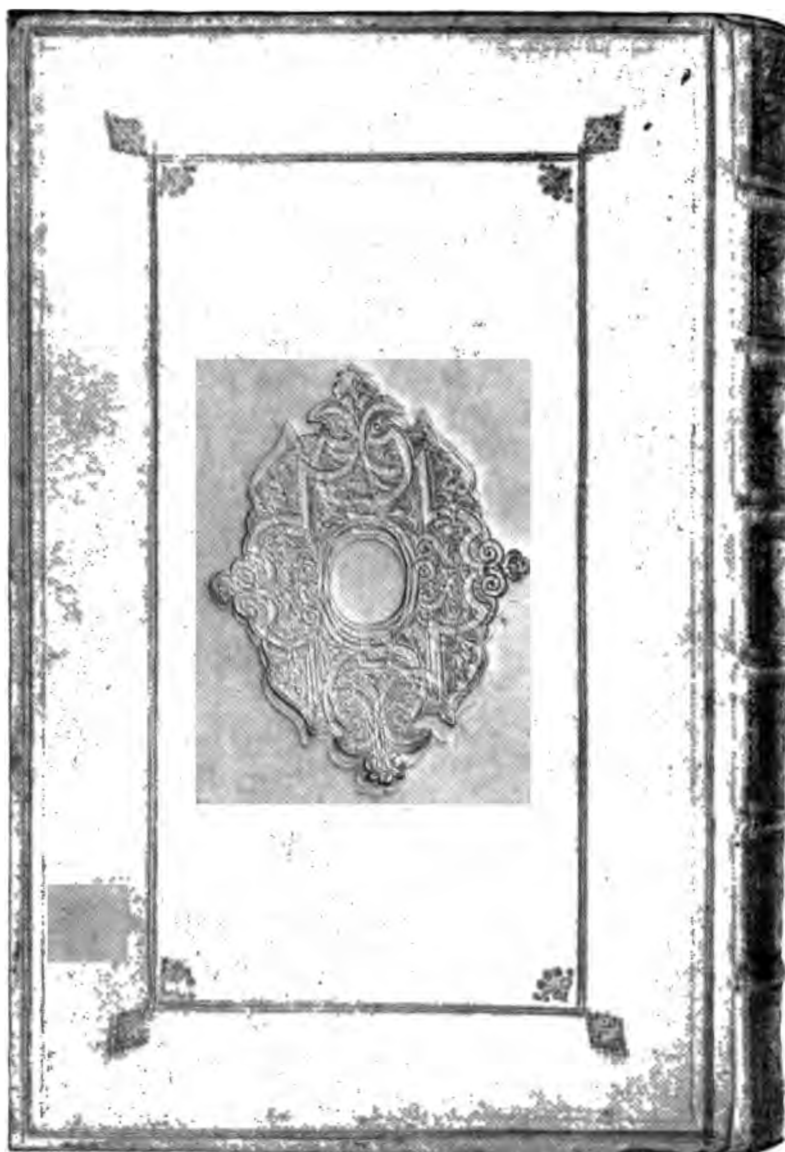
Bind af rødt Maroquin med rig Haandforgyldning. Bred ornamental Dobbelbort, fra hvilken Ornamenter rækker sig mod Rammen. I dennes Hjørner Fjerdedele af Rosetter; paa Feltets Midte en hel Roset med Udløbere. Resten af Rummet indenfor Rammen fyldt med Ornamenter, som rækker sig fra Rammens Linjer indefter, og desuden med Smaarosetter, Stjærner, Punkter og Hjerter, som er gennemborede med en Pil. Ciseleret, forgyldt Snit. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne fyldte med Smaastempler og indrammede med Linjer samt med en Rottetand langs Falsene. I 2det og 3die Felt Titlen. 29 × 19. Spanien, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

78. HEBRAISK BOG med to Værker [1]) af Jos. Sal. del Medigo. [2]) af Maain Gânum og Maain Châtum. Amsterdam, 1628-29. (Kat.-Nr. 128.)

Bind af brunt Maroquin med blindtrykt Bort og Ramme af Linjer. I Rammens Hjørner, som er forbundne med Bortens ved blindtrykte Linjer, et enkelt Stempel. Ornamentalt Centrumsstykke, blindtrykt med Plade. Ryggen: Fire ægte Bind, langs hvilke blindtrykte Linjer. 19 × 14. Holland, 17de Aarhundreds 1ste Halvdel.
Tilh. *Universitetsbibliotheket.*

13

79. O. DAPPER, Beschryving van gantsch Syrie en Palestyn of Heilige Lant. Amsterdam, 1677. (Kat.-Nr. 174.)

Bind (saakaldet Hornbind) af hvidt Kalveskinds-Pergament med Bort af to Linjer i Guld mellem to blindtrykte Linjer samt Ramme af to Linjer i Guld med et Stempel paa og i Hjørnerne. Stort ornamentalt Centrumsstykke, trykt i Guld med Plade. Ryggen: Sex ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand, som er omtrent afslidte. I Felterne et lille aflangt Centrumsparti og store Hjørner, der følger dets rhomboide Form. I 2det og 3die Felt henholdsvis Titel og Tome-Tal. Paa begge Felter rødt Skind, det sidste med brede ornamentale Tværbaand. 33 × 21. Nederlandene, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

80. SAMLINGSBIND, indeholdende to Skrifter af *Jacobus Mathiae.* (Basel, 1589). (Kat.-Nr. 113.)

Bind af hvidt Svineskinds-Pergament med Bort af tre blindtrykte Linjer, Ramme af to, som vistnok har været i Guld. Udvendig og indvendig paa Rammens Hjørner et enkelt Stempel i Guld. Paa Forsidens Midte Fyrst *Peter Wok Rosenberg's* Rytterbilled med hans Navn og Aarstallet *M.D.XXC.V.* Underneden Aarstallet *1602.* Paa Bagsidens Midte en ornamental Vase med Blomster i en Oval, trykt i Guld med Plade. 2 Sæt Baand. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind og Kapitælbind, alle med Snøringsmærker. Det inderste Hjørnestempel fra Siderne er anbragt midt i Felterne. 21 × 16. Böhmen, 1602. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

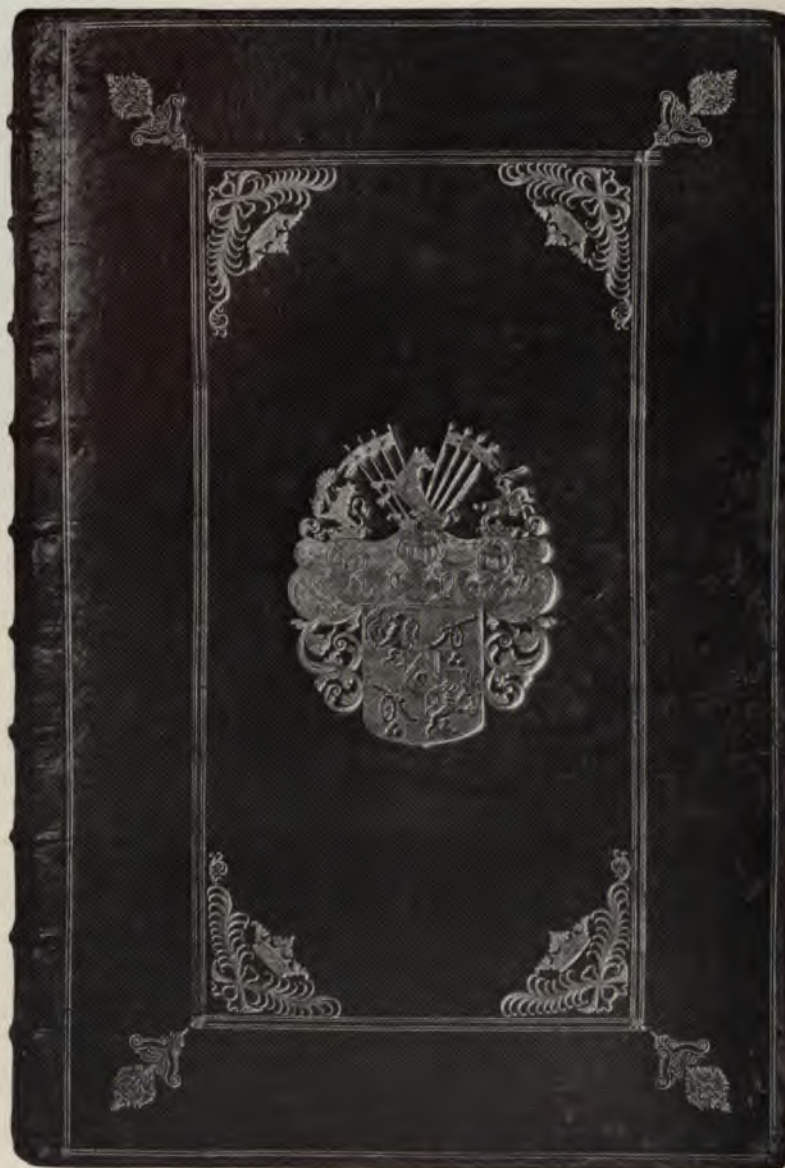
81. (STEPHANIUS) De Regno Daniæ et Norvegiæ. Lugduni Batavorum, 1629. (Kat.-Nr. 139.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning. Bort af tre Linjer, forenede i Hjørnerne ved en Lilje. Indenfor Hjørnerne Monogrammet *D. S.*, paa Midten et Vaaben. Vaabnet og Monogrammet tilhører *Denis de Sallo* (1626-69), Grundlæggeren af »Journal des Savants«. Ryggen: Fire ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indfattede med Dobbellinjer og fyldte med den trefligede Figur fra Vaabnet. I 2det Felt Titlen. 16 × 11. Frankrig, ca. 1660. Tilh. *Statsbiblioteket i Aarhus.*

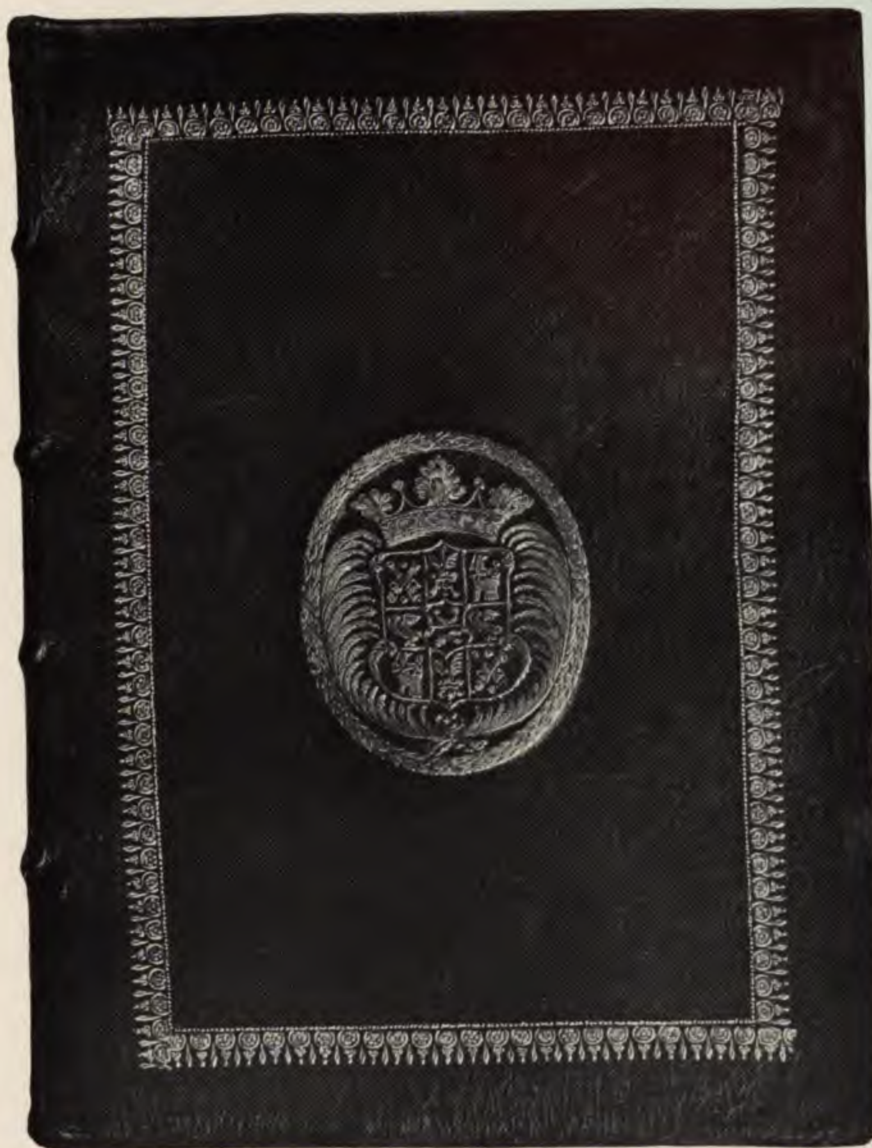
82. RECHERCHES DES ANTIQUITÉS ET CURIOSITÉS DE LA VILLE DE LYON. Lyon, 1673. (Kat.-Nr. 148.)

Bind af rødt Maroquin med en Bort af tre Linjer i Guld, som i Hjørnerne er forenede ved en Lilje. Paa For- og Bagsidens Midte, ligeledes i Guld, *Colbert's* Vaaben. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I de indrammede Felter med smaa Hjørner Colbert's kronede Monogram. 17 × 11. Frankrig, ca. 1675.
Tilh. *Kunstakademiets Bibliothek.*

83. J. BLAEU, Géographie Blaviane. Vol. 10. Amsterdam, 1667. (Kat.-Nr. 161.)

Bind af sprængt Kalveskind med Haandforgyldning. Bort af to Linjer, Ramme af fire, forbundne i Hjørnerne med en Lilje. Udvendig paa Hjørnerne af Rammen to Stempler, der tilsammen danner en stor Blomst med Blade. Indvendig i Hjørnerne en Krone mellem to Palmeblade. Paa Midten Grev *Torstenssons* Vaaben. Ryggen: Ti ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et aflangt Centrumsparti og Hjørner, der følger dets rhomboide Form. I 2det Felt Titlen. $57^1/_2 \times 37^1/_2$. Sverrig, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

84. ELSZHOLZ, Vom Garten-Bau. Cölln an der Spree, 1672. (Kat.-Nr. 177.)

Bind af rødt Maroquin med kniplingsagtig Ramme i Haandforgyldning. Paa For- og Bagsidens Midte *M. G. de la Gardie* († 1686)'s Vaaben. Ryggen: Fire ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne er indrammede med Perler og Linjer og næsten fyldte med et Centrumsstempel, udenom hvilket der findes punkterede Spiralstempler. I 2det Felt Titlen. Udført af *Christoph Reusner*. $23^{1}/_{2} \times 17^{1}/_{2}$. Stockholm, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

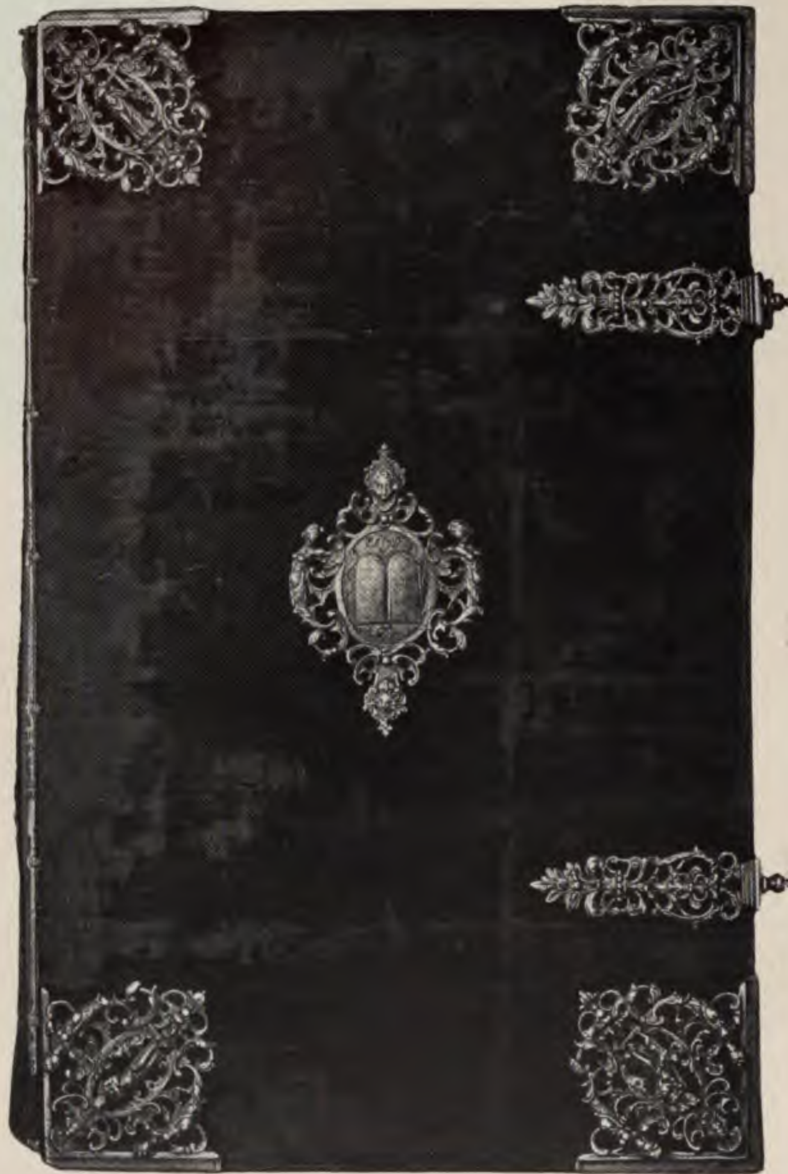
85. INSTRUKTION for Gabriel Soderini fra Dogen Silvester Valerius. Venedig, 1682. (Kat.-Nr. 152.)

Bind af guldindvirket rødt Silketøj, dækket med Plader af gennembrudt, hamret og ciseleret Sølv. Paa Forsiden Markusløven, paa Bagsiden Soderinis Vaaben. Spænder af Sølv. Silvester Valerius' Segl i Sølv vedhængende i en Silkesnor med Kvaster. Ciseleret Snit. Ryggen: Af Fløjel. 22½ × 16½. Venedig, 1682. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

86. HEBRAISK BØNNEBOG. Amsterdam, 1760. (Kat.-Nr. 153.)

Bind beklædt med Sølv og dækket med Ornament-Værk med store barokke Blomster i gennembrudt, hamret og ciseleret Sølv. Spænder af Sølv. Ciseleret forgyldt Snit. Ryggen: Sølvarbejde i Lighed med Sidernes. 20 × 12. Bindet øjensynlig ca. 100 Aar ældre end Bogen. Tyskland, 17de Aarhundred. Tilh. *Hr. Grosserer B. D. Adler.*

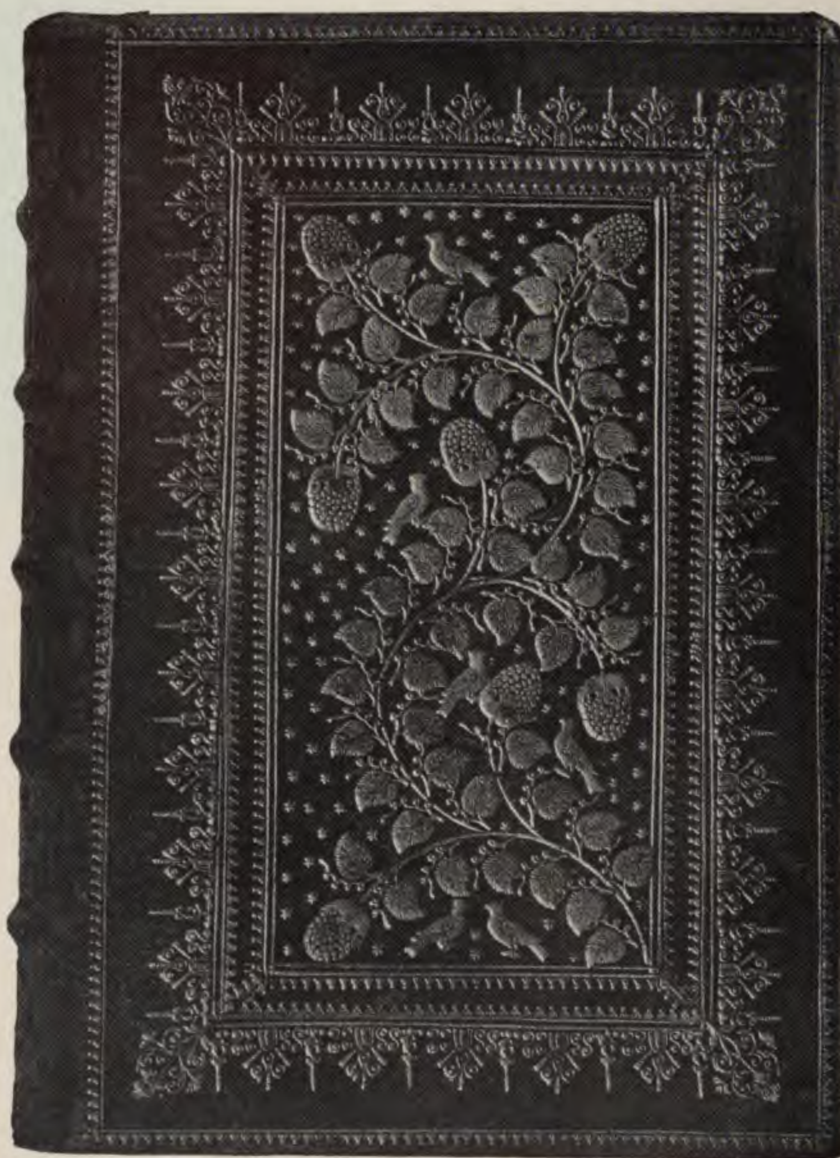
87. BIBLIA. Lüneburg, 1650. (Kat.-Nr. 154.)

Bind af sort Fløjel med Hjørnebeslag, Centrumsstykker og Spænder af støbt og ciseleret Sølv. I det forgyldte Snit er bibelske Scener ciselerede og malede. Ryggen: Af Fløjel. 44 × 27½. Tyskland, 17de Aarhundred. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

88. J. M. DILHERRN, Gebetbuch. Amsterdam, 1660. (Kat.-Nr. 157.)

Bind af blaa Silke, broderet med Sølvtraad og Guldpailletter. I de ovale Midtfelter er paa den ene Side en Nellike, paa den anden en Rose broderet med kulørt Silke, hvis Traade er dækkede med Fernis eller Vox. Ryggen: Broderi i Lighed med Siderne. 12 × 6. Nederlandene, 17de Aarhundred. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

89. BOCCACCIO, Il Decamerone. Firenze, Giunta, 1527. (Kat.-Nr. 178.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Smal, takket Bort. Dobbelramme, den yderste med Kniplinger, som rækker i Retning af Borten. Feltet indenfor Rammen fyldt, paa stjærnebesaaet Bund, med en stiliseret formet, men i Enkelthederne mærkelig naturalistisk Morbær-Gren med Fugle. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et Centrumsstempel samt rhombedannede Hjørner. Ved Kapitælerne Borter med Zigzag-Linjer. I 2det Felt Titlen. Købt i Florents af Frederik IV i Aarene 1707-8 for 50 Dukater. $19^1/_2 \times 13^1/_2$. Italien, ca. 1700.

Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

90. KLAUBER, En Samling Ornamentstik med gudelige Fremstillinger. s. l. s. a. (Kat.-Nr. 198.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort. I dens Hjørner Vaser med Rococo-Ornamenter. Paa Midten et sammenslynget *A* (ve) *M* (aria) i en Krans af Stjærner, fra hvilken en Glorie udgaar. Ryggen: Fem ægte Bind. I Felterne, som er indrammede med Linjer, Centrums- og Hjørnestempler. Gennemløbende Filet og Linjer langs Falsene. Uden Titel. 21 × 14. Italien, ca. 1750.
Tilh. *Libreria Leo S. Olschki, Florents.*

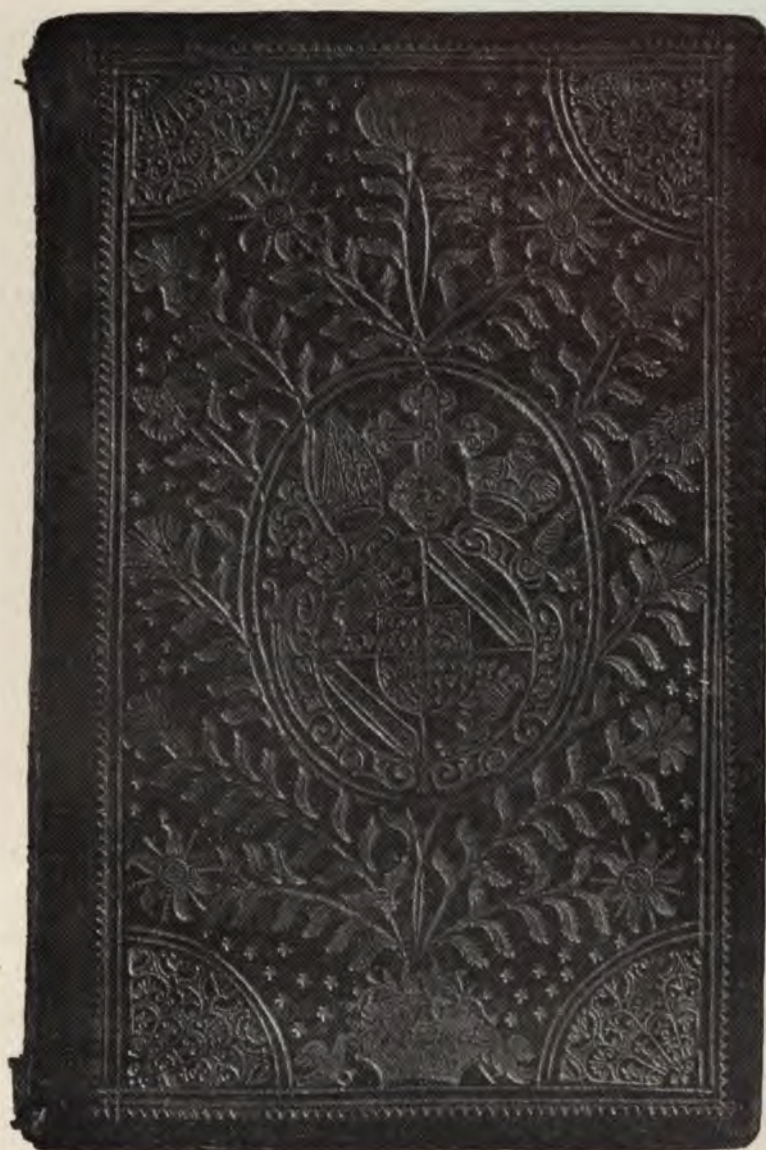
92. WERWING, Konung Sigismunds och Konung Carl den IXdes historier. I. Stockholm, 1746. (Kat.-Nr. 209.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort og Ramme, den sidste med Rococo-Ornamenter og med et lille Stempel paa Hjørnerne. Paa Midten *C. G. Tessin's* Vaaben. Ryggen: Sex ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I de ornamentalt indrammede Felter et aflangt Midtstempel i en Sexkant, som dannes af Hjørnerne. Alle Ornamenterne i Rococo. En Rottetand langs Falsene. I 2det Felt Titlen, i 3die Tom.-Tal. Udført af *Christoph Schneidler.* 26 × 20½. Stockholm, ca. 1750.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

93. J. CARYL, An exposition upon the book of Job. vol. I. Lond. 1676. (Kat.-Nr. 204.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort med Buer udadtil og Blomster indadtil. I dens Hjørner Rococo-Ornamenter og en vandspyende Triton. Midtvejs, i en Blomsterguirlande, Kong *Georg II's* kronede Monogram. Ryggen: Syv ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et aflangt sammensat Centrumsstykke samt Hjørner og Smaastempler til Udfyldning. I 2det Felt, paa sort Skind, Titlen; i 3die (uden Paalægning) Tom.-Tal. $44^1/_2 \times 29$. England, ca. 1750.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

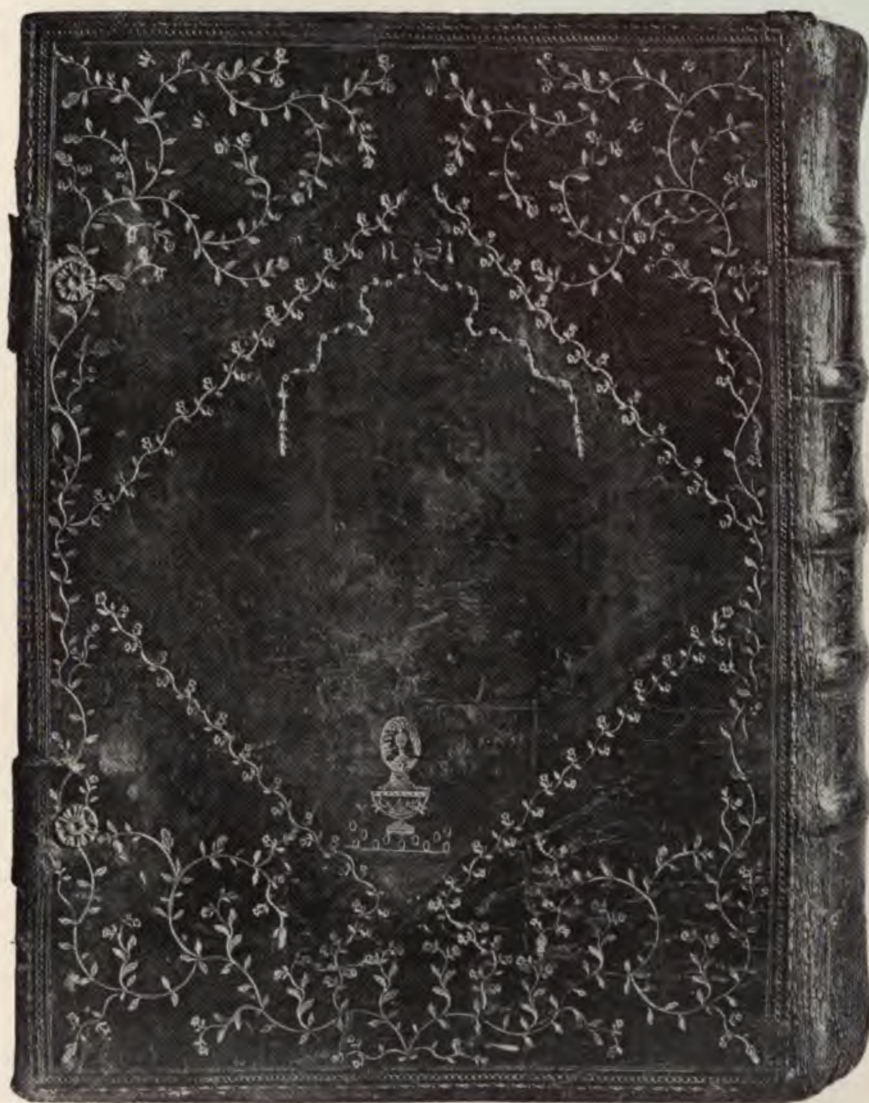
94. PEXENFELDER, Florus Biblicus. Landishuti, 1711. (Kat.-Nr. 188.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af en »Rottetand« og en Dobbellinje. I dens Hjørner Fjerdedele af Rosetter. Mellem de nederste af disse en Blomsterkurv med to Fugle. Fra Blomsterkurven voxer der mellem Stjærner store, halvt naturalistiske Grene med Blomster op over Bindets øvrige Flade, omsluttende paa Forsiden et (ubekendt) Vaaben, paa Bagsiden en Roset. Ryggen: Glat, delt ved ornamentale Baand og Linjer i fem Felter. I disse et aflangt Midtstempel, hvori en Krone, samt Hjørner. Gennemløbende Rottetand langs Falsen. Uden Titel. 16 × 10. Sydtyskland, 18de Aarhundreds Begyndelse. Tilh. *Libreria Leo S. Olschki, Florents.*

95. KONGL. MAJ:TS OCH RIKSENS STÄNDERS FASTSTÄLTE REGERINGS FORM, Stockholm, 1772. (Kat.-Nr. 236.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bred à la grecque-Bort, do. Ramme i et andet Mønster og med et Par Stempler til Udfyldning af Mønstrets Linjer. Indenfor Bortens Hjørner de svenske Kroner. Fladen indenfor Rammen er strøet med enkelte Kroner og har det svenske Vaaben paa Midten. Paa Bagsiden findes i Stedet for Vaabnet Indskriften: *CONSEIL-RUMMET PÅ DROTTNINGHOLM.* Ryggen: Fem svære ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indrammede med Dobbellinjer. I deres Midte en Blomst; andre Blomster rækker sig i Retning af denne fra de indrammede Linjer. I 2det Felt Titlen paa grøn Bund. Udført af *Chr. S. Schneidler.* $22^1/_2 \times 18$. Stockholm, i 1780'erne. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

96. G. BÜCHNER, Concordans. Westerås, 1789. (Kat.-Nr. 244.)

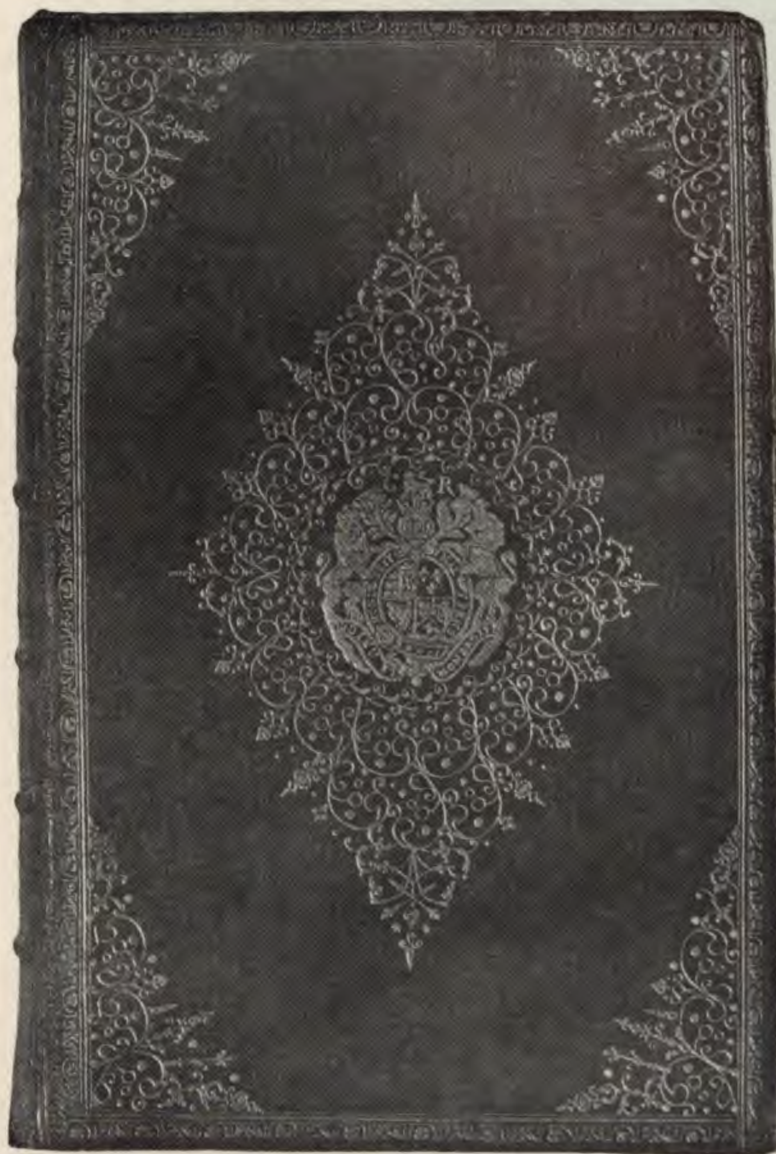
Bind af (svært Træ med) brunt, delvis marmoreret Kalveskind med Haandforgyldning. Lette Ranker med Blade og Blomster omkring et paa Kant stillet kvadratisk Midtfelt, hvori der forneden er trykt en Vase, foroven en Sløjfe, men som ellers er tomt. Paa Spejlet, der er beklædt med blaat Papir, en Ranke, ophængt i en Sløjfe, og et Træ med Fugle. Spænder af Messing. Ciseleret, forgyldt Snit. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse et Perlebaand. Felterne, som er indrammede af Linjer, er ved Stempler delte saaledes, at der fremkommer et aflangt sexkantet Midtfelt (hvori et Stempel) samt aabne Trekanter ved Falsene. Ved Kapitælerne Rækker af forskellige ornamentale Baand. I 2det Felt Titlen paa rød Bund. Paa en lille Etikette bag i Bogen er Bindet betegnet: *Bunden af Johan Berggren uti Lund.* 29 × 21. Lund, ca. 1790.

Tilh. *Det kulturhistoriske Museum i Lund.*

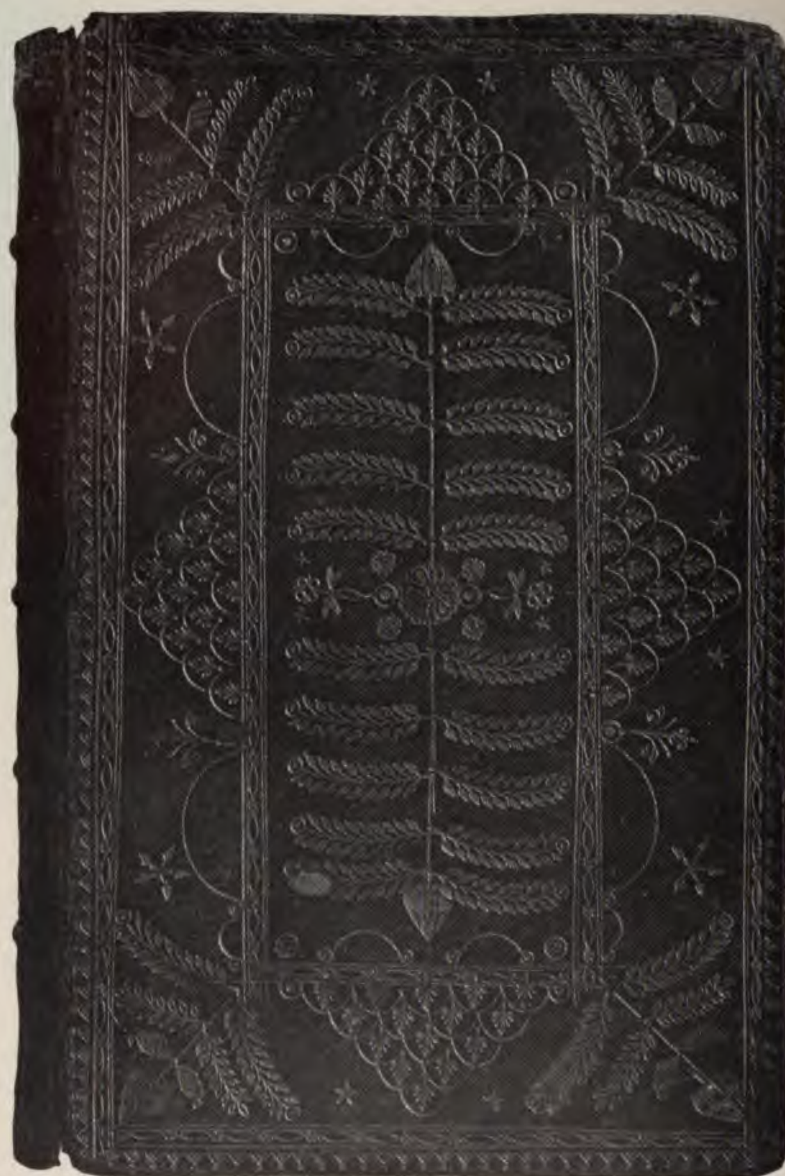
97. QUINTILIANUS, Oratoriorum institutiones. s. l. s. a. (Kat.-Nr. 182.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bred ornamental Dobbel-Bort. Paa Midten en stor Sammenstilling af Ornamenter i Form af en Rhombe, der staar paa Kant. Ryggen: Sex ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne Centrums- og Hjørnepartier, som er sammenstillede af lignende Stempler som Sidens. Ved Kapitælerne Borter med Palmetter og Rosetter. I 2det og 3die Felt Titlen. Udført for det *Harley*'ske Bibliothek (Robert Harley, Jarl af Oxford, og hans Søn Edward). $31^{1}/_{2} \times 20$. England, ca. 1720. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

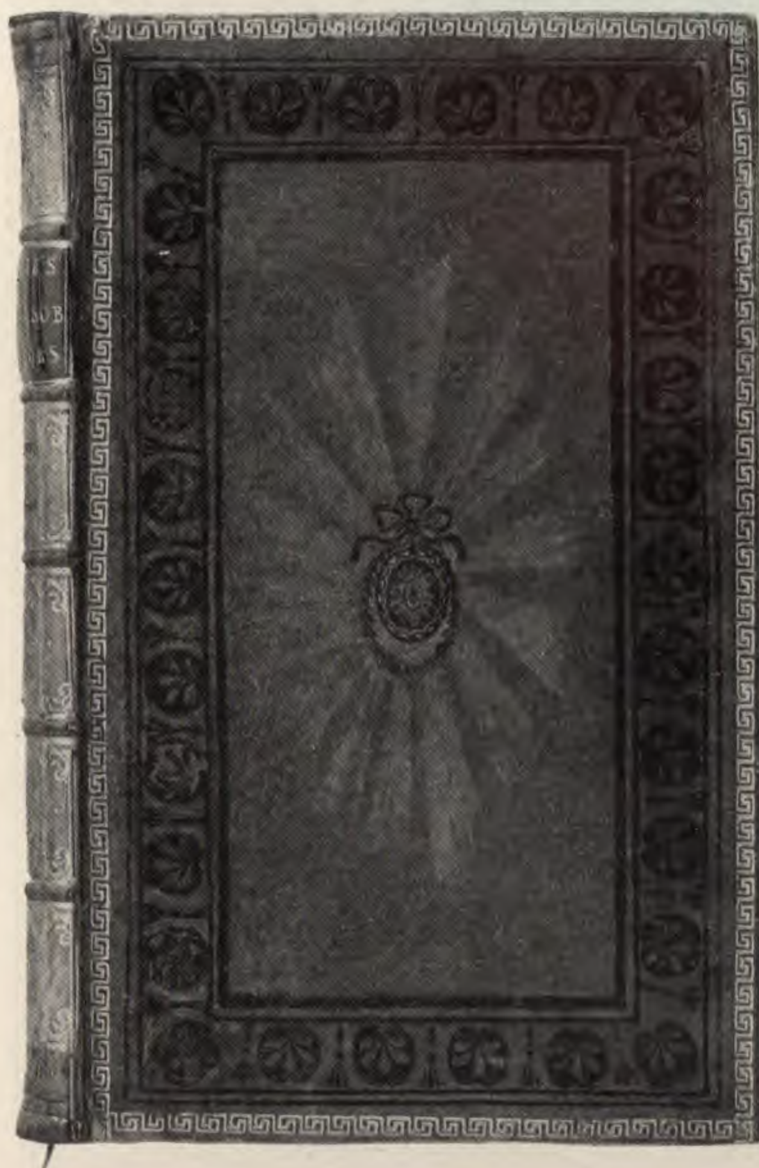
98. EDWARD, Vindication of the Defence of Christianity. Lond. 1728. (Kat.-Nr. 186.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af tre Linjer med udvendigt Ornament. I dens Hjørner spiralagtige Stempler, der ogsaa er anvendte til Sammenstilling af et stort Centrumsstykke af lignende Form som det paa de Harley'ske Bind. Inderst i dette Centrumsstykke Kong *Georg II* af England's Vaaben. Ryggen: Næsten flad, med sex ægte Bind. Henover disse og ved Kapitælerne ornamentale Baand. I Felterne, der er indrammede af en tredobbel Linje, Centrums- og Hjørnestempler samt Smaastempler til Udfyldning. I 2det Felt (paa olivengrønt Skind) Titlen; i 3die (uden Paalægning) Tom.-Tal. 23 × 14½. England, 1728. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

99. W. WALLACE, Life and actions. Glasgow, 1722. (Kat.-Nr. 187.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning: den typiske skotske Dekoration med den dobbelte, bladebesatte Blomsterstængel, Skæl-Mønstret og Buerne paa Rammen. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse og ved Kapitælerne ornamentale Baand. I Felterne, som er indrammede med en Dobbellinje, et stort aflangt Centrumsstempel samt Hjørner. I 2det Felt Titlen. 18 × 11. Skotland, 18de Aarhundreds Begyndelse. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

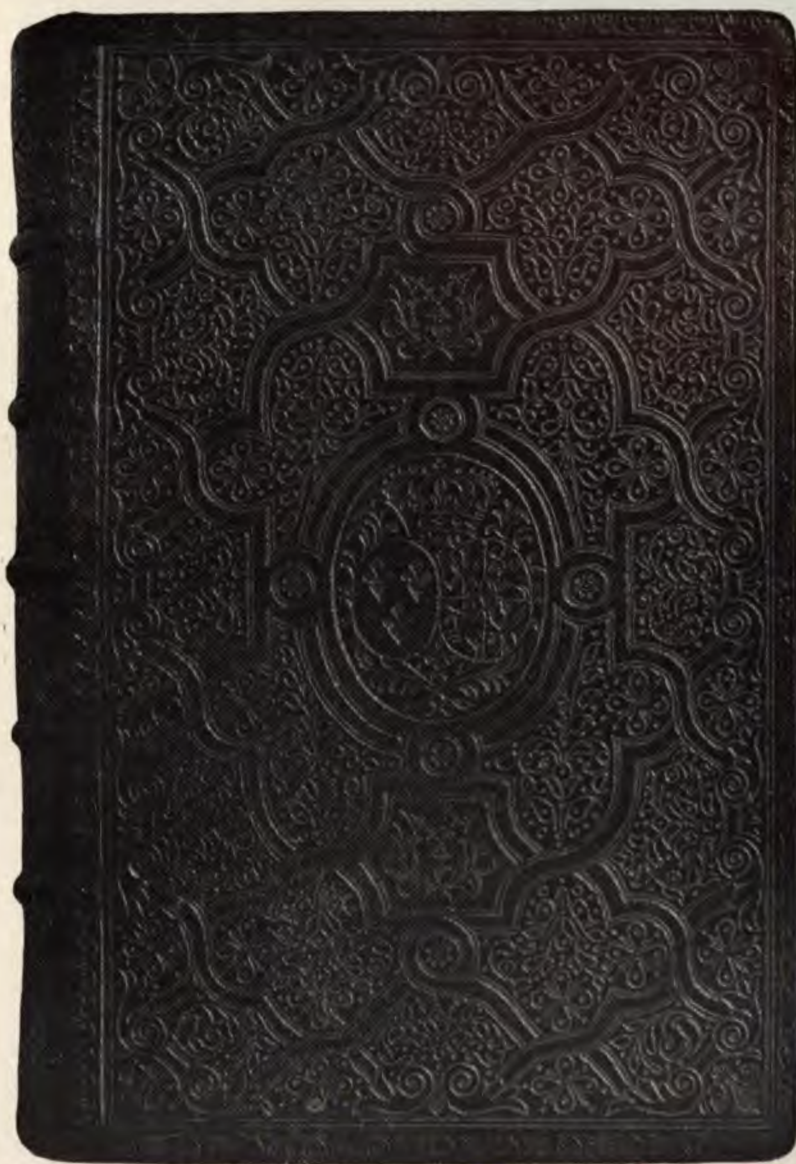
100. (H. WALPOLE) Catalogue of the royal and noble authors of England. Vol. 1. Strawbury-Hill, 1758. (Kat.-Nr. 217.)

Bind af sprængt Kalveskind. Indenfor en à la grecque-Bort i Guld har Bindet en Ramme, hvori med sort og Terrakottafarve er efterlignet en malet Bort fra græske Vaser. Paa Midten en Medaljon i en Bladekrans, ophængt ved en Sløjfe og omstraalet af en Glorie, som er udsparet paa det sprængte Skind. Ryggen: Fem ægte Bind, sorte og med en »Speciefilet« i Guld. Felterne, som er indrammede af en Linje i Guld, har Hjørner i do. og sorte, sindbilledlige Centrumsstempler. Paa Foden: *STR · HILL* (Strawbury Hill). I 2det Felt, paa grønt, Titlen; i en sort Krans i 3die Felt Tom.-Tal. Saakaldet *Etruscan binding.* $11^{1}/_{2} \times 9$. England, ca. 1760. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

103. CICERO, De Officiis. Lugd. Batav., 1642. (Kat.-Nr. 180.)

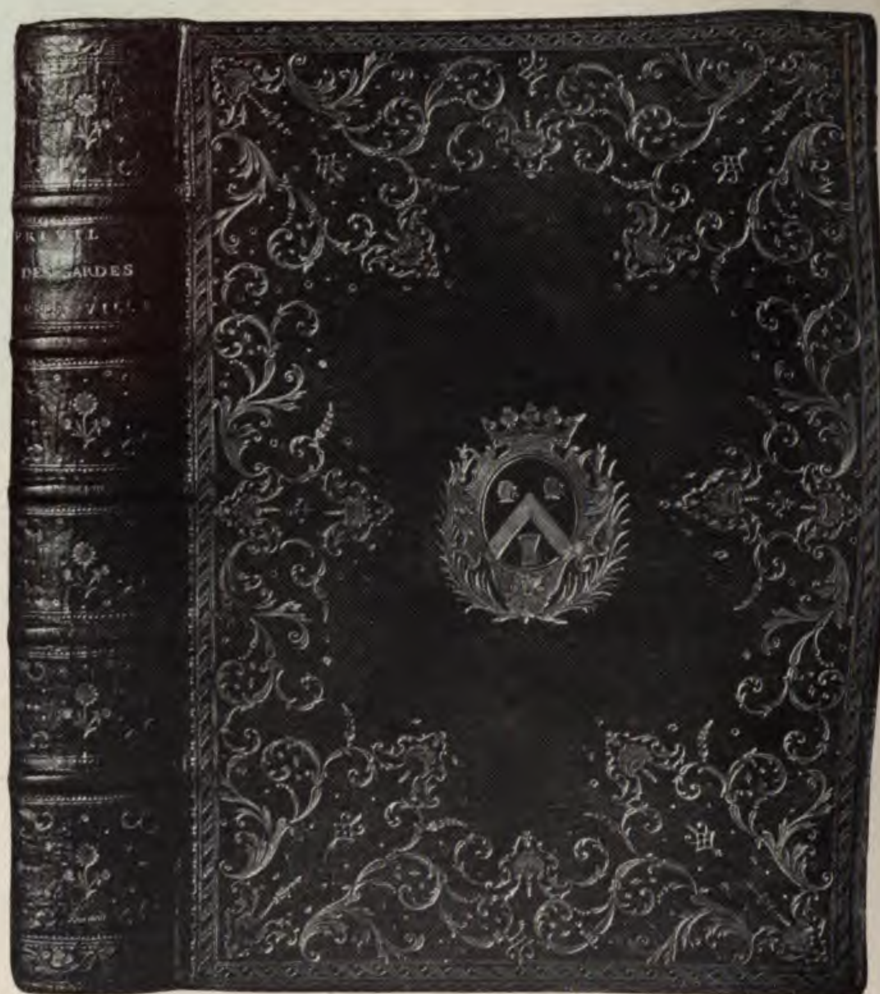
Bind af rødt Maroquin med en Bort af en blindtrykt Linje og med den store Bogsamler *Grev Hoym's* († 1736) Vaaben i Guld paa Midten og hans Monogram paa Ryggen. Spejl af rødt Maroquin med Guldbort. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Desuden Kapitælbind uden Dekoration. I Felterne, som er indrammede af blindtrykte Linjer, Grev Hoym's kronede Monogram. I 2det Felt Titlen. Bind af denne Art med Grev Hoym's Vaaben tilskrives alm. *Padeloup* (s. f. Ex. Katalogen over Lacarelles Samling, Nr. 72). 13 × 17½. Frankrig, ca. 1730. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

104. OFFICE DE LA SEMAINE SAINTE. Paris, 1728. (Kat.-Nr. 179.)

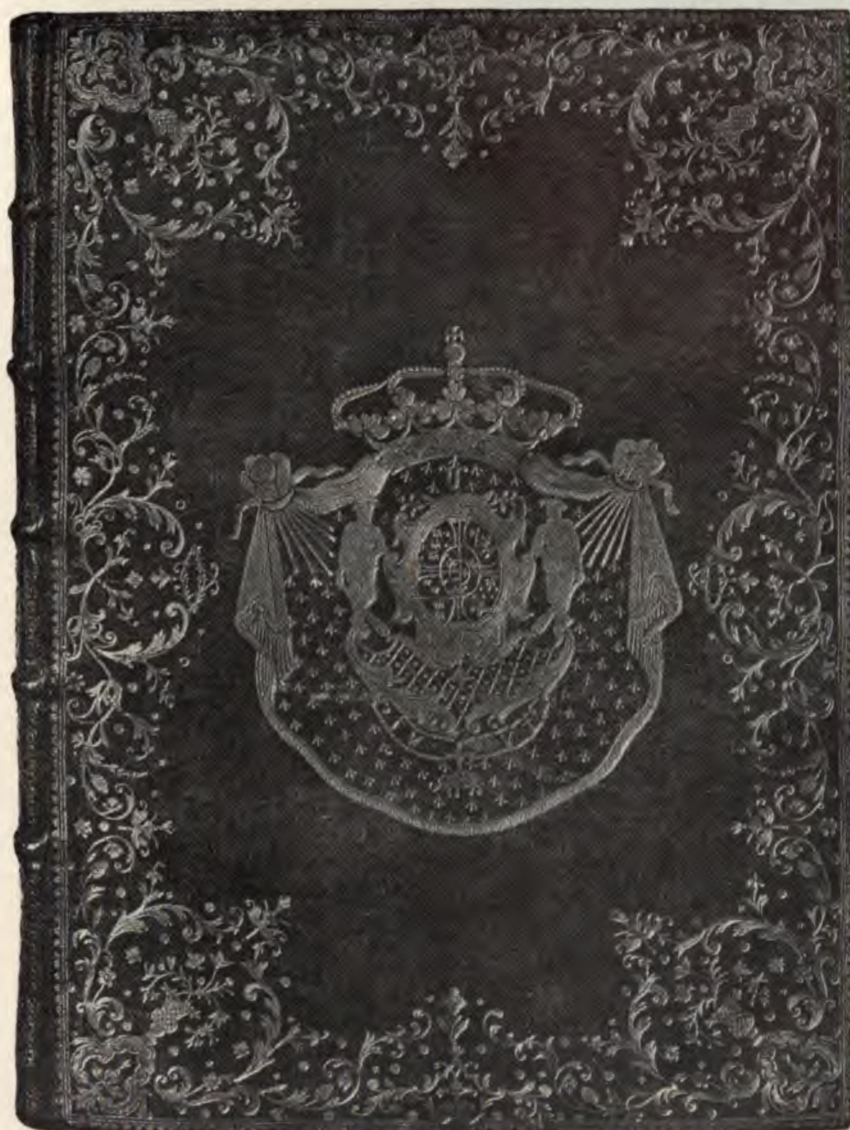
Bind af rødt Maroquin med rig Forgyldning. Udført for Ludvig XV's Dronning ***Marie Leczinska,*** hvis Vaaben og Monogram det bærer. ***Le Gascon's*** Stil. Men paa Monogrammet og en Bort nær ***trykt med Plade.*** Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse Baand af skraat sgraferede Linjer. I Felterne Baandværk i Lighed med Sidernes; i Centrumscirklerne af dette Baandværk Liljer. Liljer ogsaa i Borterne ved Kapitælerne. I 2det Felt Titlen. Samme Bind, men uden Monogram, indeholdende samme Bog, findes i Nationalbibliotheket i Paris (*Bouchot,* planche LXXIV). Et tredie Exemplar, med Monogram, tilhørte i 1897 Bog-Antikvaren Rosenthal i München (gengivet i Zeitschr. f. Bücherfreunde, Jahrg. I, Bd. 2. p. 502). Det tilskreves af ham *Padeloup.* 20 × 13.
Frankrig, ca. 1730. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

16*

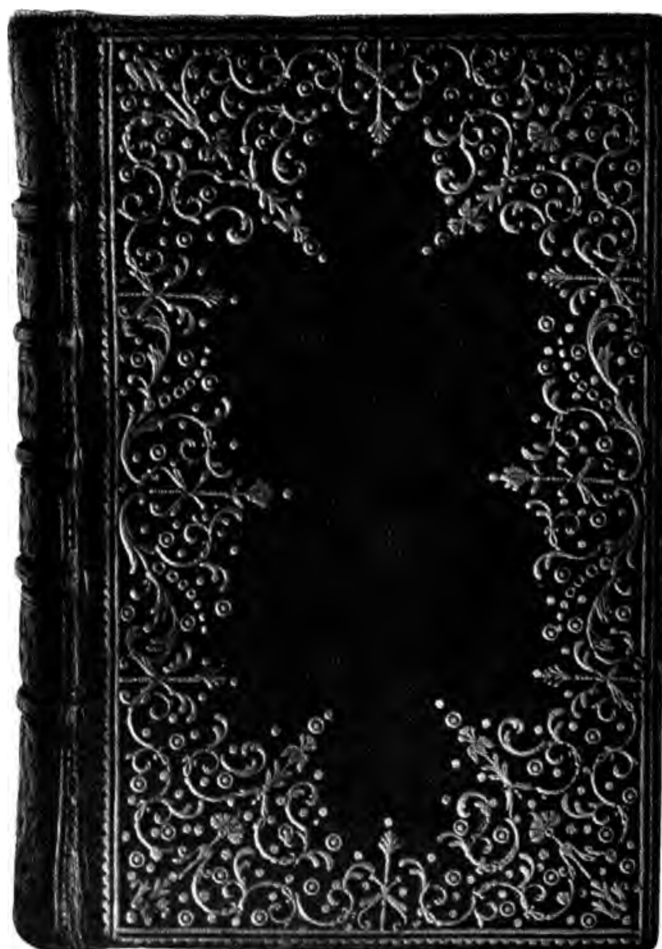
105. HAY, Recueil des Chartes, etc. des Colonels, Capitaines, etc. de la Ville de Paris. Paris, 1770. (Kat.-Nr. 223.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bred Kniplingsbort. Paa Midten *Olivier Clément Vieillard's* Vaaben. Ryggen, der iøvrig tydeligt er vist i Afbildningen, bærer i nederste Felt Signaturen: *Durand* og har mørkegrønt Skind i Titelfeltet. *Padeloups* Genre. 34 × 24. Frankrig, ca. 1770. Tilh. *Bog-Antikvaren Karl W. Hiersemann, Leipzig.*

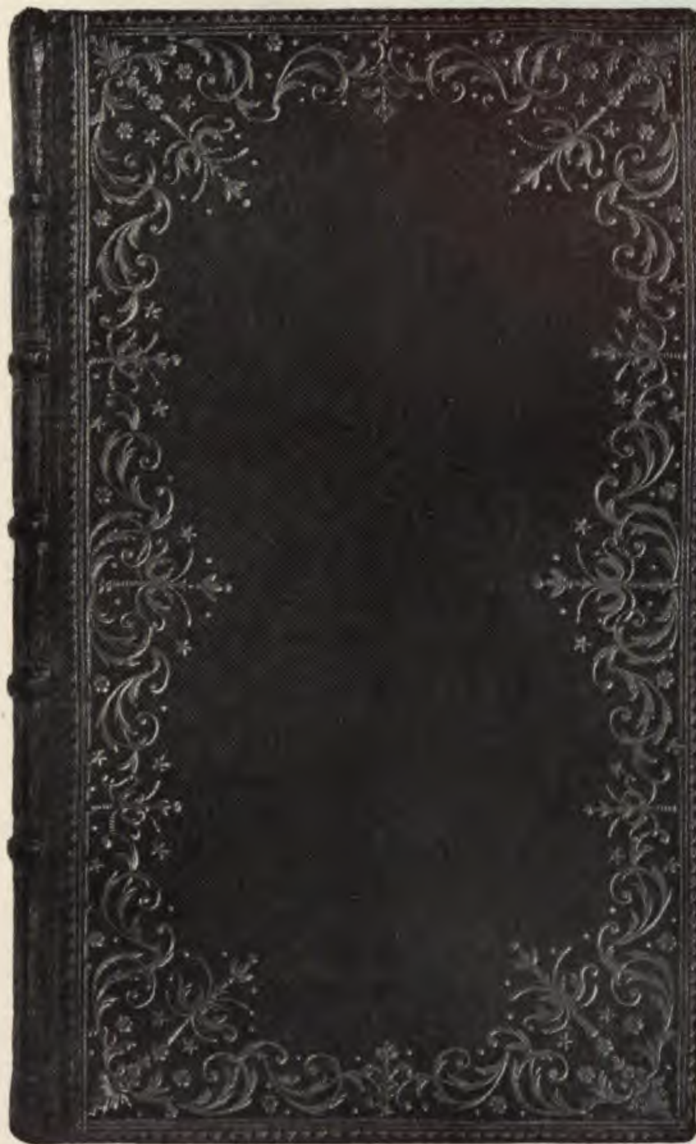
106. DU BURY, Histoire de Philippe et d'Alexandre le Grand. Paris, 1760. (Kat.-Nr. 214.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bred Kniplingsbort med en Vase med Blomster i Hjørnerne. Paa Midten det danske Vaaben. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse en Linje. I de ornamentalt indrammede Felter findes paa Midten en stor Blomst og udenom denne mindre Blomster, Ranker og Stjærner. Ved nederste Kapitæl to brede ornamentale Baand, ved øverste do. et smallere. I 2det Felt, paa sort Bund, Titlen. Dedikations-Exemplar til *Frederik V. Padeloups* Genre. 30 × 21. Frankrig, 1760. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

109. (HEURES AVEC MINIATURES). Latinsk Bønnebog. Manuskript. (Kat.-Nr. 227.)

Bind af oliv. Maroquin med haandforgyldt. bred Kniplings-Bort. Ryggen: **Omtrent glat med fem ægte Bind. Henover disse en Dobbellinje og en Perlelinje i Guld. Felterne indrammede af Guldlinjer, Blomst i Midten, ornamentale Hjørner, Smaastempler med Stjærner og Punkter til Udfyldning. I 2det og 3die Felt Titlen. Betegnet paa en lille Etikette indvendig paa Forsatsen:** *Relié par Derome le jeune rue St. Jâque audessus de S. Benoist.* 13 × 8. Frankrig, ca. 1780. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

110. HISTOIRE DE TACITE, T. I—II. Paris, 1772. (Kat.-Nr. 228.)

Bind af rødt Maroquin med haandforgyldt Kniplings-Bort. Ryggen: Fem ægte Bind med en »Speciefilet«. Felterne indrammede med en Linje og en Perle. Blomst i Midten, Ornament i Hjørnerne, smaa Cirkler til Udfyldning. I 2det Felt Titlen, i 3die Tom.-Tal. *Deromes* Genre. 17 × 10. Frankrig, ca. 1780. Tilh. *Hr. Bogbinder Anker Kyster.*

115. GOETTINGER TASCHEN CALENDER. 1793. (Kat.-Nr. 245.)

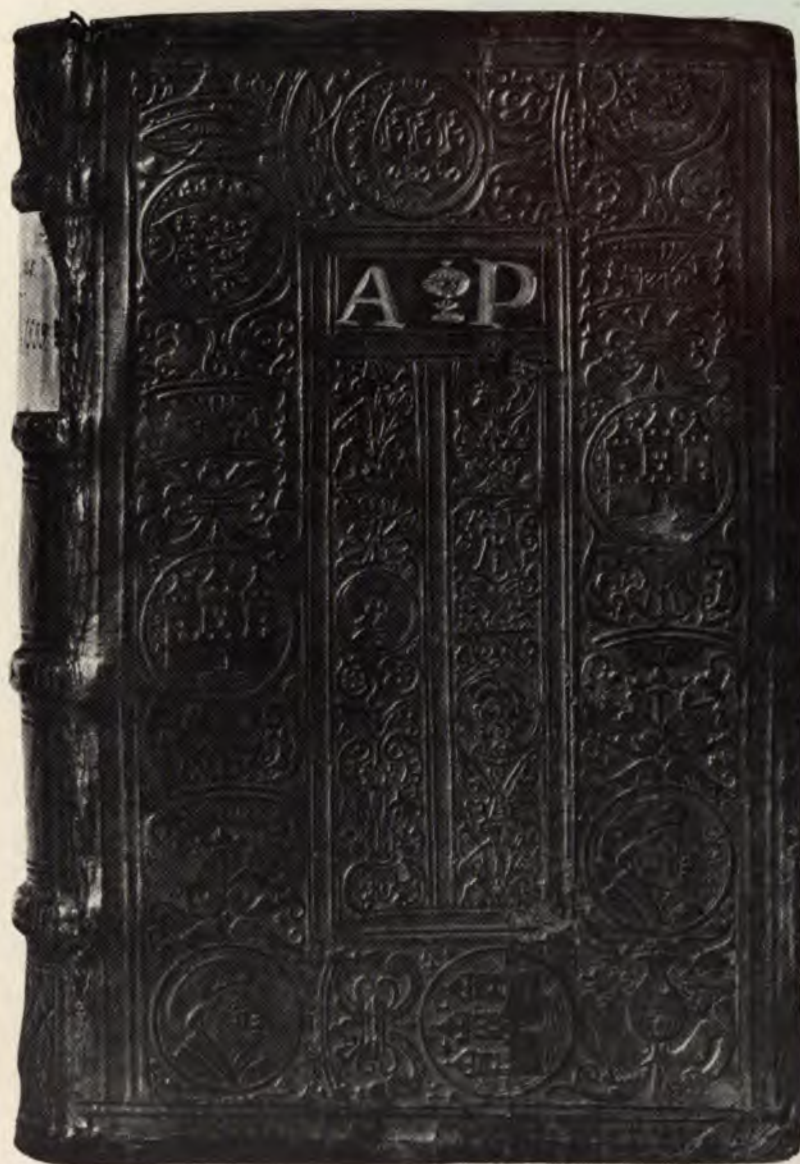
Bind af blegrød Silke med malede Camayeux'er i graat paa blaa Bund: paa Forsiden en Genius, der rækker en Rose, paa Bagsiden en Hankekande. Ryggen: Glat. Ved Kapitælerne Borten fra Siderne. $10^1/_2 \times 6$. Tyskland, 1793. Tilh. *Hr. Bogbinder Anker Kyster.*

DANMARK (OG NORGE)

116. DET KØBENHAVNSKE SADELMAGERLAUGS PROTOKOL.
Paabegyndt 1567. (Kat.-Nr. 283.)

Bind i Brevtaske-Form af brunt Kalveskind, blindtrykt med Ruller. Dobbel Ramme, den yderste med bibelske Figurer (Kristus, Peter, Paulus etc.), den inderste ornamental. Midtfeltet fyldt med en ornamental Rulle. I yderste Rammes Rulle Signaturen *K. B.* Har været til at lukke med en Spænderem. Ryggen: Glat; heftet paa to Remme med Pergament, som ved hver Rem er stukket to Gange gennem Ryggens Læder. Paa langs af Ryggen Ornamentet fra Midtfeltet i Blindtryk og mellem blindtrykte Linjer.
$20^1/_2 \times 15^1/_2$. Danmark, 1567. Tilh. *Sadelmagerlauget.*

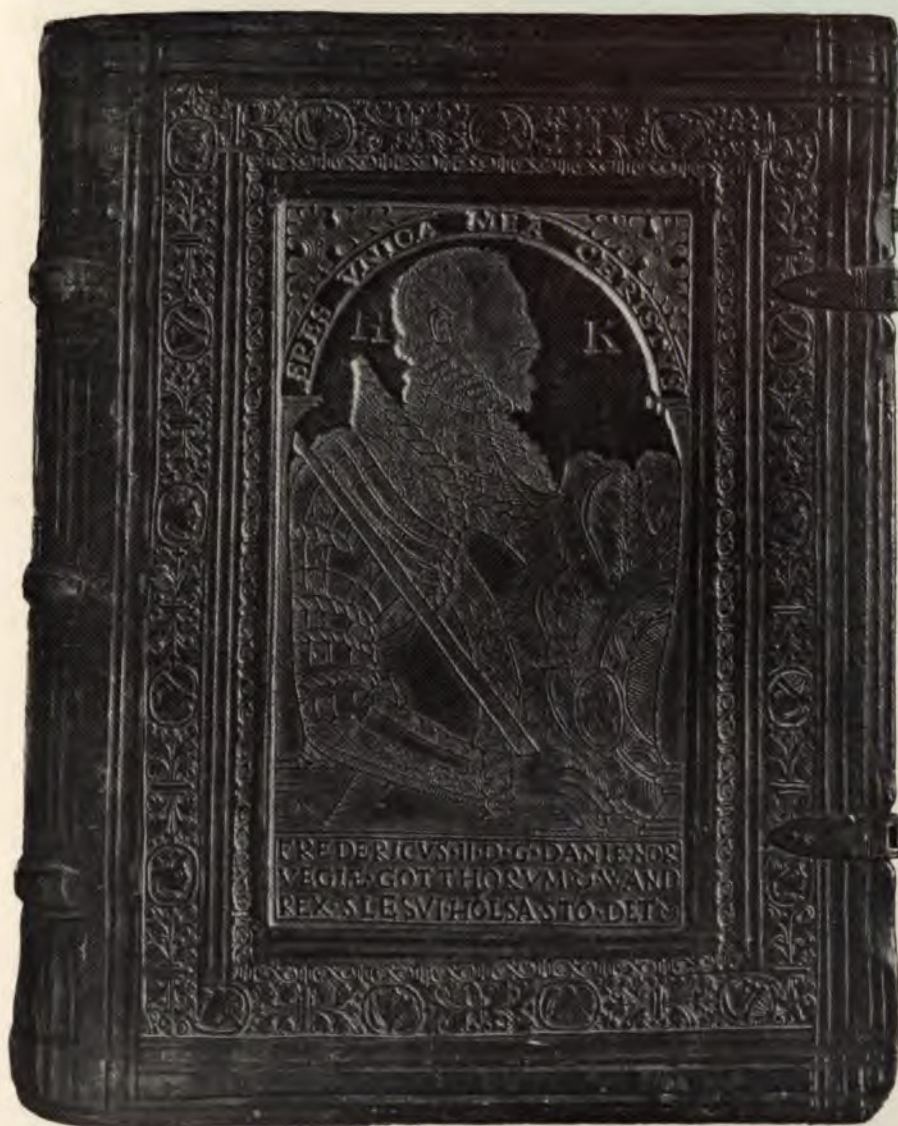
117. A. GELLIUS, Noctes Atticae. Coloniæ, 1533. (Kat.-Nr. 280.)

Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Ruller, hvori bl. a. det danske Vaaben og Københavns. I Rammens Ruller Signaturen: *M. P.*, et Bomærke med et Kors i et *M* og Aarstallet *1542*. Betegnet paa Forsiden *A. P.* Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind. Henover disse en blindtrykt Linje. Felterne indrammede af blindtrykte Linjer. Øverste og nederste Felt rudret med Diagonallinjer. Rækker af Snøringsmærker ved Kapitælerne. $15^1/_2 \times 9^1/_2$. Danmark, ca. 1542. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

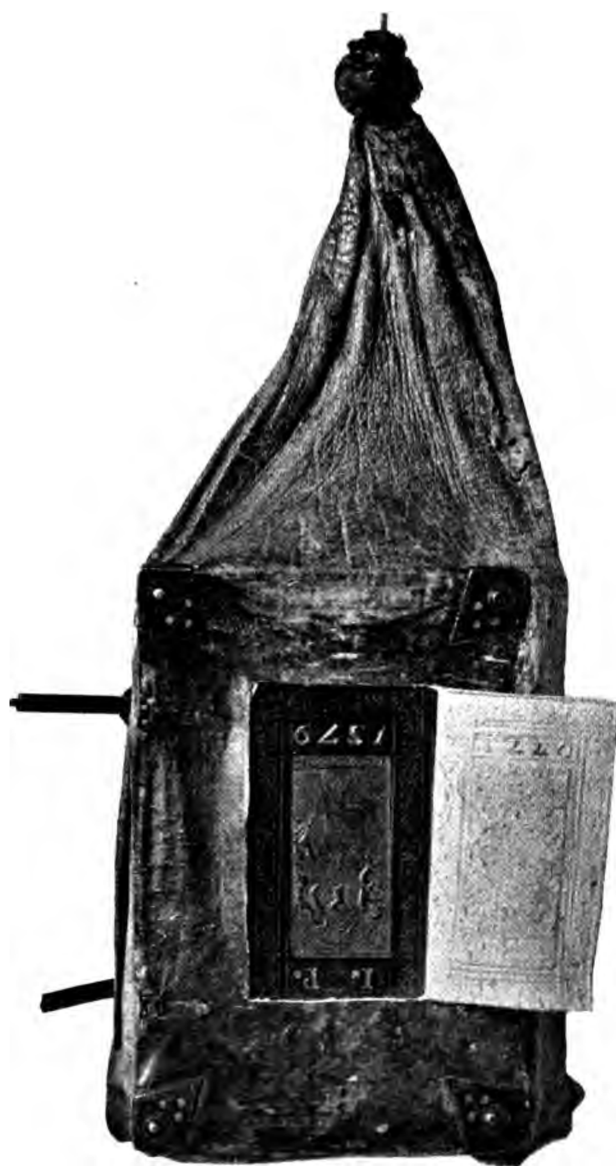
118. A. S. VELLEIUS (Anders Sørensen Vedel), Oratio Panegyrica oblata Friderico II. Hafniæ, 1580. (Kat.-Nr. 286.)

Bind af brunt Kalveskind med ornamental Ramme, blindtrykt med Rulle og med enkelte haandtrykte Stempler i Guld; Centrumsfelterne trykte med Plade henholdsvis i Guld og Sølv. I det forreste det danske Rigsvaaben, Frederik II's og hans Dronnings Monogram, Kongens Valgsprog samt Aarstallet *1580* og Bogstaverne *F. S.* Paa Bagsiden det meklenborgske Vaaben, Dronningens Valgsprog og hendes og Kongens Monogram. Ryggen: Tre ægte Bind, langs med hvilke nogle blindtrykte Linjer. I Felterne en Roset. $19^1/_2 \times 15$. Danmark, 1580. Tilh. *Universitetsbiblioteket.*

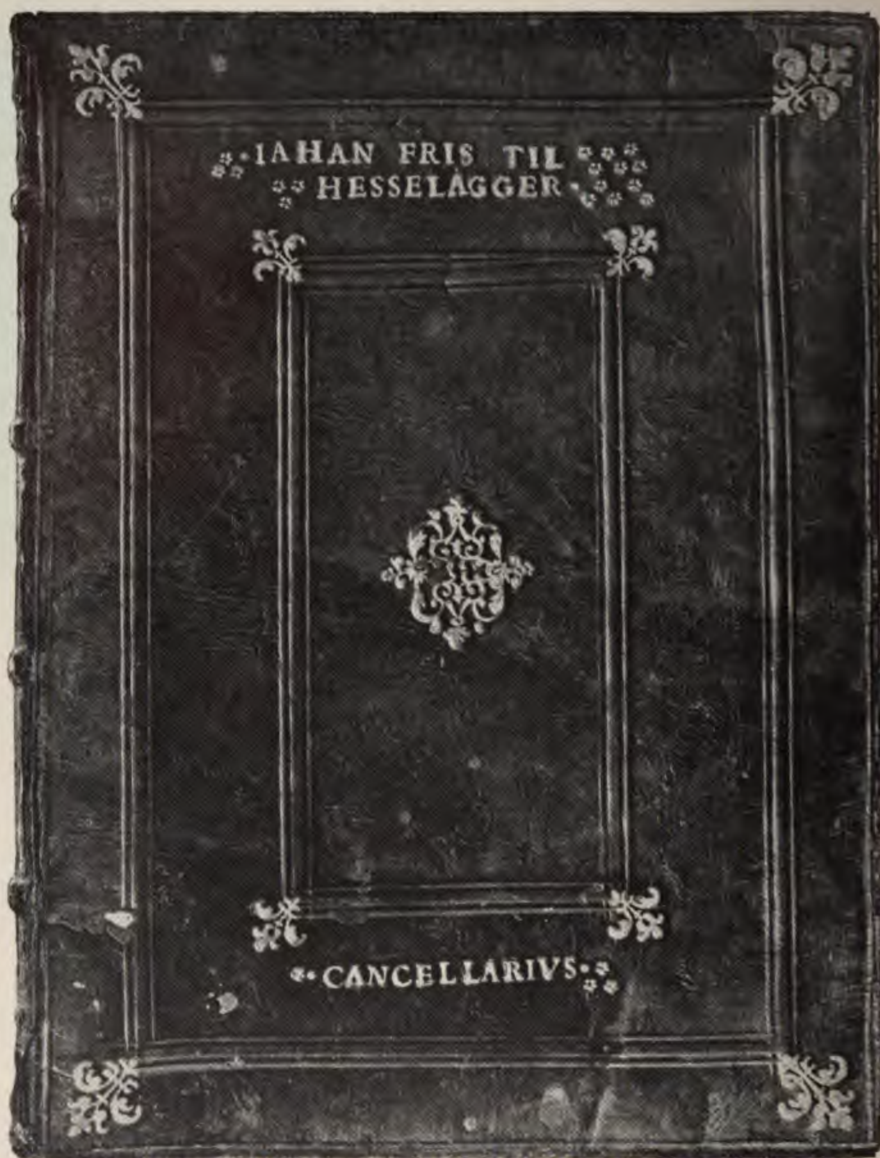
119. MANUSKRIPT (Kall'ske Samling Nr. 52). (Kat.-Nr. 294.)

Bind af brunt Kalveskind. Bred ornamental Ramme, blindtrykt med Rulle. I Rammen (paa Forsiden) Frederik II's Portræt med hans Valgsprog og Bogstaverne *H. K.*; paa Bagsiden Dronning Sofies Portræt med hendes Valgsprog og Aarstallet *1594*. Begge Billeder trykte med Kopier af Kobberstikkerplader (betegnede: *A. F.*), det første i Guld, det andet i Sølv. Spænder af Messing. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind og Kapitælbind. Felterne indrammede af blindtrykte Linjer. $20^{1}/_{2} \times 15$. Danmark, 1594.
Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

121. KANUTI EPISCOPI VIBURGENSIS, Expositiones circa leges Jutiæ. (Defekt Ex.) Ribe, 1504. (Kat.-Nr. 285.)

Bogpung. Bind af brunt Kalveskind, blindtrykt med Ruller (Dobbelramme, den yderste med Billeder af Christi Liv, den inderste ornamental) og med Plader i Guld og Sølv (Midtfelter henholdsvis med Adam og Eva og Kristusbarnet som Verdenshersker). Ovenover Forsidens Midtfelt Signaturen *I. P.*; underneden Aarstallet *1579*. Ryggen: Tre dobbelte ægte Bind spores gennem Overtrækket. Dette Bind er forandret til en saakaldt Bogpung (til at bære i Haanden eller ved Bæltet) ved et Faareskinds-Pergaments-Overtræk, som er forlænget ud over Bogens Underkant og knyttet i en Knude. Overtrækket er fastgjort med Hjørnebeslag; Bogens Spænder er trukne igennem det. For at erfare, hvad der skjulte sig under det, har man aabnet et Stykke af det paa hver Side. 19 × 13½. Danmark, 1579. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

122. ERASMUS LÆTUS. In Reditum . . . Christiani Tertii in Urbem Haffniensem 1551 Gratulatorium Carmen. Haffniæ, 1551. (Kat.-Nr. 80.)

Bind af brunt Kalveskind med blindtrykt Bort og to Rammer af et Par Linjer. Paa begge Rammers Hjørner et Par Stempler i Haandforgyldning. Paa Midten et Ornament i do. Ryggen: Fire dobbelte ægte Bind, Kapitælbind og Fæstebind. I Felterne, som er indrammede af en enkelt blindtrykt Linje, afvexlende et tredelt Blad og en Blomst, begge i Guld. Har tilhørt Kansleren *Johan Friis til Hesselager,* der har ladet sit Navn trykke paa Bindet af en dansk Bogbinder. 20 × 14. Bindet selv vistnok udført i Frankrig, ca. 1550. Tilh. *Universitetsbibliotheket.*

123. TYCHO BRAHE, Astronomiæ instauratæ Mechanica. Wandesburgi, 1598. (Kat.-Nr. 296.)

Bind af lyseblaat Atlask med Haandforgyldning. I en Bort, som er trykt med en ornamental Rulle, er en Rhombe — trykt med samme Rulle og med en Lilje paa hver Spids — stillet paa Kant. Indenfor denne Rhombe er i Guld med Plade trykt Tycho Brahes Brystbillede i en lille oval Dobbelramme, i hvilken læses: *HIC PATET EXTERIOR TYCHONIS FORMA BRAHEI; PULCHRIUS ENITEAT, QUAE LATET INTERIOR.* (»Her er Tycho Brahes ydre Billed at skue; gid det indre, det skjulte, maa straale skønnere«). Paa Bagsiden af Bindet er en lignende Dobbelramme med Tycho Brahes Vaaben og Indskriften: *ARMA, GENUS, FUNDI PEREUNT; DURABIL E VIRTUS ET DOCTRINA DECUS NOBILITATIS HABENT.* (»Vaaben, Herkomst, Godser gaa til Grunde; det er Ædelsind og Lærdom, som erhverver varig Adel«). I Hjørnerne indenfor Borten smaa Rosetter. Har baaret 2 Sæt Baand. Ciseleret forgyldt Snit med Stjærner. Paa Forsatsen en egenhændig Tilegnelse fra Tycho Brahe til Petrus Wok a Rosenberg. Ryggen: Fire ægte Bind. 34½ × 25. Wandsburg i Holsten, 1598. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

125. DEN SOUVERAINE KONGELOV. 1709. (Kat.-Nr. 327.)

Bind af rødt Fløjel, broderet med Guld og Sølvtraad. Paa Midten *Frederik IV's* kronede Monogram, indfattet i Elefantordenens Kæde. I Kronen og Elefanterne pletvis kulørt Silke. Ryggen: Sex Bind spores gennem Fløjlet. 51 × 36. Danmark, 1709. Tilh. *H. M. KONGEN.*

126. AANDELIG BRØNDSPRING. Kiøbenhaffn, 1656. (Kat.-Nr. 306.)
Bind af sort Silke, broderet med Sølvtraad og Pailletter. I et aflangt Centrumsfelt en Blomsterstængel. Spænder af broget Emaille (to Hænder, der hviler i hinanden). Ciseleret forgyldt Snit. Ryggen: Indrammet af en snoet Sølvtraad, dekoreret med Pailletter og fire store Stjærner, broderede i Sølv og Silke. 14 × 9. Efter en Indskrift foran i Bogen synes Bindet at være fra Danmark, 1658. Tilh. *Kunstindustrimuseet i Kristiania.*

127. J. ARNDT, Paradisis Urtegaard. Kiøbenhaffn, 1674. (Kat.-Nr. 316.)

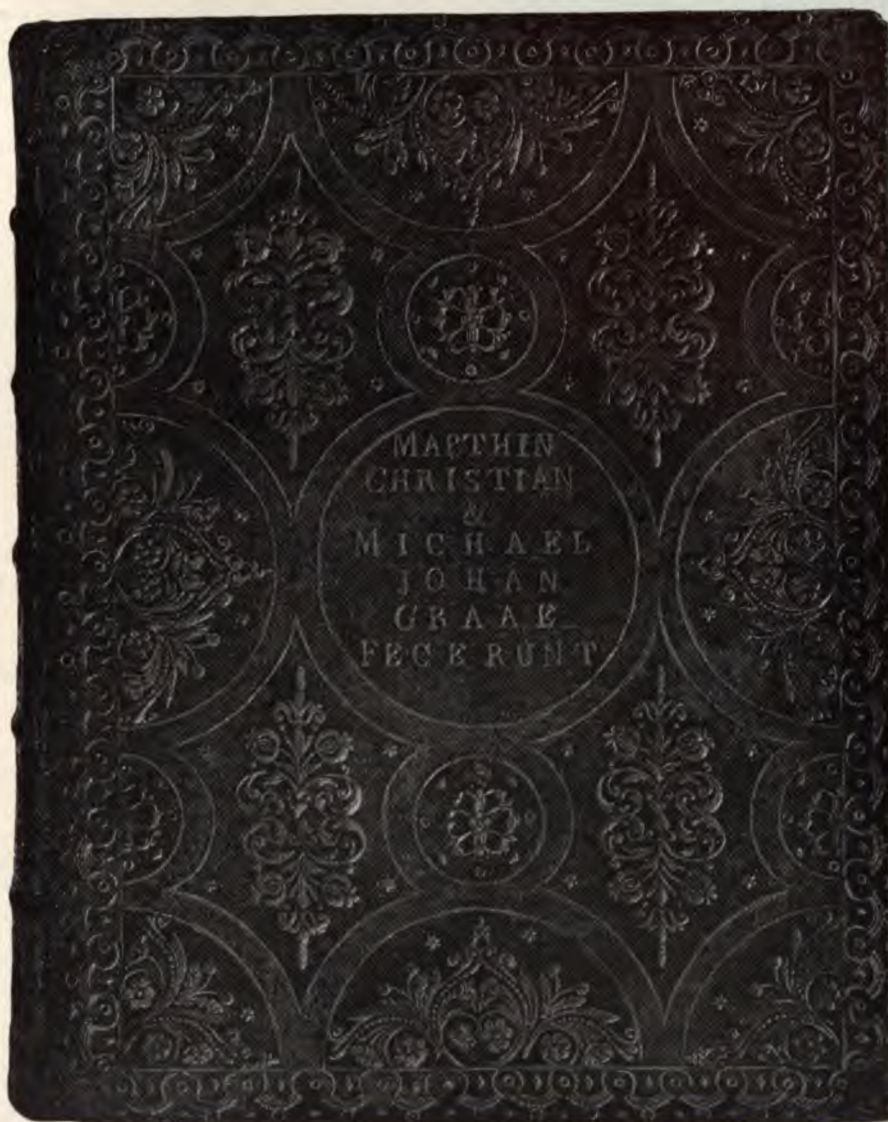
Bind af sort Silke, broderet med Sølvtraad og Pailletter. I et rundt Centrumsfelt en Pelikan, der river sit Bryst til Blods. Ciseleret forgyldt Snit. Ryggen er, som Afbildningen viser det, behandlet som Siderne. 13 × 8. Danmark, 17de Aarhundreds Slutning. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Stockholm.*

19*

128. DET KØBENHAVNSKE BOGBINDERLAUGS »Straffbuch«, 1735.
(Kat.-Nr. 340.)

Bind af Kalveskinds-Pergament, delvis farvet og med Haandforgyldning. Indenfor en smal Dobbelbort er Bindet geometrisk delt ved Hjælp af et Baandværk, mest af Buer og Cirkler. Baandværket staar hvidt, Mellemrummene er dels marmorerede, dels farvede med rødt, grønt og lila og trykte med Stempler i Guld; i fire Cirkler paa Forsiden læses: *JUNCK GESELL — GEBT ACHT — UND KLAGT DIE — FEHLER AN.* I de tilsvarende Cirkler paa Bagsiden: *DEN DAS — GEBÜHRET EUCH — SONST KOMT IHR — SELBST DARAN.* I Forsidens Midtfelt staar Bogens Titel og Betegnelsen: *GEMACHT ZUM ANDENCKEN VON CHRISTOPH HÄGG ANNO 1735. S. D. G.* Har baaret 2 Sæt Baand. Ryggen: Glat, indrammet af en Linje og en Rottetand. Langs Rammen er et trekantet Stempel stillet med Spids mod Spids. Dekorationen er i Guld paa marmoreret Bund. $20^1/_2 \times 15^1/_2$. København, 1735. Tilh. *Bogbinderlauget.*

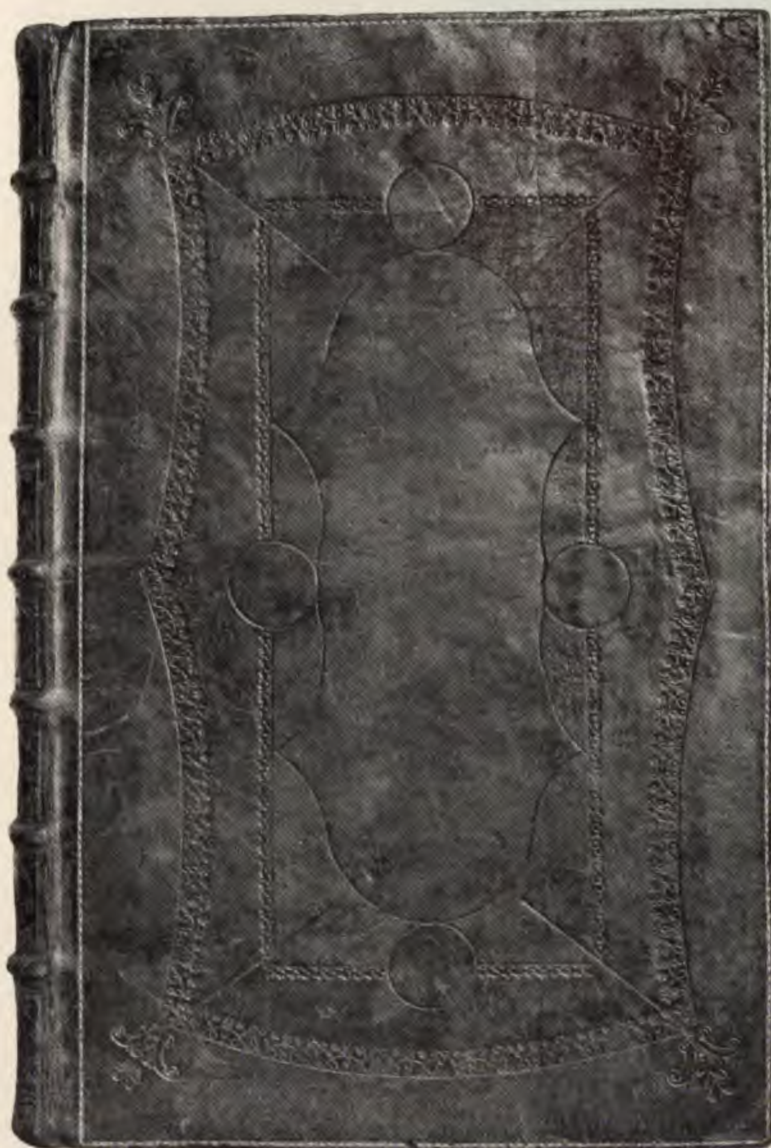
129. DET KØBENHAVNSKE BOGBINDERLAUGS »Einschreibbuch der Gesellen«, 1765. (Kat.-Nr. 391.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning. Indenfor en ornamental Bort er Bindet geometrisk inddelt med et Baandværk i større og mindre Cirkler, som rører hinanden, og som er fyldte med Ornamenter. Ligesaa de sexbuede Mellemrum imellem dem. De centrale Cirkler paa For- og Bagsiden er forbeholdte følgende Indskrifter (paa Forsiden): *MARTHIN CHRISTIAN & MICHAEL JOHAN GRAAE FECERUNT*; (paa Bagsiden) *ANNO DOMINI CHRISTI MDCCLXV.* Ryggen: Næsten flad, med fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indrammede af en Linje; i deres Hjørner, som er afskaarne med Buer, en Blomst; i deres Centrum en Blomst og fire rudeformede Smaastempler. I 2det Felt Titlen paa rød Bund. 21 × 16½. Danmark, 1765. Tilh. *Bogbinderlauget.*

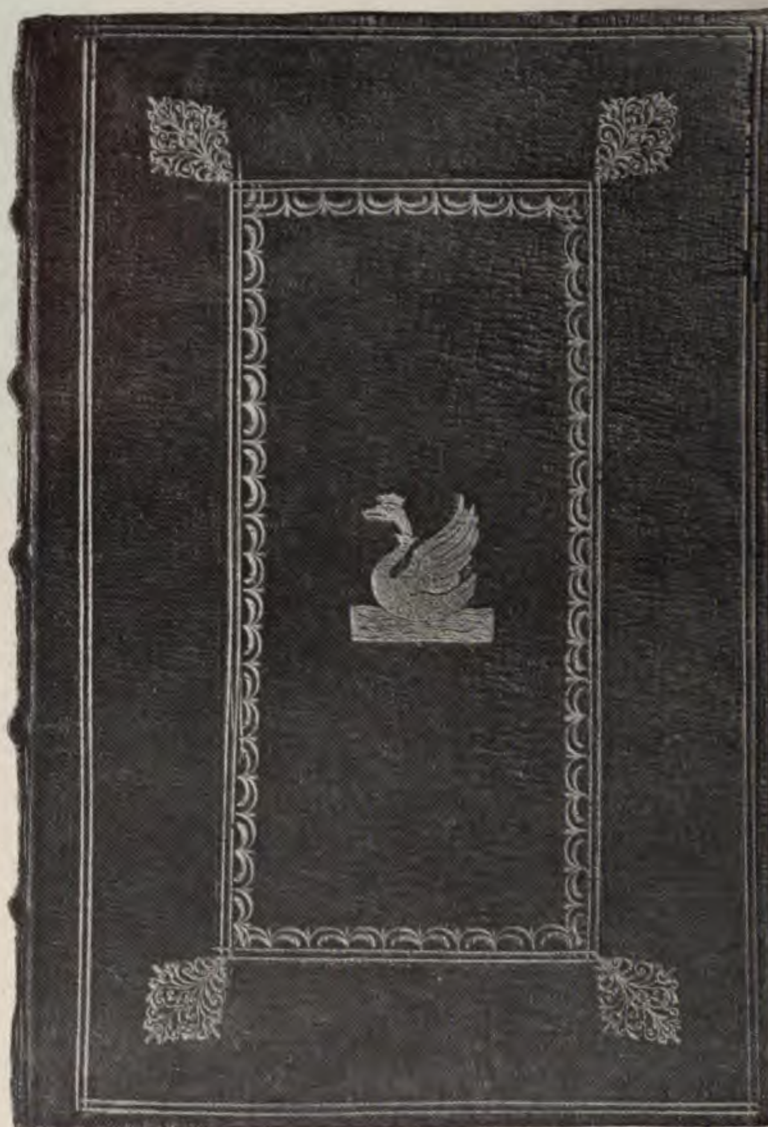
130. NOVUM TESTAMENTUM GRÆCUM. Witebergæ, 1736. (Kat.-Nr. 349.)

Bind af sprængt Faareskind med Haandforgyldning, tildels paa paaklistret og med Farver duppet Sølvpapir, hvoraf en Bort og en Ramme med Knæk og Buer er gjort. Det forgyldte Snit ciseleret paa Hjørnerne. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne, som er indrammede med en ornamental Bort og med Linjer, et aflangt Midtstempel samt Hjørner. I 2det Felt Titel (moderne) paa rød Bund. 17 × $10^1/_2$. Danmark, ca. 1740. Tilh. *Statsbibliotheket i Aarhus.*

131. NIELS SLANGE, Christian den Fierdes Historie. Kiøbenhavn, 1749.
(Kat.-Nr. 364.)

Bind («Spejlbind«) af sprængt Faareskind. Fin Bort i Guld, blindtrykte Rammer. Ryggen: Syv ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne, som er indrammede af Dobbellinjer, stort Midtstempel, Hjørnestempler samt Stempler ved Falsene. Langs disse en Rottetand. I 2det Felt Titlen, i 3die Tom.-Tal. Danmark, ca. 1750.
Tilh. *Statsbiblioteket i Aarhus.*

132. MANUSKRIPT (Gl. kgl. Samling, Nr. 2004. 4.°). (Kat.-Nr. 320.)

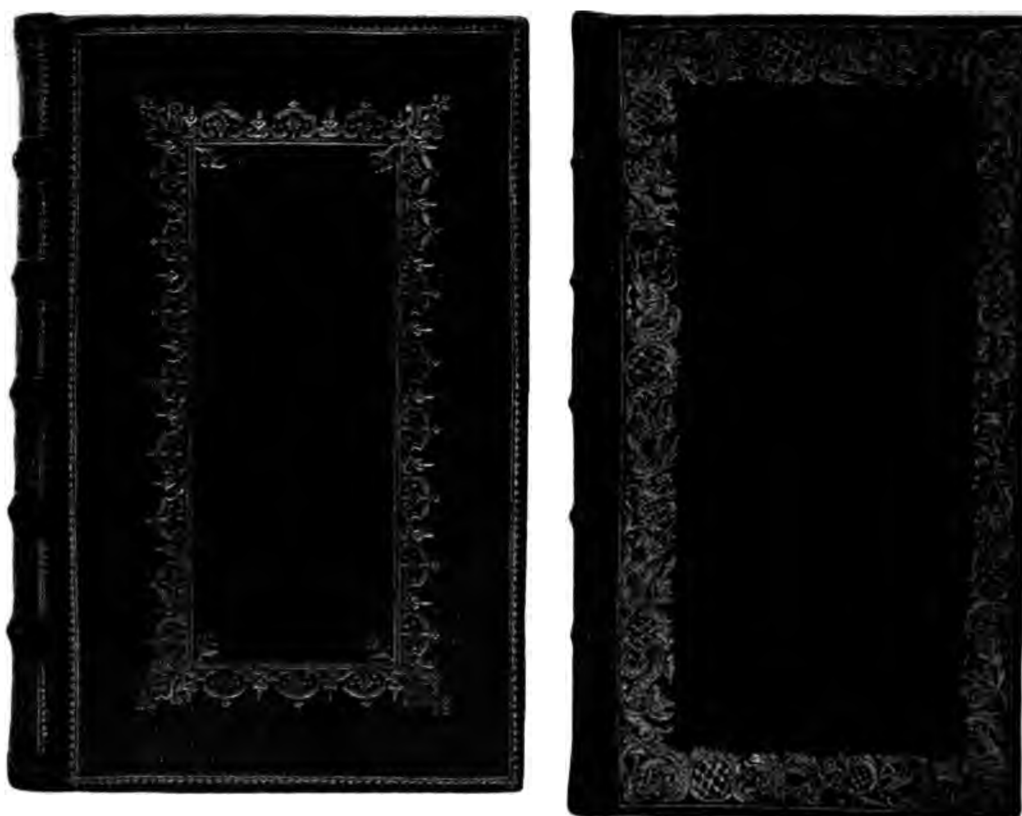
Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af en Dobbellinje. Ramme af en do. med en dobbel Bølgelinje paa Indersiden og med et Stempel paa Hjørnerne. Paa Midten en sejlende Svane med kronet Hoved. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne, der vertikalt er indrammede med en Rottetand og en Linje, horizontalt med en Dobbellinje, findes et ornamentalt Midtstempel og smaa Hjørner. Svanen betegner Bindet som udført for Grev *Christian Danneskjold-Samsøe* († 1728). 22½ × 15. Danmark, ca. 1700. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

134. A. W. BÖHMEN, Erbauliche Schriften. Altona, 1731. (Kat.-Nr. 344.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Ornamental Bort, kantet udadtil med en Rottetand; do. Ramme, kantet indadtil med en Rottetand og med et større Stempel paa Hjørnerne. Paa Midten Dronning Sofie Magdalenes kronede Monogram. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne et rhombeformet Midtstempel og Hjørner. I 2det Felt Titlen. 17½ × 10½. Danmark, ca. 1735.

Tilh. ***Kunstindustrimuseet.***

136. (J. S. SNEEDORFF). Om den borgerlige Regiering. Kiøbenhavn, 1757. (Kat.-Nr. 386.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af en Rottetand og en Linje. Ramme af to Linjer med udvendigt Ornament. I dens Hjørner Agern. Ryggen: Fem ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. I Felterne, der vertikalt er indrammede med en Rottetand, horizontalt med en Linje, et aflangt Midtstempel samt Hjørner. I 2det Felt Titlen. 19½ × 11½. Danmark, ca. 1760. Tilh. *Kunstindustrimuseet.*

137. FR. ROSTGAARD, Arabum philosophia popularis, sive sylloge nova proverbiorum. Hafniæ, 1764. (Kat.-Nr. 394.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Bort af Rococo-Ornamenter, hvori Enhjørninger, Drager, Elefanter og Løver. Ryggen: Bindene som i foregaaende Nr. I Centrum af Felterne, som er indrammede med en Linje og et Ornament, en Rose. Foroven Borter med Kors og Kryds. I 2det Felt Titlen paa sort Bund. 20 × 11. Danmark, ca. 1765. Tilh. *Statsbiblioteket i Aarhus.*

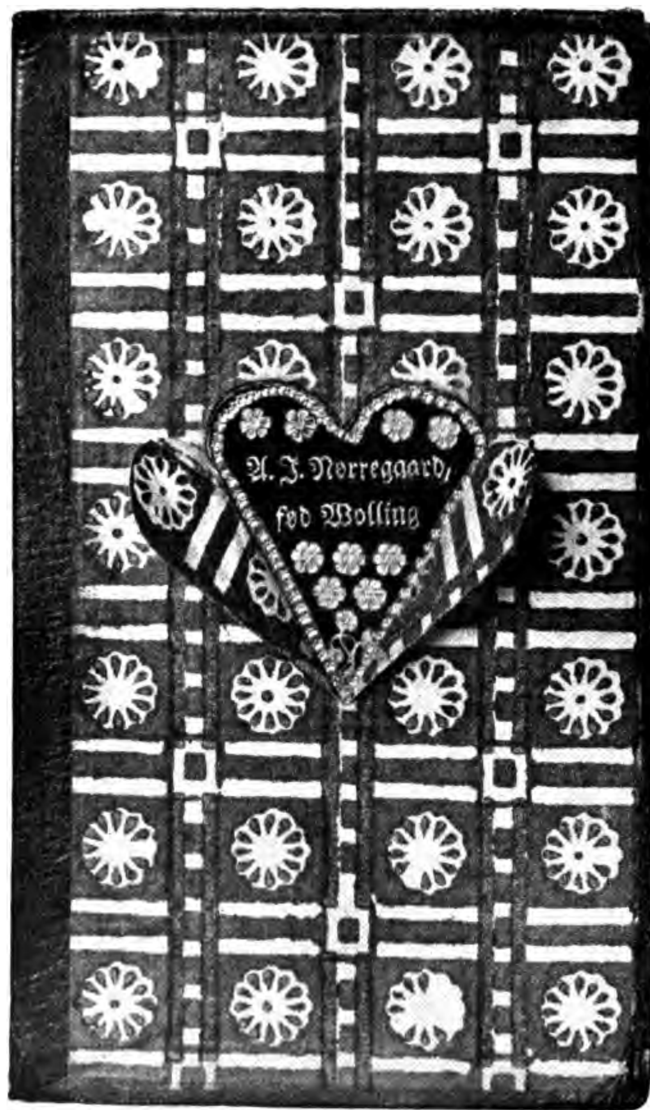

138. KINGO, Den forordnede nye Kirke-Psalme-Bog. Kjøbenhavn, 1728. (Kat.-Nr. 337.)

Bind af grønt Fløjel med Hjørnebeslag, Spænder og Centrumsstykker af Sølv. I sidstnævnte et Monogram og (paa Bagsiden) Aarstallet *1730*. Ryggen: Tre Pergamentsbind spores gennem Fløjlet. 14½ × 5½. Danmark eller Norge, 1730.
Tilh. ***Det Vestlandske Museum i Bergen.***

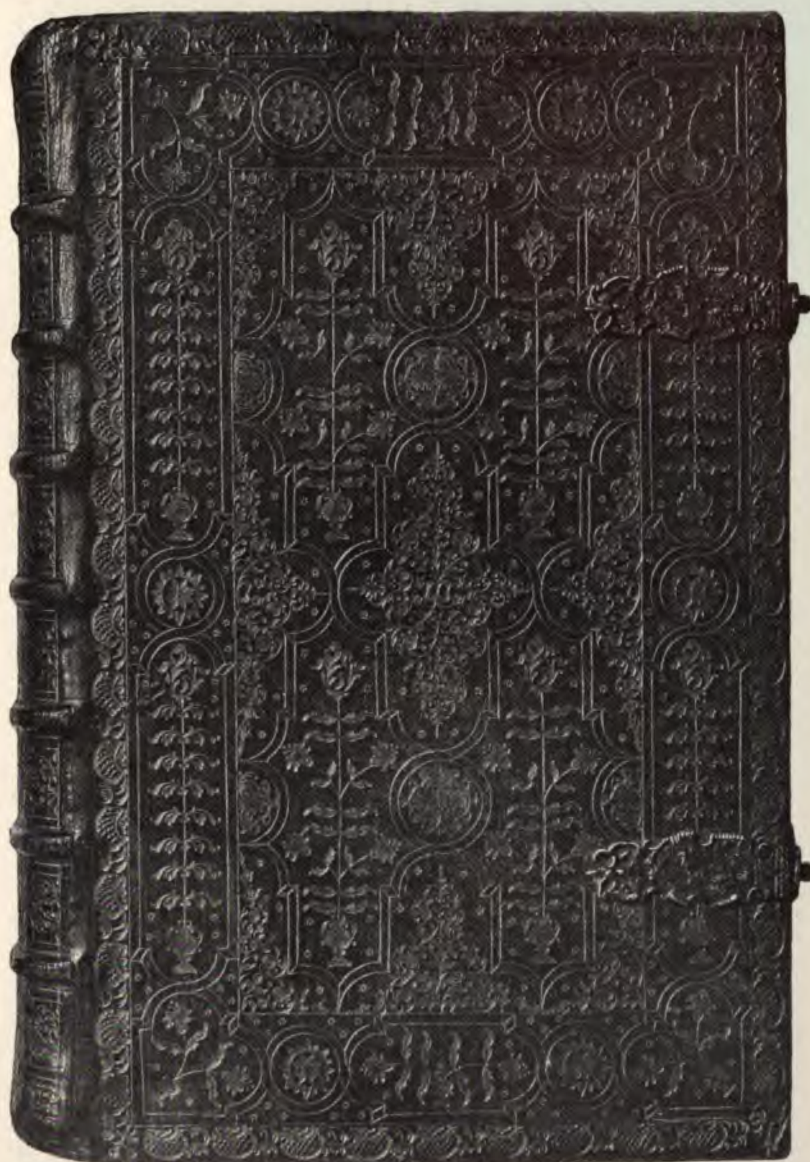
139. EVANGELISK KRISTELIG PSALMEBOG. Kiøbenhavn, 1802. (Kat.-Nr. 419.)

Bind af rødt Fløjel med Ryg, Ramme, Spænder og tre Beslag paa hver Side af Sølvfiligran. I Beslaget midtvejs paa Forsiden Bogstaverne *T. P. D.*; i samme paa Bagsiden Aarstallet *1791*. Paa Ryggen en senere tilføjet Plade med Bogstaverne *I. D. M.* — *I. H. H. B.* og Aarstallet *1840*. Ryggen er iøvrig dækket med Sølvfiligran. 16 × 7½. Danmark, 1791.
Tilh. ***Dansk Folkemuseum.***

140. PSALMEBOG. Kiøbenhavn, 1779. (Kat.-Nr. 412.)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning (Bort af en enkelt, med en Blomst forsiret Linje; ornamental Ramme, paa hvis Hjørner et større Stempel med en Blomst). *Her gengives Spejlet* med dets hjerteformede Udskæring i Papiret og dets Indskrift, som skjules, naar de udskaarne Klapper lukkes. $18^{1}/_{2} \times 10^{1}/_{2}$. Danmark, ca. 1780.
Tilh. *Hr. Organist Erik Fischer.*

141. BIBLIA. Das ist die gantze Heilige Schrifft. Nürnberg, 1768. (Kat.-Nr. 415.)

Bind af (svært Træ med) rødt Maroquin med Haandforgyldning. Indenfor en Bort med et Rococo-Ornament har Bindet en Ramme med et geometrisk Baandværk, i hvilket der findes forskellige Former for Vaser med voxende Blomster. Det mest ejendommelige for Bindet, der har sit Forbillede i en mere end 100 Aar ældre tysk Type, er en Vase med en flere Tommer høj, lodret og linjeret, bladebesat Blomsterstængel. Spænder af Messing. Ryggen: Syv dobbelte ægte Bind. Henover disse ornamentale Baand. Felterne indrammede med en Linje og dekorerede i Lighed med Siderne. Ornamentale Borter ved Kapitælerne. I 2det Felt Titlen med stor Skrift i en Baandslyngning. Mesterstykke. Paa Bagsiden af Titelbladet staar skrevet: *Denne Bog er indbundet af mig 1784. Kiøbenhavn. Niels Anthon.* 47 × 29. Danmark, 1784. Tilh. *Kunstindustrimuseet i Kristiania.*

142. N. SLANGE, Christian den Fierdes Historie. Kiøbenhavn, 1749. (Kat.-Nr. 417)

Bind af rødt Maroquin med Haandforgyldning. Omtrent som Nr. 141. I Kompositionen, dog noget enklere, manglende bl. a. de udfyldende Smaastjærner. Ryggen: Sex ægte Bind. Henover disse Baand med Skraalinjer. Felterne indrammede med en Linje og dekorerede i Lighed med Siderne og desuden med smaa Stjærner til Udfyldning. Ved Kapitælerne Rococo-Borter mellem Borter med Skraalinjer. I 2det Felt Titlen. Mesterstykke. $40\frac{1}{2} \times 26$. Danmark, ca. 1785. Tilh. *Det kgl. Bibliothek i Kbhvn.*

143. INGEMANN, Salomons Ring. Kjøbenhavn, 1839. (Kat.-Nr. 447.)

Bind af brunt Kalveskind med Haandforgyldning og Blindtryk. Indenfor en svær Linje i Guld danner en Række Palmetter i Blindtryk en Bort. Ramme af en Blomsterstav i Guld med ornamentale Hjørner i do. Feltet indenfor Rammen sort-marmoreret med en Pen. Mellemleddet mellem Ramme og Bort diagonalt kvadreret i Blindtryk. Ryggen: Glat, delt ved brede ornamenterede Baand i fem Felter. Langs Baandene og langs Falsene en Tandlinje. I 2det Felt Titlen, i 4de Forfatternavnet; i de øvrige Felter et enkelt Ornament. Bindet minder om *Thouvenin*. $19^1/_2 \times 11$. Danmark, ca. 1840.
Tilh. *H. M. KONGEN.*

ALTE KÜNSTLERISCHE BUCHEINBÄNDE BIS 1850

EINE Zerstörung, die sich nicht abwenden lässt, tritt am Ende jeder Ausstellung ein. Was zu fortgesetztem Genuss und vielseitiger Belehrung hätte dienen können, wird auseinandergerissen und verschwindet auf Nimmerwiedersehen. Bis zu einem gewissen Grade ist jedoch die Möglichkeit gegeben, Ersatz zu schaffen für die unvermeidliche Zersplitterung der gesammelten Gegenstände. Der Text eines Kataloges kann die Erinnerung an eine Ausstellung späteren Zeiten überliefern und der Nachwelt Spuren hinterlassen von Dingen, die einst gesammelt wurden. Besser schützt man aber eine Ausstellung vor gänzlicher Vergessenheit, wenn man ihren Inhalt festlegt in einem Buch mit vielen, guten Abbildungen.

Ein solches Erinnerungsbuch soll das vorliegende sein. Sein Erscheinen mag die Tatsache rechtfertigen, dass die Ausstellung künstlerischer alter Bucheinbände im Dänischen Kunstgewerbemuseum in Kopenhagen in ihrer Art nicht nur die bedeutendste war, die man in Skandinavien gesehen hat, sondern überhaupt eine der bedeutendsten, die jemals stattgefunden haben. Viele Einsender hatten das Zustandekommen der Ausstellung ermöglicht. S. M. der König von Dänemark und I. K. Hoheiten der Kronprinz und die Kronprinzessin hatten Bücher aus ihren Privatbibliotheken hergeliehen. Von den öffentlichen Anstalten in Dänemark hatte in erster Linie die Königliche Bibliothek ihre Schätze zur Verfügung gestellt; ausserdem waren beteiligt: das Nationalmuseum, das Volksmuseum, das Staatliche Kunstmuseum, die Universitätsbibliothek, die Bibliothek der Kunstakademie, das Reichsarchiv, das Archiv des Rathauses, die Staatsbibliothek in Aarhus, die Bibliotheken der Gymnasien in den Provinzen und einzelner unserer Handwerkerinnungen. Auch vom Auslande hatte man Beiträge erbeten und erlangt. Die Königliche Bibliothek in Stockholm hatte mit dankenswerter Bereitwilligkeit ihre kostbarsten Besitztümer hergegeben. Wertvollen Zuwachs erhielten wir von den Museen in Kristiania, Bergen, Drontheim und Lund. Manches ging ein von den bekannteren Antiquaren des Auslandes, und endlich haben auch nicht wenige Private zum Gelingen der Ausstellung beigetragen. Das erfreuliche Ergebnis des Zusammenwirkens so vieler Kräfte ward eine Ausstellung, die eine fast erschöpfende Uebersicht über die allgemeine Geschichte der Buchbinderkunst und über die Höhenpunkte ihrer Entwickelung in den letzten vier bis fünf Jahrhunderten gab. Im besonderen ermöglichte die Ausstellung einen Ueberblick über den Stand der Buchbinderei zu den verschiedenen Zeiten in Dänemark und zum Teil auch in Norwegen. Das Wesentliche dieser Entwickelungen wird man auch aus dem vorliegenden Werke entnehmen können, obwohl es von den rund 470 Einbänden der Ausstellung nur etwa 150 in Abbildungen wiedergiebt. Man wird sehen, dass die Abbildungen nur in ganz vereinzelten Punkten versagen und in keinem wesentlichen.

Auf der Ausstellung fehlte ein Beispiel der antiken oder altchristlichen Diptychen, welche die Vorbilder waren für die kostbaren *liturgischen Einbände* des Mittelalters, und die manchmal als Kleinod in dieselben eingelassen wurden. Aber man hatte eine gute, wenn auch nicht erstklassige Probe dieser ältesten eigentlichen Bucheinbände in der Emailtafel von Limoges aus dem Besitz des Nationalmuseums (Fig. 1). Ausreichend vertreten waren sowohl die *ältesten Ledereinbände*, die in Blinddruck mit kleinen Stempeln innerhalb rechtwinkeliger und diagonaler Einteilungen verziert waren (Fig. 2—5), als auch die etwas späteren, mehr tapetenartig bald mit einem Pinienzapfen, bald mit einem Granatapfel oder einer gotischen Palmette gemusterten (Fig. 6—8). Im ferneren Verlauf der Zei-

ten gab es jene schönen, nicht selten signierten *niederländischen Einbände,* die in Blinddruck mit kleinen Platten an Stelle der Stempel behandelt wurden, eine Vereinfachung, die auf die zunehmende Verbreitung der Bücher in der ersten Zeit nach der Erfindung der Buchdruckerkunst folgte. Von diesen enthielt die Ausstellung eine kleine, erlesene Sammlung (Fig. 9—12). Es fehlte auch nicht an Beispielen für den nächsten Typus, der in der Vereinfachung noch weiter ging, indem man die Verzierung *mit einer einzigen Platte* aufdruckte. Hierher gehören der Eichelband (Fig. 13), der Einband mit dem Wappen der Stadt Gent (Fig. 14) und der Einband mit den in Gold auf Pergament gedruckten Bildnissen Luthers und Melanchthons (Fig. 15). An diese Reihe schloss sich ein anderer Einband (Fig. 16) mit den Bildnissen derselben beiden Reformatoren, der gleichfalls in Gold gedruckt, jedoch ausserdem noch farbig bemalt war, eine besondere sächsische Abart, welche nur selten vorkommt. Und weiter konnte man beobachten (Fig. 17—19), wie *die Rolle* allmählich an die Stelle des Plattendruckes trat. Dieser wurde unpraktisch, als man anfing, Bücher ganz verschiedenen Formates herauszugeben. Man ging nun zu einer sehr reichlichen Anwendung der Rolle über, indem man nicht nur den ganzen Einband mit grösseren und kleineren ineinander versetzten Rahmen füllte, sondern mit der Rolle auch das dadurch sich ergebende Mittelfeld schmückte ohne Rücksicht darauf, dass es ein zusammenhangloses Rahmenstück war, das hier seinen Platz fand. Lange dauerte es noch, dass Bücher zu den kostbaren Besitztümern gehörten. Bis weit in das 16. Jahrhundert hinein, ja noch im 17. Jahrhundert war es Brauch, sie am Bücherbord oder am Pult mit Ketten zu befestigen, soweit sie öffentlich zugänglich waren. Die Ausstellung enthielt mehrere Beispiele von solchen *angeketteten Büchern,* von welchen eins hier wiedergegeben ist (Fig. 20).

Der nächste abgebildete Einband (Fig. 21), welcher die Gruppe des »alten Stiles« beschliesst, gehört nur halb zu diesem. Aus technischen Gründen hat er an dieser Stelle seinen Platz gefunden, weil er mit Pergament überzogen und mit einer Platte gedruckt ist. Aber in dekorativer Hinsicht gehört er zur Gruppe des »neueren Stiles«. Seine Arabesken haben Renaissancecharakter; er stammt auch aus dem Ende des 16. Jahrhunderts, als die Buchbinderei unter dem Einfluss der *orientalischen Lederarbeiten* (Fig. 22) sich von den hölzernen Einbanddecken und den schweren Metallspangen sowie von dem ganzen mittelalterlichen Gepräge befreite, um sich mit der Pappe, dem Maroquin und der Handvergoldung den leichteren und lichteren Charakter der Renaissance anzueignen, der in den nun folgenden Abbildungen schnell zunimmt.

Einige zwar bescheidene, aber sehr schöne Einbände — vielleicht die vornehmsten, jedenfalls die frischesten von allen — künden das kommende Neue an (Fig. 23 und 24). Es sind zwei »Handelsbände«, die herausgegeben sind von dem berühmten Buchdrucker *Aldus* in Venedig, und von denen der eine in Gold- und Blinddruck, der andere nur in Blinddruck verziert ist. Die Bandverschlingungen auf dem letzteren sind sarazenischen Ursprungs und typisch für eine Reihe früher, venezianischer Einbände. Sie hielten sich, wie die nächsten Abbildungen beweisen (Fig. 25 und 26), bis über die Mitte des 16. Jahrhunderts, waren aber schon dann durch ein anderes Ornament orientalischen Ursprungs, die Arabeske, meistens verdrängt. Man gewahrt diese in einer noch fadendünnen Gestalt in einem venezianischen Duodez-Pergamentbändchen, das von der Ausstellung in den Besitz des Kunstgewerbemuseums überging (Fig. 27). In Venedig aber und an anderen Orten in Italien, wohin der Renaissan-

cestil kam, faltete die Arabeske sich in das Bandwerk aus, welche so wohlbekannt sind von den Einbänden *Grolier's* und *Maioli's*. Mit diesen Bänden (Fig. 28—32) befindet man sich mitten im klassischen Zeitalter der Buchbindekunst, da der »Stil Grolier« tonangebend war. Man sieht aus den folgenden Abbildungen (Fig. 33—37), dass dieser Stil nicht nur für die italienischen und französischen Büchersammler, sondern auch für den deutschen Bücherfreund *Nic. Ebeleben* bestimmend war, von dessen äusserst seltenen Büchern die Ausstellung eines aufwies (Fig. 38). Unter dem Einfluss desselben Stiles standen auch englische und niederländische Büchersammler, deren einer, ein sonst unbekannter *L. Ploed* seinen Namen auf einen farbig bemalten Einband mit einem Bandwerk von klassischer Schönheit gedruckt hat (Fig. 39). »Grolierii et amicorum«, »Maioli et amicorum« — es giebt keine berühmteren Inschriften auf Bucheinbänden. Derartige Einbände schätzt man noch höher als die Einbände königlicher Herkunft. Und doch gab es unter den Beispielen der letzteren Art Einbände von so edlem und selbständigem Stil wie derjenige *Franz I.* mit dem Salamander (Fig. 40) oder wie der Einband *Heinrich II.* mit seinen Profilporträts »en camée« und in Medaillendruck (Fig. 41 und 42) oder wie der Einband der *Diana von Poitiers* mit den Halbmonden und dem gekrönten Monogramm ihres königlichen Geliebten (Fig. 43) oder endlich wie der Einband *Heinrich III.* mit seinem Wappen und den gestreuten französischen Lilien (Fig. 44). Man fand in der Ausstellung bestätigt, dass man an den Höfen aller europäischen Länder während des 16. und 17. Jahrhunderts die höchste Achtung vor dem Buche und den meisten Sinn für seine Ausschmückung hatte. Da sah man den herrlichen italienischen Mosaikeinband aus der Kgl. Bibliothek in Stockholm mit dem Wappen des *Königs Sigismund* von Schweden und Polen (Fig. 45); da war der prächtige, charaktervolle und kräftige Einband aus braunem Maroquin mit der englischen Thronfolger-Krone, ausgeführt für *Karl I.*, als er Prinz von Wales war (Fig. 46), ferner der Lilieneinband mit dem Wappen *Ludwig XIII.* (Fig. 47) und der Monogrammband mit dem Wappen der *Maria Theresia* von Oesterreich (Fig. 48). Endlich waren da die trefflichen Einbände (Fig. 49—51), welche, wie es sich ergab, Arbeiten des namhaftesten deutschen Renaissance-Buchbinders, des Hofbuchbinders des Kurfürsten August von Sachsen *Jacob Krause* waren, und an deren Art sich der geringere, aber für uns interessante Einband mit dem mecklenburgischen und dem dänischen Wappen und dem Namenszug des Herzogs Ulrich und Christian IV. anschloss (Fig. 52).

Der *Einfluss des orientalischen Stiles* ist noch an einem Einband wie dem letztgenannten zu erkennen. Er verrät sich durch die vertieften Flächen in den Ecken und in ihrer ornamentalen Ausfüllung. Dasselbe trifft für den folgenden, ebenfalls deutschen Einband (Fig. 53) zu und für den nächstfolgenden (Fig. 54), ein Stammbuch, an dem überhaupt nichts Europäisches ist, da es mit einem silberbroschierten persischen Seidenstoff überzogen ist. Am längsten hielt sich der morgenländische Einfluss in Italien. Ein Einband wie der venezianische (Fig. 55) mit dem Markuslöwen auf der Vorderseite und dem Wappen Paolo Loredanos auf der Rückseite ist mit seinen vertieften Feldern und seinen mit Feder und Farbe auf Goldgrund ausgeführten Verzierungen ausgesprochen persischen Stiles, und bei einem Einband wie dem süditalienischen (Fig. 56) mit den feinen Arabesken, die sich von einem gepunzten und vergoldeten Grunde abheben, beruht die Wirkung auf einer Technik, die in ihrer Verbindung von Einfachheit mit sinnvoller Anordnung echt orientalisch ist. Nachdem die italienischen Buchbinder des 16. Jahrhunderts sich von

den mittelalterlichen Verzierungsweisen befreit hatten, legten ihre Nachfolger nur geringe Selbständigkeit an den Tag. Ihre ornamentalen Erfindungen beschränkten sich nach und nach auf ein ziemlich leeres Spiel mit dünnen und trockenen Linien (Fig. 57), und da ihrem Handwerk keine neuen und bildenden Aufgaben gestellt wurden, so erschlaffte ihr Können, namentlich die Kunst der Handvergoldung, sehr bald. Noch vor dem Schluss des 16. Jahrhunderts befand sich die italienische Buchbinderkunst in dem Zustande des Verfalls, der im nächsten Jahrhundert seine Vollendung fand.

Ganz entgegengesetzter Art waren die gleichzeitigen Verhältnisse in Frankreich. Hier gaben am Ende des 16. und in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts neue Zierweisen den Anlass zu den grössten Fortschritten, welche die Handvergoldung seit ihrem Auftreten in Europa gemacht hatte. Dieser Fortschritt knüpfte sich an die Arbeit des Buchbinders des Königs Heinrich III. *Nic. Eve.* Er ist vielleicht nicht der eigentliche Erfinder der Dekoration »*à la fanfare*« (um 1830 sinnlos so genannt nach dem Titel des Buches »Les fanfares et courvées abbadesques«, das Charles Nodier im Stile Nic. Eves einbinden liess); denn die Elemente dieses Musters, die feinen Spirallinien, die in becherartigen Blättern endigen, und die mehr naturalistischen Palmen- und Lorbeerzweige findet man schon an französischen Einbänden, die etwas früher entstanden sind. Aber er stellte zuerst die kleinen Stempel so dicht zusammen, dass sie in orientalischer Weise wie ein goldenes Spinngewebe die ganze Fläche des Einbandes überzogen, und er bediente sich der Stempel mit einer Sicherheit und Leichtigkeit, die kaum jemals später übertroffen wurde. Die Ausstellung enthielt hervorragende Arbeiten dieses Stiles bald in verschwenderischer Entfaltung (Fig. 58 und 59), bald in massvoller Anwendung, und es gab ausserdem Beispiele sowohl von den Arbeiten desselben Stiles in Italien (Fig. 61) als auch von der Ausartung des Stiles in Spanien (Fig. 62).

Nic. Eve scheint um 1590 gestorben zu sein. Aber sein Stil lebte weiter, bis er gegen das Ende der Regierungszeit Ludwig XIII. von einer neuen Zierweise verdrängt wurde, für welche punktierte, filigranartige Stempel (»fers pointillés«) bezeichnend sind, und mit welcher der Name *Le Gascon* oder der Name Florimand Badier verknüpft wird, ohne dass man im übrigen mehr von den Inhabern dieser Name weiss, als dass der erste von einigen als ein Beiname des letzteren angesehen wird. Auch über den Stil Le Gascons und seinen Spielarten in den anderen Ländern gab die Ausstellung völligen Aufschluss. Man konnte sich davon überzeugen, mit welchem Bedacht das lose goldene Spinngewebe in Frankreich in festen Umrissen oder in einem geometrischen Flechtwerk angebracht wurde (Fig. 63—65). Man hatte die Folgen vor Augen, welche das Versäumen solcher Massregeln für den tüchtigen Buchbinder der Elzevier Magnus nach sich zog (Fig. 66), und Beispiele des besseren Verständnisses, das die Engländer dafür hatten. Ausgestellt waren ein paar Einbände in dem Stile Le Gascons, von welchen es schwer zu sagen war, ob sie französischer oder englischer Herkunft waren (Fig. 67 und 68).

Die englischen Einbände des 17. Jahrhunderts waren übrigens keineswegs immer Nachbildungen der französischen, obwohl die punktierten französischen Stempel fast immer an ihnen angewendet waren. Manche zeigten eine dekorative Anordnung der Motive, die nicht aus Frankreich stammte, manche auch Ornamente, die englische Eigenart waren und blieben. Eigentümlich englisch (nach allgemeiner Annahme eine Art Signatur des grossen englischen Buchbinders *Samuel Mearne*) ist die punk-

tierte Tulpe (Fig. 69 und 70). Eigentümlich englisch ist auch die Art, wie kleine Spiralstempel durch Halbkreise umschlossen werden, die an einem rechteckigen Rahmen hängen (Fig. 71). Eigentümlich englisch ist endlich der »*Wiegenfuss*« (wie das Ornament auf der Ausstellung benannt wurde) — eine absonderliche Form, die hier an drei Einbänden vorkommt (Fig. 72 bis 74).

Wenn man etwas weiter blättert, wird man dieselbe Selbständigkeit an den englischen Einbänden bis weit hinauf ins 18. Jahrhundert wahrnehmen. Aber wir verweilen noch bei dem 17. Die zunächst folgenden Abbildungen von Einbänden (Fig. 75 bis 77), die teils aus Schweden, teils aus Deutschland, teils aus Spanien stammen, zeigen *fächer- oder radförmige Motive*, grobe und billige, aber prunkende Dekorationen, welche ausserhalb Frankreichs und Englands den Büchern in der Barockzeit vielfach aufgedruckt wurden. Neben ihnen kamen auch sowohl jene einfachen und verständigen, mit Blinddruck versehenen Maroquinbände vor, welche oft für die in den Niederlanden gedruckten hebräischen Bücher (Fig. 78) verwendet wurden, als auch die ebenso einfachen und verständigen *Hornbände* aus geglättetem Pergament (Fig. 79), die im 17. Jahrhundert in Holland weit verbreitet waren. Typisch für jene Zeit waren ferner die Einbände, deren wesentlicher Schmuck in einem adeligen oder bürgerlichen Wappen oder in einer Hausmarke besteht. So der böhmische Einband mit *Peter Wok Rosenbergs* Marke (Fig. 80), die französischen mit *Denis de Sallos* und *Colberts* (Fig. 81 und 82), die schwedischen mit des Grafen *Torstensons* und *de la Gardies* (Fig. 83 und 84). Und endlich war das 17. Jahrhundert recht eigentlich die Zeit, da *silberne* und auch aus *gewebtem Stoff oder Stickerei* gefertigte Einbände im Gebrauch waren. Von der ersteren Art sah man ein paar hervorragende Beispiele auf der Ausstellung (Fig. 85 und 86). Auch samtbezogene Folianten mit Silberbeschlag und kleine mit Seidenstickerei versehene Bände fanden sich, die sehr charakteristische Vertreter ihres Genres waren (Fig. 87 und 88).

Einer der frühesten Einbände des 18. Jahrhunderts war der sehr absonderliche italienische (Fig. 89), dessen Mittelfeld mit naturalistischen Maulbeeren geziert war. Man hätte argwöhnen können, dass diese Verzierung aus der Zeit und der Umgebung von William Morris stammte, wenn nicht aus den Inventaren der Kgl. Bibliothek in Kopenhagen hervorginge, dass der Einband 1707—08 vom König Friedrich IV. in Florenz gekauft war. Die italienischen Bucheinbände aus dem 18. Jahrhundert zeigten sonst durchweg den bekannten Typus mit einem Rahmen derber Rococo-Ornamente (Fig. 90). Damit empfing die italienische Buchbinderkunst endlich wieder ihren eigenen Stil. Denn nach dem Inhalte der Ausstellung zu urteilen und nach den Erfahrungen, die man sonst gemacht hat, kam das Rococo nur wenig zur Geltung in den Bucheinbänden der übrigen Länder. In den französischen Einbänden blieb *das Spitzenmuster* das geläufige und das reine Rococo-Ornament eine Seltenheit. In bescheidener Anwendung erschien es auf einfacheren Einbänden der Zeit, im besonderen auf dänischen, seltener auf schwedischen (Fig. 91 und 92), nur ausnahmsweise auf englischen (Fig. 93). In allen reicheren Einbänden war dagegen augenscheinlich die möglichste Unabhängigkeit von der Modeströmung angestrebt. So in dem für Süddeutschland bezeichnenden Einband mit den halbnaturalistischen Sonnenblumen (Fig. 94), ebenso in den Bänden der Schweden *Chr. S. Schneidler* aus Stockholm und *Berggren* aus Lund (Fig. 95 und 96), und ebenso vor allem in den englischen Einbänden. Der etwas strenge, steife und

kalte Stil in dem Einband des grossen Sammlers *Robert Harley* (Fig. 97), der verwandte Stil in dem Einband des *Königs Georg II.* (Fig. 98), der frischere Stil in den für *Schottland* charakteristischen Einbänden mit dem doppelten, blattbewachsenen Stengel (Fig. 99), der klassische — und ein wenig langweilige — Stil in den sogenannten *etrurischen* Einbänden (Fig. 100), endlich der spartanische oder puritanische in den hochberühmten Einbänden des *Roger Payne* (Fig. 101 und 102), alles das waren Erzeugnisse von der andauernden Selbständigkeit, mit der man in England allen Einflüssen von aussen trotzte, namentlich den Einflüssen des benachbarten Frankreich, wo die Buchbinderkunst — nach einem gewissen Rückgange am Ende des 17. Jahrhunderts — sich wieder erneuert und eine führende Stellung unter den Nationen errungen hatte.

Es waren Boyet, Duseuil, Lemonnier, Douceur, Dubuisson, vor allen aber *Padeloup* und *Derome*, denen diese Erneuerung zu danken war. Auf Padeloup führt man meist die hochgeschätzten Einbände mit dem Wappen des bekannten Büchersammlers Graf *Hoym* (Fig. 103) zurück, auch wohl einige Einbände, die für die Königin *Maria Leczinska* im Stile Le Gascons ausgeführt, aber im wesentlichen mit Platten, und nicht mit Stempeln gedruckt sind (Fig. 104). Im besonderen ist aber das Spitzenmuster mit dem Namen Padeloups verknüpft. Er führte es ein, und der berühmtere Derome hat nur das Verdienst gehabt, ihm eine überaus grosse Verbreitung verschafft zu haben. Ob sich auf der Ausstellung ein von Padeloup mit eigener Hand ausgeführter Spitzeneinband befand, ist zweifelhaft. Einer von den Einbänden seines Genres trägt auf dem Rücken eine sonst unbekannte Bezeichnung *Durand* (Fig. 105). Zwei andere (Fig. 106 und 107) waren so schön, dass sie ihm jedenfalls keine Schande gemacht haben würden. Die Familie Derome war auf der Ausstellung nur in bescheidenem Umfange vertreten; was aber da war, rührte unzweifelhaft von ihr her. Man hatte allerdings nur die Gewähr einer Ueberlieferung für den Einband, der unter dem Namen des älteren Derome gezeigt wurde, und an welchem der Spiegel (Fig. 108) besser war, als die Aussenseiten. Von dem viel bekannteren jüngeren Derome aber war da ein vollbezeichneter kleiner Einband (Fig. 109), wozu mehrere in seinem Stile kamen (Fig. 110). Dass sein Stil der letzte war, der mit den grossen Traditionen der Handvergoldung zusammenhing, sah man auf der Ausstellung deutlich. Ein mächtiger in der Presse gedruckter Foliant, in dessen Ecken das gekrönte Monogramm Ludwig XV. mit dem Wappen Ludwig XVI. wechselte (Fig. 111), und ein ganz kleiner, sehr hübscher Einband mit einem en camaieu gemalten Genius, der eine Rose reicht (Fig. 115), gehörten zu dem vielen, das an die Tatsache erinnerte, dass man gegen Ende des Jahrhunderts nach allerlei Surrogaten für die Handvergoldung suchte. Das Interesse für geschmackvoll gedruckte wie auch für geschmackvoll eingebundene Bücher war schon im Abnehmen begriffen, als die Revolution hereinbrach und es für eine geraume Zeit ganz ausrottete. Und als das Interesse wieder erwachte, waren die Ueberlieferungen verloren auf diesem wie auf anderen Gebieten des Kunsthandwerks. Das Buchbinderhandwerk musste beinahe im eigentlichsten Sinne aufs neue erfunden werden.

Man bezeichnet allgemein *Thouvenin* als denjenigen, der es wiedererfand, und es trifft zu, dass seine Einbände — inbezug auf Falzung, Heftung und überhaupt auf Bearbeitung des Buchblocks zu den gesundesten und gediegensten der Zeit gehörten. Aber er war nur ein hervorragender Handwerker auf seinem Gebiet, kein erfindender Künstler. Man kann ungefähr dasselbe sagen von den gleichzeitigen und etwas jünge-

ren französischen Buchbindern, von *Simier, Bozérian, Gruel-Engelmann, Purgold, Trautz-Bauzonnet, Niedrée, Marius Michel d. Ae., Capé, Duru* und nach dem übereinstimmenden Zeugnis vieler auch von dem deutschen *Zaensdorf* in London und seinen dortigen Landsleuten *Baumgärtner* und *Kalthöfer*. Sie sind alle mit Recht berühmt wegen der vollendeten Ausführung ihrer Arbeiten; aber Neues haben diese Eklektiker, die nur das Alte kopierten, nicht gebracht. Aber sie hatten eine Aufgabe, die natürlich wichtiger war als diejenige, mit zeitgemässen Einfällen zu unterhalten und ergötzen, wie z. B. mit den heute so beliebten, oft recht mangelhaft ausgeführten *Kathedraleinbänden*, in deren von gotischen Architekturornamenten entlehnten Verzierungen die allgemeine Begeisterung der Romantik für das Mittelalter wiederklingt. Jene braven Buchbindermeister hatten die ernste Aufgabe, die Ueberlieferungen ihres Handwerks am Leben zu erhalten für spätere, kunstsinnigere Zeiten — Zeiten, die darauf vertrauten, dass die Kunst und das Kunsthandwerk sich beständig und aus eigener Kraft verjüngen und erneuern würden.

Die Ausstellung enthielt einen einzigen Band von Thouvenin (Fig. 112) und auch ein paar von Simier und Bauzonnet (Fig. 113 und 114) — typische Arbeiten aus der Zeit, da die Bucheinbände mit der Schönheit der Gesundheit sich begnügen und mehr oder weniger vollständig auf Dekoration verzichten mussten. Reichlich war diese Zeit jedoch keineswegs vertreten. Es wird die Aufgabe einer späteren, bereits in Aussicht genommene Ausstellung der Buchbinderkunst des 19. Jahrhunderts sein, die Verhältnisse derselben in der ersten Hälfte des Jahrhunderts genauer klarzustellen.

Wo die fremden Bucheinbände im Stiche liessen, setzten *die dänischen und norwegischen* ein. Unsere dänische Buchbinderkunst bot, wie zu erwarten war, keinen prunkenden Anblick, aber es war doch eine Ueberraschung zu sehen, dass man in Dänemark schon im 16. Jahrhundert einzelne Bucheinbände ausgeführt hat, bei welchen man von Platten und Rollen reichlichen Gebrauch gemacht hat, und zwar mit demselben Geschmack und derselben Genauigkeit wie bei den besten der verwandten Bände des Auslandes. Es war zwar bekannt, dass in Dänemark Buchbinder tätig gewesen sind, die aus Deutschland und Frankreich herbeigerufen waren (denn es finden sich Namen, die auf beide Länder deuten); aber man war sich nicht darüber klar, dass sie so reiche und schöne Arbeiten ausgeführt hatten wie das Protokoll der Innung der Sattler (Fig. 116) oder wie den kleinen Einband, in dessen Rolle das dänische Reichswappen mit dem Kopenhagener Stadtwappen wechselt (Fig. 117) oder wie die Einbände mit den Wappen und Bildnissen *Frederik II.* und seiner Gemahlin in Plattendruck (Fig. 118—119) oder wie das im Besitz des Rathausarchivs befindliche Prachtexemplar eines in Kalbleder gebundenen Folianten mit den zahlreichen verzierten Rahmen (Fig. 120) oder wie den Einband, den der jütische *Buchbeutel* enthielt (Fig. 121), welcher zu den grössten Seltenheiten der Ausstellung gehörte.

Während diese Einbände, die alle dem alten Stile angehörten, sicherlich ohne Ausnahme deutscher Herkunft waren, zeigte ein einzelner Einband des neueren Stiles trotz des dänischen Namens seines Besitzers einen so ausgesprochen französischen Charakter, dass man ihn unter den anderen französischen Renaissancebänden auf der Ausstellung untergebracht hatte. Er mag aber in diesem Buche seinen Platz unter Dänemark haben (Fig. 122). Denn selbst wenn er — was wahrscheinlich der Fall ist — in Frankreich ausgeführt sein sollte, so hat doch der Kanzler *Johan Friis* zu Hesselager den Einband in Dänemark mit seinem Namen

stempeln lassen. Nur hier war es in der Mitte des 16. Jahrhunderts möglich, eine Handvergoldung so schief und schlecht auszuführen, wie dieser Name gedruckt ist.

Dass man jedoch in Dänemark im Laufe des Jahrhunderts grössere Anforderungen an die Handvergoldung stellte, bewiesen die geschmackvollen und gut gearbeiteten Bände, die für *Tycho Brahe* ausgeführt waren (Fig. 123). Aber weder bei diesen noch bei den besten dänischen Einbänden aus der nachfolgenden Barockzeit, wie z. B. bei dem sehr kostbaren, mit dem Monogramm Christian V. und dem Kronen-Streumuster (Fig. 124) könnte man ahnen, welche Triumphe die Handvergoldung damals längst in Europa gefeiert hatte. Recht in Blüte stand hingegen die Kunst, Einbände mit Gold- und Silber-Stickerei auf Samt- oder Seidengrund zu verzieren (Fig. 125—127); willig scheint man auch der Mode gefolgt zu sein, die Bücher in hübsch gewebte Stoffe einzubinden. Im 18. Jahrhundert scheinen in Dänemark die gefärbten oder marmorierten Pergamenteinbände beliebt gewesen zu sein, deren besten Exemplare einige Protokolle der Buchbinderinnung waren (Fig. 128). Für Dänemark dürfen wir ferner teilweise eine ausgezeichnete Komposition in Anspruch nehmen, die eines der späteren dieser Protokolle aufweist, ein Ledereinband mit den Namen *Marthin Christian & Michael Johan Graae* (Fig. 129). Weniger erbaulich war es dagegen zu erfahren, dass es einmal eine Zeit gegeben hat, da man in Dänemark daran Gefallen fand, die Einbände mit Silberpapier zu bekleben, das man mit grünen und blauen Lasurfarben übermalte, wobei etwas zustande kam, das wahrscheinlich Perlmutter vorstellen sollte (Fig. 130). Einer solchen falschen Pracht musste man unter allen Umständen den Typus des bürgerlichen Bucheinbandes im 18. Jahrhundert vorziehen, den sogenannten *Spiegeleinband* aus Schafleder mit Rahmen in Blinddruck innerhalb einer schmalen Goldborte (Fig. 131), nicht zu reden von den bescheidenen und doch stattlichen *roten Maroquin-Einbänden* mit ihren Linieneinfassungen und ihren Rococo- oder Spitzen-Borten, welche als höchster Luxus der Bücherliebhaber des 18. Jahrhunderts in Dänemark anzusehen sind. Mögen sie noch so bürgerlich sein, diese Bände mit oder ohne Hausmarke (Fig. 132—137), man muss sie doch schätzen als wahren und echten Ausdruck der kleinen dänischen Verhältnisse. Sie haben — ebenso wie die vielen dänischen und norwegischen Gesangbücher mit ihren silbernen Beschlägen und Schliessen und ihren oft schnurrigen Inschriften (Fig. 138 und 139) — etwas Gemütliches an sich, das man vergebens sucht und auch nicht erwarten kann bei den reichen europäischen Luxuseinbänden. Es geht ein Hauch der Unberührtheit und der Treue von diesen Bänden aus, die hier im Lande geblieben sind und niemals die Begierde der grossen Sammler geweckt haben. Man kann sich schwerlich etwas Rührenderes denken als die Herzklappen, die an der Innenseite der Buchdeckel in Papier ausgeschnitten sind und hinter denen ein geachteter und einmal geliebter Name sich verbirgt — wie dieses an einigen dänischen Einbänden aus dem Ende des 18. Jahrhunderts vorkommt. Wenn die *Herzklappen-Einbände* (Fig. 140) — wie sie auf der Ausstellung benannt wurden — eine dänische Erfindung sind, so sind sie so ziemlich unser einziger, aber dafür recht bezeichnender Beitrag zur intimen Geschichte des Bucheinbandes.

Nach einigen Meisterstücken aus den 1780er Jahren, von denen mehrere Varianten auf der Ausstellung waren, zu urteilen, ging die Buchbinderinnung in jenen Tagen nicht gerade darauf aus, dem ersten besten Wechsel der Mode zu folgen; denn das Vorbild für diese Einbände (Fig.

141 und 142) war ein um 100 Jahre älterer deutscher Typus. Auch später trachteten unsere Buchbinder nicht danach, sich fremden Geschmack anzueignen; unter allen dänischen Bucheinbänden aus der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts zeigte im Grunde nur einer eine Berührung mit dem Auslande, eine gewisse Aehnlichkeit mit den Bänden des Thouvenin und Simier (Fig. 143). Man beschränkte sich darauf, über die Tradition zu wachen, oder wenn man will, bei ihr einzuschlummern. Grosse Ueberlieferungen hatten wir nicht; aber die wenigen, die wir hatten, gingen nicht verloren. Die dänischen Meisterstücke aus der Zeit von 1830—50 (Fig. 144) mit ihren Empire-Ornamenten nach *Hetsch* und ihrer grünlichen Vergoldung sind wahrlich alles andere als Meister*werke;* aber sie beweisen doch immerhin, dass bis zum gewissen Grade Zucht in den Reihen der Buchbinderinnung war; und gleichmässig und ruhig setzte man denn auch hier zu Lande die Entwickelung fort.

Woran es fehlte, das waren in erster Linie natürlich einsichtige und opferwillige Büchersammler. Aber es mangelte den Buchbindern auch die Kenntnis von dem hohen Stande, welchen ihr Fach in künstlerischer Hinsicht in vergangenen Zeiten eingenommen hatte und — jedenfalls, was technisches Können anlangte — noch in Frankreich und England einnahm. Wenn wir in unsern Tagen erfreuliche Fortschritte in diesem Fach beobachten können, so ist das vor allem auf die Bekanntschaft mit den Erzeugnissen der Buchbinderkunst in neuer und alter Zeit zurückzuführen, welche sich unsere Buchbinder in den letzten 20 Jahren angeeignet haben. Die Ergebnisse dieser Fortschritte sah man zuerst auf der grossen Nordischen Ausstellung 1888, kurz darauf in den Versammlungen des Vereins für Buchhandwerk und 1891 auf der Ausstellung, die anlässlich des 500 jährigen Jubiläums der Einführung der Buchdruckerkunst in Dänemark durch Gottfried von Ghemen abgehalten wurde.

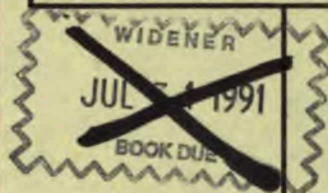
Neue Glieder in den Bestrebungen zur Aufklärung der dänischen Buchbinder war die Ausstellung alter Bucheinbände des Kunstgewerbemuseums und soll das vorliegende Buch sein. Da es den Zweck verfolgt, die Ausstellung in der Erinnerung zu befestigen, hängt es mit jenem Unternehmen in mehrfacher Hinsicht zusammen. Sein Inhalt zerfällt wie die Ausstellung in die Gruppen »Der alte Stil«—»Der Orient« »Der neuere Stil«—»Dänemark (und Norwegen)«. Es sind Hinweise aufgenommen auf die Nummern der Einbände in dem Ausstellungskatalog. Dieselbe chronologische Anordnung des Stoffes ist nach Möglichkeit beibehalten worden; aber sie ist hier nicht ganz streng durchgeführt, da es kaum zulässig gewesen wäre zu trennen, was nach Stil und Art zusammengehört. Fast ohne Aenderung sind dagegen die eingehenden Beschreibungen der Einbände geblieben, und sie sind noch erweitert worden durch Beschreibungen der Buchrücken. Bei den letzteren hatte Herr Anker Kyster die Freundlichkeit ebenso wie seiner Zeit bei den Beschreibungen der Buchdeckel uns mit seinen technischen Kenntnissen zu unterstützen.

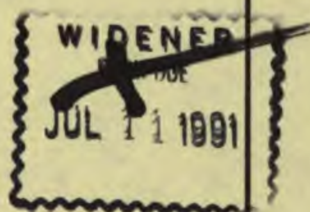
Noch anderen hat das Kunstgewerbemuseum für gütige Beihülfe zu danken. Der Carlsberg-Fonds und die Bernh. Hertz'sche Stiftung haben Zuschüsse gewährt zur Drucklegung des Buches und damit überhaupt seine Herausgabe ermöglicht. Herr Bibliotheksassistent V. Madsen lieh uns bei der Korrektur, Herr Direktor Dr. F. Deneken bei der Uebersetzung dieser Einleitung bereitwilligst ihre Hülfe.

Das Dänische Kunstgewerbemuseum, Juni 1907.

EMIL HANNOVER

3 2044 011 622 529

WIDENER
BOOK DUE

JUL 1 1 1991

